

1/50

Antti Seppälä

UUTISRIVIEN VÄLISSÄ

**Emotiivisuus, modaalisuus ja presuppositiot
radion ja television uutisissa**

Journalistiikan pro gradu -työ
Jyväskylän yliopisto
viestintätieteiden laitos
Marraskuu 1998

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä Antti Seppälä	
Työn nimi UUTISRIVIEN VÄLISSÄ: Emotiivisuus, modaalisuus ja presuppositiot radion ja television uutisissa	
Oppiaine Journalistiikka	Työn laji Pro gradu
Aika Marraskuu 1998	Sivumäärä 90
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Työssä tutkitaan sitä kuinka uutisissa sanotaan asioita niin, ettei niitä sanota varsinaisessa ilmitekstissä. Tutkimuksen kohteena ovat radion ja television uutiset. Metodeina tutkimuksessa on emotiivisuuden, modaalisuuden ja presuppositioiden käytön kartoittaminen ja analysointi. Emotiivisuus on arvolatauksellisen sanaston käyttöä, modaalisuus puhujan asennetta sanomansa todenperäisyyttä kohtaan ja presuppositiot ovat asioita, joita sanottu edellyttää tosiksi. Tutkimus on laadullinen, joskin joitakin yleisiä arvioita määrällisestä ulottuvuudesta on esitetty.</p> <p>Aineistona työssä on kuusi TV-Uutisten klo 20:30 -lähetystä, sekä kolme Radiouutisten ja MTV3:n uutisten lähetystä. Aineisto käsittää 60 otsikkoa, 28 väliotsikkoa, 81 juttua ja saman verran juontoja, 85 sähkettä ja 3 juontajan tekemää studiohaastattelua. Lisäksi vertailuaineistona työssä on mukana vanhempaa radiouutisten aineistoa kuuden jutun ja juonnon verran, yksi Helsingin Sanomien aukeama sekä kolme juttua Suomen Kuvalehdestä. Aineistoa on tutkittu pääasiassa litteroinneista.</p> <p>Tutkimuksessa kävi ilmi, että uutiset käyttävät tarkasteltuja kielen keinoja taajaan. Lisäksi eri uutisinstituutiot käyttävät keinoja hyvin samalla lailla. Emotiivisuus on yleistä ja painottuu negatiiviseen: asiat ovat yleisemmin huonosti kuin hyvin. Tutkimus kyseenalaistaa käsitystä uutisten kärjistämisyrittämisestä. Uutisten on usein väitetty etsivän ristiriitaa sieltäkin, missä sitä ei ole. Mikäli näin on, siihen ei käytetä emotiivisuutta, joka olisi luonteva keino. Modaalisuus ei ole kovin yleistä, tutkimuksen perusteella modaalisuutta voisi uutisissa olla enemmänkin. Nyt uutiset kertovat totena sellaisiakin asioita, joista ei voi olla varmaa tietoa. Presuppositiot ovat uutisissa hyvin yleisiä. Niiden pääfunktio on tekstiä tiivistävä, mutta niitä käytetään myös piilotettujen väittämien esittämiseen. Tämän tutkimuksen perusteella on mahdotonta sanoa onko piiloväittämien esittäminen intentionaalista vai ei. Konkreettisesti tulee osoitetuksi se, että samalla asiasisällöllä voidaan rakentaa vaikutelmitaan hyvin erilaisia juttuja.</p> <p>Yleisemmällä tasolla työ kertoo toimittajan keinoista rakentaa vaikutelmia jutun käsittelemistä aiheista. Samalla työ osoittaa selvästi, että uutisissa puhutaan rivien välissä.</p> <p>Teoreettisessa osuudessa työ tarkentaa emotiivisuuden määritelmää selventämällä sitä, milloin sana on emotiivinen ja milloin ei. Tutkimuksessa kehitellään värityssuunnan käsitettä, joka tarkoittaa sitä, että tunteita herättävä sana ei ole emotiivinen jos tunteiden herättäjä on sanan kohde eikä arvolataus ole itse sanassa.</p>	
Asiasanat	uutiset, radio, televisio, kieli, retoriikka, emotiivisuus, modaalisuus, presuppositiot
Säilytyspaikka	Jyväskylän yliopisto/Tourulan kirjasto
Muita tietoja	Työ on nähtävissä mikrofilmimuotoisena Jyväskylän yliopiston kirjastossa sekä www -muodossa osoitteessa http://docuweb.jyu.fi/

SISÄLLYS:

1. JOHDANTO	1
1.1 TAUSTAA.....	1
1.2 TUTKIMUKSEN RAKENTEESTA JA VALINNOISTA	5
2. METODIT	9
2.1 EMOTIIVISUUS: “Piikako se siellä kusta lorottaa vai tytärkö pissiä pirautti?”	9
2.2 MODAALISUUS: “Ehkä join, ehkä en”	17
2.3 PRESUPPOSITIOT: “Joko olette lakannut lyömästä vaimoanne?”	22
3. AINEISTO	28
3.1 YLEISTÄ	28
3.2 VARSINAINEN AINEISTO	28
3.3 VERTAILUAINEISTO	30
4. AINEISTO METODIEN VALOSSA	31
4.1 RADIOUUTiset, TV-UUTiset JA MTV3:N UUTiset	31
4.1.1 Uutiset ja emotiivisuus	31
4.1.2 Uutiset ja modaalisuus	40
4.1.3 Uutiset ja presuppositiot	48
4.2 MUUTAMAN KOKONAISEN JUTUN ANALYYSI	58
4.2.1 Muualla kriisi, meillä kaikki hyvin	58
4.2.2 Kaksi tapaa tehdä juttu eli kuinka saada väriä talousaiheeseen	59
4.2.3 Tiiviisti presuppositioilla	62
4.2.4 Kuva ja sana eli demokratiaa Indonesiassa ..	64
4.3 VERTAILUAINEISTO	66
4.3.1 Sanoma- ja aikakauslehdet	66
4.3.1.1 Lehdet ja emotiivisuus	66
4.3.1.2 Lehdet ja modaalisuus	68
4.3.1.3 Lehdet ja presuppositiot	70
4.3.2 Historiallinen materiaali	72
4.3.2.1 Historiallisen materiaalin emotiivisuus	72

4.3.2.2 Historiallisen materiaalin	
modaalisuus	74
4.3.2.3 Historiallisen materiaalin	
presuppositiot	75
5 VERTAILU	77
5.1 RADIOUUTiset, TV-UUTiset JA MTV3:N UUTiset	77
5.2 RADION JA TELEVISION UUTiset SUHTEESSA LEHTIIN	78
5.3 HISTORIALLINEN MUUTOS	80
6. TULOSTEN TARKASTELUA	82
7. LOPUKSI	89

LÄHTEET

1. JOHDANTO

1.1 TAUSTAA

Kiinnostukseni journalismin retoriikkaan lähti toden teolla kumpuamaan pienestä episodista työelämässä. Kyseessä oli läänien määrän vähentäminen Suomessa, eli Aluehallinto 2000 -hanke. Silloinen Keski-Suomen lääninhallitus otti hankkeeseen kantaa toteamalla, että suurläänihanke on järjetön ja kallis. Kollegani teki kannanotosta uutissähkeen, joka alkoi: “Suurläänihanke on järjetön ja kallis, sanoo Keski-Suomen lääninhallitus”. Kyseenalaistin sanamuotoa kysymällä eikö olisi parempi sanoa: “Keski-Suomen lääninhallitus katsoo, että suurläänihanke on järjetön ja kallis”. Perustelin näkemystäni sillä, että todisteita ei ollut, ja lääninhallituksella oli oma lehmä ojassa, koska se oli lakkautettavien listalla. Tähän kollegani vastasi, että sehän on järjetön ja kallis hanke.¹

Episodissa voi nähdä kielellisen vaikuttamisen pyrkimyksen. Toimittajalla on vahva näkemys asiasta ja hän toimii sen mukaan. Ensinnäkin tiedostamattaan, mutta jatkaa, vaikka asia tehdään näkyväksi. Voi ajatella, ettei esimerkissä kovin suuresta asiasta ole kyse, sama asia vain sanotaan kahdella eri tavalla. Kyse on kuitenkin kielen nyansseista, vaikutelmien luomisesta, tulkintaperspektiivistä: siitä kuinka vastaanottajan olisi suotavaa lähestyä uutista (esim. Hall 1984, 134)².

“Suurläänihanke on...” -aloitus tarjoaa lukutapaa, joka lähtee järjettömyydestä ja kalleudesta tosiasioina. “Keski-Suomen lääninhallitus...” -aloitus taas on varovaisempi ja tarjoaa lukutapaa, joka pyrkii suhteuttamaan viestin sen sanojan asemaan, jonka

1 “Keski-Suomen lääninhallitus sanoo...” -ilmauksessa on myös se mediateksteille tyypillinen piirre, että sanojaksi ilmoitetaan instituutio, joka sinällään ei tietenkään sano mitään. Sanomisen takana on aina ihminen tai joukko ihmisiä.

2. Hall käsittelee tässä artikkelissa *preferred readings* -konseptia, jossa institutionalisoitunut kulttuuri näyttäytyy. Konsepti liittyy sisään- ja uloskoodauksen käsitteisiin. Sisään- ja uloskoodauksesta laajemmin saman tekijän teoksessa *Encoding and Decoding in Television Discourse*.

tässä tapauksessa voi hyvin arvella vaikuttavan näkemyksiin. Lyhyesti: ensimmäinen muotoilu korostaa sanomaa, toinen sanojaa.

Lukutapojen luominen on retoriikkaa, se on tapa painottaa asioita ja jopa sanoa niitä ilman sanoja. Tässä työssä tarkastelen eräitä osia sanomatta sanomisen retoriikasta. Tarkastelun kohteena ovat sähköisten viestimien uutiset ja sanomatta sanomisen keinot. Uutisia lähestyn Yleisradion Radiouutisten ja TV-Uutisten, sekä MTV3:n uutisten kautta.

Tarkoitukseni on selvittää miten sanomatta sanomisen keinoja uutisissa käytetään, ja onko välineiden välillä eroja niiden käytössä. Samalla tarkastelen myös sitä, millaisia asioita uutisissa sanotaan rivien välissä, mikä ei mahdu uutisen pintatekstiin, ja pohdin miksi juuri nämä asiat sanotaan peiteltysti.

Tarkasteluni kohteena ovat ainoastaan uutisten tekstit. Tarkoitan tässä tekstejä 'vanhassa', luonnollista kieltä tarkoittavassa merkityksessään; jätän siis kuvan kokonaan huomiotta. Tätä voi halutessaan pitää puutteena, sillä kuva on television retoriikalle olennainen elementti, jolla on myös oma piilovaikuttava merkityksensä, ja retorinen vaikuttavuus voi perustua sanan sijasta kuvaan (Sallinen 1995, 151; Kanerva 1989, 5, 10).

Aiemmassa tutkielmassani olen kuitenkin todennut, ettei kuvastolla TV-uutisissa luoda merkityksiä, joilla tässä tarkasteltavien keinojen merkitys muuttuisi (Seppälä 1997)³. Kuva ja teksti elävät uutisissa koko lailla omaa elämäänsä. Kuvasta kiinniotot ovat enimmäkseen sellaisia, että sanotaan "Riihimäen keskusta tänään iltopäivällä", ja kuvassa on Riihimäen keskusta tänään iltopäivällä. Eri asia on millaisia merkityksiä tarkalla lähiluvulla saadaan ulos kuvan ja tekstin suhteesta (esim. Pietilä 1996).

3. Tutkielmassa on tarkasteltu tässäkin työssä tarkasteltavia kielen keinoja kolmessa Yleisradion TV-Uutisten lähetyksessä. Haluan kuitenkin korostaa, että televisiota tutkittaessa on tällainen rajausta tehtävä tapauskohtaisesti, eikä tekemääni rajausta voi yleistää muuhun televisiopuheen tutkimukseen. Esiintyminen ja kuva voivat vaikuttaa tulkintoihin voimakkaastikin (esim. Kanerva 1994, 30-44). Kuvan ja tekstin tulkinta yhdessä ja erillään on oma tutkimuskohteensa, jonka uskon olevan antoisin ja kartoittamisen tarpeessa.

Tutkimusmateriaalia olen luonnollisesti tarkastellut niin, etteivät mahdolliset tarkastelemiini kielen palasiin liittyvät merkitysmuutokset ole luisuneet silmiäni ohi.

Keinot joita tarkastelen ovat:

*arvolataukselliset eli emotiiviset sanat

*ilmaukset, joilla puhuja näyttää suhteensa esittämänsä lauseen todenperäisyyteen eli modaalisuus

*piiloväittämät eli presuppositiot.

Kaikilla näillä keinoilla on mahdollista luoda lukutapoja ja antaa ymmärtää asioita, faktoja, mielipiteitä ja näkemyksiä.

Tutkin uutisten emotiivisuutta, modaalisuutta ja presuppositioita lähinnä laadullisesti. Määrällistä ulottuvuutta en syvemmin analysoi, vaan jätän sen mainintojen tasolle. Luonnehdin kuitenkin yleisesti keinojen esiintymistiheyttä suhteessa toisiinsa, omiin esioletuksiini ja aiempiin tutkimuksiin samalta aihealueelta.

Emotiivisuus, modaalisuus ja presuppositiot katsotaan yleisesti kielellisen vaikuttamisen keinoiksi. En kuitenkaan usko siihen, että näitä keinoja journalismin piirissä ainakaan yleisesti käytettäisiin tietoisin vaikutuspyrkimyksin. Tekstiä tuotetaan toimituksissa joko kiireessä tai kovassa kiireessä, eikä rivinvälien pohtiminen ole tehtävien tärkeysjärjestyksen kärkipäässä. Retoristen keinojen käyttäminen ei yleensä tapahdu tietoisesti, vaan toimittaja tuottaa tekstiä oman arvo-, asenne-, ja tietorakenteensa pohjalta (Tiittula 1989, 12).

Tässä tarkasteltujen kielen keinojen määrittely vaikuttamisen keinoiksi edellyttää nähdäkseni myös sitä, että niiden käyttämisellä olisi jokin todennettavissa oleva seuraus. Muutoinhan ei ole olemassa mitään, mitä nimittää vaikutukseksi. Tässä törmään ensimmäiseksi käsitykseen yleisöstä. Yleisö -sana on yksikkö ja viittaa näin yhteen yhtenäiseen ja reaktioiltaan yhdenmukaiseen kokonaisuuteen. Yleisöjen tulkinnat samasta tekstistä ovat kuitenkin moninaiset. (esim. Dahlgren, 1992; Fairclough 1995, 16; Moores, 1992; Richardson & Corner 1992.) Tämä ei tietenkään estä

näkemästä moninaisia reaktioita vaikutuksina. Tutkimuskohteenani ovat joka tapauksessa sanomat, eivät yleisöt tai sanomien laatijat.⁴

Vaikuttaminen olisi tässä tutkimuksessa tarkasteltujen kielen keinojen osalta ymmärrettävä lähinnä mielikuvien luomiseksi, keinoiksi luoda mielikuvia asioiden hyvyydestä ja huonoudesta, kannatettavuudesta ja vastustettavuudesta. Vastaavasti vaikutus olisi mielikuvan syntyminen, vahvistaminen tai heikentäminen. Tällainen mielikuvien luominen on myös mitä suurimmassa määrin vallankäyttöä, sillä näin voidaan luoda uskomuksia eduista, saada ihminen uskomaan edukseen jotain muuta kuin mikä sitä todella on (Ball 1988, 90). En kuitenkaan tässä tutkimuksessa paneudu itse vaikutuksiin, mahdollisesti syntyviin mielikuviin tai muihin, vaan tarkastelen ainoastaan sanomia ja niiden ominaisuuksia.

Uutiset ymmärretään luonteeltaan teksteiksi, joiden rivien välissä ei pitäisi lukea mitään. Tätä kautta emotiivisuus, modaalisuus ja presuppositiot mieltyvät uutisten yhteydessä salakähmäisiksi keinoiksi, joiden avulla maan- tai maailmanlaajuinen toimittajien salaliitto voi vaikuttaa viattoman kansalaisen puhtaaseen mieleen. Näinhän asia ei ole, vaan emotiivisuus, modaalisuus ja presuppositiot ovat osa elävää kieltä ja niitä pitää käyttää myös uutisissa. Ilman niitä joutuu journalistin mielikuviin lujille. Tekstistä tulee helposti latteaa, jollei sanoilla ole minkäänlaista väriä. Kun näitä kielen keinoja käytetään siten, ettei niiden käytössä ole piilovaikuttavaa elementtiä, ne eivät ole ristiriidassa journalismin periaatteiden kanssa. Esimerkiksi objektiivisuuteen pyrkimisen vaatimus edellyttää kaikissa järkevissä määritelmissään sanoman ja todellisuuden välistä yhtäpitävyyttä (Hemanus & Tervonen 1980)⁵, eivätkä tässä

4. Fairclough (1992, 16) painottaa tekstitutkimusta mediatutkimuksen keskeisenä alana. Vaikka tulkinnat voivat vaihdella, ne syntyvät kuitenkin tekstin ja tulkitsijan kohtaamisesta. Näin vaikutustutkimus on paikallaan vasta sen jälkeen kun tiedetään mitä tekstissä on.

5. Objektiivisuus käsitteenä on tosin saanut varsin toisenlaisen sisällön kuin mikä sillä oli 1970- ja -80-lukujen objektiivisuuspohdinnoissa. Objektiivisuus nykyisellään ei viittaa enää yhteen monoliittiseen totuuteen, vaan sisältää monien totuuksien, näkökulmien ja maailmankuvien olemassaolon. Tällainen käsitteen sisällön muuttuminen ei kuitenkaan nähdäkseni vaikuta siihen, etteikö objektiivisuus edelleen olisi todellisuuden ja väitteen välistä yhtäpitävyyttä. "Uusi" objektiivisuus vaatisi kuitenkin laajaa pohdintaa, aivan kuten "vanha" objektiivisuus aikoinaan. Toisaalta kun totuus nähdään palasiksi pirstoutuneena, on mahdollista nähdä toimittajan objektiivinen toiminta samantyyppisenä kuin puolueettoman selvitysmiehen; toimittaja hankkii mahdollisimman paljon tietoa erilaisista lähteistä, (jatkuu...)

tutkimuksessa käsiteltävät kielen keinot ole ristiriidassa tämän vaatimuksen kanssa. Toki näitä keinoja on mahdollista käyttää objektiivisuuden illuusion luomiseen.

Kysymys tässä tutkimuksessa tarkastelemieni kielen keinojen suhteesta indoktrinaatioon on myös mielenkiintoinen. Toisaalta emotiivisuus, modaalisuus ja presuppositiot ovat kätkeytyneitä vaikuttamisen keinoja, ja siten indoktrinaatiota. Toisaalta en olisi valmis pitämään niitä indoktrinaation välineinä, ainakaan kun tiedostetun indoktrinaation on katsottu olevan propagandaa (esim. Hemanus 1973, 19). Tässä käsitellyt keinot ovat kuitenkin muutakin kuin piilovaikuttamisen keinoja, niiden avulla voi esimerkiksi tiivistää tekstiä. Näkemykseni on sellainen, että näitä keinoja voi käyttää indoktrinaation välineinä, mutta se ei ole niiden päätehtävä.

1.2. TUTKIMUKSEN RAKENTEESTA JA VALINNOISTA

Edellisessä luvussa jo lyhyesti hahmottelemani sanomatta sanomisen keinot esittelen ja määrittelen tarkemmin luvussa 2. Tässä luvussa käy ilmi, mitä termeillä tarkoitan ja kuinka ne on tässä tutkimuksessa rajattu. Esimerkiksi presuppositioiden teoreettisesta perustasta ei vallitse yksimielisyyttä, eikä osa kieliteoreetikoista tunnu hyväksyvän koko presuppositio -termiä, vaan laskee sen alle kuuluvat ilmiöt jonkin muun teorian piiriin (esim. Karttunen & Peters 1979, 2; Levinson 1983, 167; Weischedel 1979, 155; Wilson & Sperber 1979, 303).

Saadakseni selville radion ja television erityispiirteet emotiivisuuden, modaalisuuden ja presuppositioiden osalta vertaan tutkittavien uutisten tekstejä sanoma- ja aikakauslehtitekstiin. Näiden tekstien tehtävä on sama, ne ovat luokitettavissa luonteeltaan tiedon välittämiseen pyrkiviksi. Ajassa tapahtuneita muutoksia tarkastelemieni keinojen käytössä kartoitan analysoimalla Yleisradion Radiouutisten juttuja vuodelta 1977. Tässä on mielenkiintoista tarkastella 1970 -luvulla - etenkin sen alkupuolella - käytyjen yleisradion ulkopoliittista vastuuta käsitelleiden keskustelujen mahdollisia vaikutuksia uutiskieleen (Salokangas, 1996 322-331). Tuolloin olivat myös vuoden 1972

5(...jatkuu)

muodostaa käsityksen asiasta, ja tuo julki tämän käsityksen jutussaan.

Ohjelmatoiminnan säännöstöön otetut uutiskriteerit olleet voimassa jo viisi vuotta. Esittelen aineiston tarkemmin luvussa 3.

Raportoinnissa olen valinnut paljon esimerkkejä käyttävän tyylin. Näin siksi, että raportista saisi selkeän kuvan siitä, kuinka olen analyysia tehnyt. Esimerkkien käytöstä seuraa toisaalta helposti myös liiallista toisteisuutta. Tätä pyrin välttämään raportin jäsentelyssä käsittelemällä Radio-, TV-, ja MTV3:n uutisia aluksi luvussa 4 yhtenä kokonaisuutena ja palaamalla eroihin ja yhtäläisyyksiin myöhemmin luvussa 6.

5. luku on varattu muutaman tapauksen esittelyyn. Tämä on mielestäni tarpeellista, jotta joitakin kokonaisia juttuja tulisi näkyviin ja tekemäni analyysin osuvuus olisi mahdollista tarkistaa. Samalla on mahdollista saada kuvaa emotiivisuuden, modaalisuuden ja presuppositioiden esiintymistiheydestä uutisissa, sekä siitä millaisissa yhteyksissä ne esiintyvät. Mihinkään tilastolliseen tarkkuuteen en pyri, enemmänkin kartoittamaan sitä, ovatko tarkastellut kielen keinot uutisissa normaalia kielenkäyttöä vai onko ne säästetty poikkeustapauksiin.

Lähtökohdiltaan tämä tutkimus on eklektinen⁶. Teoriaa ja kirjallisuusviitteitä on kertynyt monelta tieteenalalta, koska retoriikka ja sen tutkimus eivät ole rajautuneet tiukasti minkään yhden tieteenalan erityisomaisuudeksi. Keskeisiltä osiltaan teoria tulee joka tapauksessa kielitieteen piiristä, diskurssianalyysista ja retoriikasta.

Olen valinnut tutkimukseni viitekehikseksi *retoriikan* ja retorisen analyysin. Aivan yhtä hyvin voisin puhua *genrestä* tai *diskurssista*. Nimivalinta perustuukin tausta-ajatuksen: tutkin uutisia nimenomaan suostuttelun ja vakuuttelun eli persuaasion näkökulmasta. Nämä persuaasion keinot voi aivan yhtä hyvin nähdä diskurssin kehiksessä, jolloin ne ovat eräs uutisdiskurssia muista diskursseista, erotteleva piirre. Samoin näiden keinojen käytön eroissa voi nähdä myös uutisgenreä journalismin muista

6. Eklektisyyttä käytetään negatiivisenakin määreenä, mutta tässä olen vältellyt niitä eklektisyyden piirteitä, jotka negatiivisina nähdään. Tällaisia ovat muun muassa mielivaltaisuus, tieteenfilosofisten taustaoletusten huomiotta jättäminen ja epäloogisuus. (esim. Hakala 1996, 158-160, 211-212.)

genreistä erottelevan tekijän. Retoriikka, diskurssi ja genre ovatkin käsitteinä lujasti yhteenkietoutuneita.

Kielitieteessä semantiikka ja pragmatiikka painiskelevat muun muassa modaalisuuden ja presuppositioiden parissa. Painiskelu on etenkin presuppositioiden osalta mielestäni osuva sana, sillä vaikka presupponointi-ilmiön tunnustavatkin käytännössä kaikki kielitieteilijät, on ilmiön teoreettisesta mallintamisesta varsin ristiriitaisia näkemyksiä (esim. Levinson 1983, 167).

Diskurssi -termin täsmällinen määrittely on mahdotonta, koska sitä käytetään niin monin tavoin (esim. Lutz & Abu-Lughod 1990, 7). Tämä tekee myös diskurssianalyysin määrittelystä mahdottomuuden. Diskurssianalyysiin tämä tutkimus kuitenkin kytkeytyy muun muassa Michel Foucaultin määritelmän kautta. Foucaultin mukaan “diskurssit ovat ... käytäntöjä, jotka systemaattisesti muokkaavat puhuntansa kohteita” (Foucault 1972, 49)⁷ ja emotiivisuus on hyvä esimerkki siitä, kuinka muokkaaminen voi käytännössä tapahtua. Diskurssin lyhyt ja samalla myös tähän työhön sopiva määrittely lienee se, että diskurssi on tapa käyttää kieltä (esim. Bruun ym. 1989, 162). Tällöin diskurssianalyysillä tutkitaan näitä kielenkäytön tapoja, joista uutiskieli kiistämättä on yksi. Tässä tutkimuksessa käyttämilleni metodeilla on mahdollista tehdä - niiden kattamilta osin - vertailuja diskurssien välillä. Tässä tutkimuksessa rajaudun vain tiedonvälityssanomien tarkasteluun, mutta esimerkiksi uutisdiskurssin ja tieteellisen diskurssin vertailu näillä metodeilla voisi olla hedelmällistä.

Yhteys retoriikkaan on myös selkeä. Jo antiikin aikana pohdittiin samantyyppisiä kysymyksiä kuin tämän tutkimuksen tehtävänasettelukin on (Ball 1988, 4). Kieli on voimakas, se sisältää jo itsessään arvoja, totuuksia ja epätotuuksia. Kieli sinällään saattaa johtaa harhaan (Seppänen 1997, 52), puhumattakaan, kun kieltä toden teolla ryhdytään nimenomaan käyttämään harhaanjohtamiseen. Retoriikastakin määrittelyjä

7. “Discourses are...practices that systematically form the objects of which they speak.” (Foucault 1972, 49.)

on melkoinen nivaska (esim Conley 1990; Foss ym. 1985)⁸. Retoriikassa ei olekaan kyse yhdestä oppirakennelmasta tai metodista, eikä tulkinnoilla retoriikasta ole välttämättä paljoakaan tekemistä toistensa kanssa (Palonen & Summa 1996, 7). Kaikkien retoriikkanäkemyksen taustalla on kuitenkin kieli suostuttelun ja vakuuttamisen -persuaasion - välineenä.

Uutiset edustavat jo Aristoteleen aikoinaan määrittelemää kaikkein voimakkainta persuaasiota: persuaasio on voimakkaimmillaan silloin, kun asia katsotaan toteennäytetyksi (Aristotle, 55), ja mihinpä muuhun kuin toteennäyttämiseen uutiset pyrkivät. Uutisjutunhan voi perustellusti nähdä todisteluna: esitetään evidenssi, muodostetaan kuva, ja esitetään se (Juntunen 1996, 13); toisin sanoen näytetään toteen.

8. Conley esittelee teoksessaan retoriikan traditiota Euroopassa. Teos on johdatuksena kohtuullinen, vaikka en olekaan kaikista sen painotuksista samaa mieltä, näin etenkin oman vuosisatamme teoreetikkojen kohdalla. Nykyaikaa Foss ym. esittelee paremmin (mahdollisesti siksi, että keskittyy lähinnä nykyaikaan, kuittaa antiikin lyhyesti, eikä haarukoi välillä olevaa aikaa lainkaan).

2. METODIT

2.1 EMOTIIVISUUS: “Piikako se siellä kusta lorottaa vai tytärkö pissiä pirautti?”

Emotiiviset ilmaukset - sanat tai lauseet - sisältävät jo itsessään jonkin arvo- tai tunnelatauksen, lataus on ilmaukseen sisäänrakennettuna. Emotiivisia ilmauksia käyttämällä voidaan luoda hyvyuden ja huonouden vaikutelmia, ja tuoda näin itsestään selvänä esiin se, mikä ilman emotiivisen ilmauksen käyttöä olisi saattanut vaatia runsaat perustelut ja jäädä silti kiistanalaiseksi. (Hedquist 1978, 1.)

Käyttämällä emotiivisia ilmauksia pyritään saamaan vastaanottaja omaksumaan jokin asenne tai tunne, tai vahvistamaan tai heikentämään jo olemassaolevaa (Andersson & Furberg 1974, 113; Kangasluoma 1993, 23), eli pyrkimyksenä on saada vastaanottaja ajattelemaan kuten lähettäjä itse ajattelee (Hedquist 1982, 9). Tekstiä analysoitaessa taas jo sanavalinnasta on mahdollista nähdä tekstin tuottajan mielipide, kannanotto tai tunteenilmaus (Andersson & Furberg 1974, 114).

Emotiivisuutta pidetään usein eksplisiittisenä vaikuttamisena (esim. Leiwo ym. 1992, 93; Pesonen 1991, 2), mutta journalismin kielen tarkastelussa ei aivan näin yksivivai- seen emotiivisuuden tulkintaan pidä mennä. Uutiset mielletään todeksi ja tosiasioiksi, jolloin uutisten emotiivisuuskin on totta ja otetaan totena. Näin mahdollinen eksplisiit- tinen vaikuttaminen jää ennalta omaksutun tosivaikutelman taakse näkymättömiin. Emotiivisuutta uutisissa ei siis nähdä eksplisiittisenä vaikuttamisena, vaikka se sitä muissa yhteyksissä olisikin.

Kuvaava esimerkki emotiivisista sanoista on sanakolmikko “vapaustaistelija” - “sissi” - “terroristi”. Näitä sanoja on mahdollista käyttää saman henkilön ja hänen tekosiensa kuvaamiseen. Tilanteesta syntyvää vaikutelma on kuitenkin kullakin sanalla erilainen.

Sana “sissi” ei ota kantaa, sillä ei ole emotiivista merkitystä⁹. Sana kuvaa tiettyä sodankäynnin menetelmää ja sitä käyttämällä annetaan kuva henkilön tai ihmisryhmän toiminnasta. “Vapaustaistelija” taas käy oikeutettua taistoa vääryyden voimia vastaan, jotka joko ovat vienneet tai yrittävät viedä häneltä vapauden, tai eivät ole sitä koskaan hänelle suoneetkaan. Hän taistelee ihmisoikeuksiensa puolesta ja hänen vastustajansa ovat luonnollisesti pahoja, tähän sisältyy jo “vapaustaistelija” -sanaan. “Terroristi” puolestaan tappaa viattomia siviilisiä omien ei-toivottavien päämääriensä saavuttamiseksi. Terroristi on jotain, mitä “me” emme halua lähellemme, hän on paha, ja hänen toimensa pahoja.

Emotiivisia ilmauksia on vaikea kiistää. Esimerkki:

A: “Pojastani ei saa tulla satamajätäkää.”

B: “Pojastani ei saa tulla ahtaajaa.”

Kohtaa A on vaikea kiistää, on turhaa kysyä miksei pojasta saa tulla satamajätäkää, sillä sanalla “satamajätkä” on negatiivinen emotiivinen merkitys ja jokainen ymmärtää, ettei vastuullinen vanhempi halua lapselleen niin karua kohtaloa. Sen sijaan kohta B, joka sanoo saman asian neutraalilla (tai ainakin neutraalimmalla) sanalla, herättää kysymyksen miksi ei. Kohtaa A vastaan nousevaa pidetään outona, sillä sanamuoto estää kysymyksen synnyn. Sen sijaan B on avoin kysymyksille, vastaväitteille ja kritiikille. (Andersson & Furberg 1974, 131-132.)

Emotiivinen ilmaus kertoo asenteesta sen kohteena olevaan ilmiöön, mutta sillä on mahdollista jättää asenteen kokija pois kertomuksesta. Kun ilmaus kohdistuu vain ilmiöön, asenne vaikuttaa luonnolliselta ja oikealta. (Andersson & Furberg 1974, 116; Kangasluoma 1993, 24). Tällöin jokin tunne yleistetään totuudeksi, tai muutaman ihmisen asenne yleistetään koskemaan kaikkia, tunteen tai asenteen kokijan suhde kohteeseen jää taka-alalle. Kohde nyt vain *on* varustettu tietyillä negatiivisilla tai positiivisilla ominaisuuksilla. Esimerkki:

A: “Hallitus on epäluotettava.”

B: “Mielestäni hallitus on epäluotettava.”

9. Yhdysvaltain Vietnam-veteraaneille tai Venäjän Tshetshenia-veteraaneille sanalla voi olla voimakaskin emotiivinen merkitys. Suomessakin tämä sana lienee niitä, joilla on joillekin positiivinen emotiivinen merkitys, joka on perua suomalaississien toiminnasta viime sotien aikana. Sanoista, joilla on erilaiset emotiiviset merkitykset eri viiteryhmissä ks. s. 12-13.

Näistä kohta B tuo esiin asenteen kokijan, kohta A ei. A nostaa esiin kohteen ja sen ominaisuuden, tässä tapauksessa epäluotettavuuden, B taas tuo etualalle kokijan ja sen, että kohteella hänen kokemuksensa ja mielipiteensä mukaan on tämä ominaisuus. A käsittelee kohteen ominaisuutta ja B puhujan mielipidettä eli puhujaa; A tuntuu enemmän kohteen todellisten ominaisuuksien kuvaamiselta kuin B. (Andersson & Furberg 1974, 114-115.)

Emotiivisuuden voi jakaa kolmeen luokkaan. Kolmijaossa luokat ovat puhdas emotiivisuus, valinnainen emotiivisuus ja tilapäinen emotiivisuus. Lisäksi on myös sekoittunut emotiivisuus, mutta tämä on hyvin lähellä puhdasta emotiivisuutta. Tämä jako pyrkii pääsemään syvemmälle ilmausten emotiivisuuden luonteeseen, kuin mitä pelkällä emotiivisuuden toteamisella on mahdollista päästä.

Puhtaasti emotiivisilla sanoilla ei ole lainkaan kognitiivista eli tiedollista merkitystä, ainoastaan emotiivinen. Ne ilmaisevat vain ja ainoastaan pitämistä ja ei-pitämistä, hyvyyttä ja huonoutta, eikä niitä vastaa mikään havainnoitavissa oleva objekti. Tällaisia puhtaita emotiivisia sanoja ovat esimerkiksi ”hyvä”, ”huono”, ”kaunis”, ”tärkeä”, ”moraaliton” ja ”täysipainoinen”. Puhtaita emotiivisia sanoja on myös vaikea kieltää, minkä takia niitä käytetäänkin esimerkiksi poliittisessa puheessa. (Hedquist 1978, 24; Hedquist 1982, 87, 94.) Esimerkki:

A: ”Me haluamme oikeudenmukaisen verotuksen.”

B: ”Me haluamme epäoikeudenmukaisen verotuksen.”

Tässä B edustaa A:n kieltoa. A:han on helppo yhtyä; kaikki haluavat oikeudenmukaisen verotuksen. Tässä onkin puhtaan emotiivisen sanan luonne paljaana esillä. Kumpikaan lause, ei A eikä B, kerro *millainen* tuo oikeudenmukainen tai epäoikeudenmukainen verotus on, mutta kukaan ei ryhdy kannattamaan poliitikkoa, joka toistelee iskulauseenaan B:tä.

Sekoittuneessa emotiivisuudessa sanalla on sekä kognitiivinen että emotiivinen merkitys, ja kun sanaa käyttää, käyttää samalla molempia merkityksiä. Sekoittuneita emotiivisia sanoja ovat sellaiset kuin ”arvostettu”, ”lahjakas”, ”vahingollinen”, ”persoonallinen” ja ”helpottunut”. Puhtaita ja sekoittuneita emotiivisia sanoja on käytännössä erittäin vaikea erottaa toisistaan (Hedquist 1978, 24, 25.), eikä se tämän

tutkimuksen yhteydessä ole tarpeellistakaan. Esimerkkinä kuitenkin vaikkapa sana “nekru”. Kognitiivisessa merkityksessään se tarkoittaa mustaihoista ihmistä, mutta sen emotiivinen merkitys on “yäk” (Hedquist 1982, 87). “Nekru” -sanaa ei kuitenkaan voi korvata vaikkapa uudissanalla “yäkmustaihoinen”, sillä alkuperäinen sana ei ilmaise niinkään puhujan tuntemaa väheksyntää, kuin kohteen ominaisuutta (Andersson & Furberg 1974, 115).

Valinnaisessa emotiivisuudessa sanalla on sekä emotiivinen että kognitiivinen merkitys ja sanaa voi käyttää kummassa tahansa. Kontekstista riippuu kumpi merkitys nousee esiin, mutta silloin kun sanaa käytetään emotiivisessa merkityksessä, sen emotiivisuus on pysyvä. Käytännössä valinnaisesti emotiiviset sanat toimivat niin, että niiden konkreettinen merkitys on neutraali ja kuvaannollinen merkitys emotiivinen.

Esimerkki:

A: “Mansikki on Helunan vasikka.”

B: “Antti on poliisin vasikka.”

Sana “vasikka” tarkoittaa konkreettisessa merkityksessään nautaeläinpariskunnan jälkeläistä eikä sillä ole emotiivista väriä. Kuvaannollisessa merkityksessään se taas tarkoittaa poliisin tietolähdettä. Tässä “vasikka” sanaan liittyy negatiivinen semanttinen komponentti, joka ilmaisee, ettei toiminta “vasikkana” ole puhujan mielestä hyvä asia. Tämä komponentti on puhujan otettava huomioon aivan samalla tavoin kuin sonni-lehmä -parin kognitiivinen komponentti, sukupuoli. (Hedquist 1974, 17, 23-24.) Tästä seuraa, että sanavalinnasta voi tehdä päätelmiä puhujan asenteesta. “Vasikkaa” vastaava valinnaisesti emotiivinen sana on vaikkapa “varjopuoli”. Konkreettisessa merkityksessään se tarkoittaa objektin sitä puolta, mihin valo ei suoraan yllä, kuvaannollisessa merkityksessään taas se tarkoittaa asian huonompaa puolta.

Tilapäisessä emotiivisuudessa taas sanan emotiivisuus on peräisin puhtaasti asiayhteydestä, ei sanasta itsestään. Tällöin sana on emotiivinen vain sen hetken, kun sitä käytetään emotisoivassa yhteydessä. Sanalla on vain kognitiivinen merkitys, mutta asiayhteys lataa sen. (Hedquist 1978, 22; Kangasluoma 1993, 27-28) Esimerkki:

“Kohta sataa.”

Kesälomalaisen suulla sade voi saada negatiivisen vivahteen. Maanviljelijän suussa se voi hyvinkin olla positiivinen, etenkin jos edellisen kuukauden on pitänyt hellettä. Se

voi olla myös neutraali toteamus, jolla ei ole sen kummempaa emotiivista vivahdetta. Sateen hyvyys tai huonous riippuu siis täysin asiayhteydestä. Toinen vastaava esimerkki on:

“Pihvi maistui aivan kengänpohjalta.”

Tässä mikään sana ei sinällään ole negatiivinen, mutta syntyvä vaikutelma viittaa pihvin kehnouteen (Hedquist 1978, 32). Emotiivinen vaikutelma juontuu siitä, ettei hyvän pihvin ominaisuuksiin katsota lukeutuvan kengänpohjamaisen maun, jota makujen yhteydessä ei muutenkaan pidetä hyvänä. Sana “kengänpohja” on siis emotiivinen tässä yhteydessä, mutta menettää emotiivisen ulottuvuutensa puhuttaessa juoksutossun pohjan irtoamisesta kesken New Yorkin maratonin.

Tietyt sanat saattavat sisältää emotiivisen asteikon molemmat päät, riippuen siitä, mihin viiteryhmään ilmaisija ja vastaanottaja kuuluvat. Sanat kuten “porvari” tai “luokkataistelu” saavat tai ovat saamatta emotiivisen värinsä ilmaisijasta ja vastaanottajasta riippuen. Jollekin “luokkataistelu” on positiivisesti väritynyt, toiselle negatiivisesti. Kolmannelle taas sekä “luokkataistelu” että “porvari” voivat olla täysin arvovapaita, ainoastaan kognitiivisen merkityksen sisältäviä.¹⁰ (Hedquist 1978, 20.) Samankaltaisina sanoina voi pitää ainakin sellaisia sanoja ja ilmauksia kuten “turkistarhaus”, “eläintensuojelu”, “ooppera” ja “Paavo Väyrynen”.

Olen osittain eri mieltä tästä emotiivisuuden rajanvedosta. Jotkin sanat herättävät tunteita olematta silti emotiivisia. Tällaisia sanoja ovat muun muassa “sota” ja “koti”. Sanat kuvaavat tiettyä olemassaolevaa asiaa ja tunneväri on asiassa, ei sanassa. Kutsun tätä emotiivisuuden kulkua kuvaavaa ulottuvuutta värityssuunnaksi. Värityssuuntia on kaksi: joko sana värittää kohteen, eli sen mitä sana kuvaa, tai kohde sanan. Esimerkiksi:

Kohde	värityssuunta	sana
<i>SOTA</i>	----->	“sota”
<i>SOTIVA YKSILO</i>	<-----	“Terroristi”

10. Tämä tukee aiempaa teesiä siitä, että yleisöstä ei vastaanottotutkimusten yhteydessä voi puhua yhtenä möhkäleenä, vaan joko sen sisäinen heterogeenisyys on otettava huomioon tai puhuttava monikkomuodossa.

Kyse on siis siitä, onko tarkastelun kohteena tunteita herättävä merkittävä vai tunteita herättävä merkitty. Jos värityssuunta on kohteesta sanaan päin, ei kyseessä ole emotiivinen sana.

Tällainen kuvio tietenkin yksinkertaistaa kohteensa. Kaikki sanat eivät millään sovi kuvioon ja kyseeseen tulevatkin sanat, joiden kohdalla puhuja voi valita useammista sanoista. Ja miten suhtautuu kuvioon vaikkapa “Paavo Väyrynen”, joka ilmauksena sisältää monelle emotiivisen värin? Ilman muuta “Paavo Väyrynen” -ilmauksessa kohde värittää ilmauksen, mutta väri saattaa muuttua vastaanottajan mukaan. Esittämäni kuvion mukaan “Paavo Väyrynen” ei siis ole emotiivinen ilmaus. Sama pätee myös vaikkapa “oopperaan”. Jos taas ihminen ilmoittaa toiselle, että

“Sinä se olet yksi Paavo Väyrynen.”,

kyseessä on emotiivinen ilmaus, ellei sitten puhunnan kohde ole juuri Paavo Väyrynen.

Tunteita herättäviä ei-emotiivisia sanoja voidaankin käyttää emotiivisesti juuri edellä nähdyllä tavalla. Kun sana “sota” otetaan käyttöön kuvattaessa esimerkiksi ministeriöiden erimielisyyksiä budjettiasioissa, sana “sota” muuttuu emotiiviseksi. Tämä johtuu “sota” -sanan konnotaatioista, ja siitä, ettei sanaa käytetä kuvaamaan sen varsinaista kohdetta, vaan metaforana.

Emotiivisuuden käsite onkin lähellä konnotaation käsitettä. Pöällekkäisiä ne eivät kuitenkaan ole. Konnotaatiolla tarkoitetaan sanan ’sanakirjamerkitykseen’ eli denotaatioon liittyvää usein tunnesävyistä lisämerkitystä. Näin denotaatio on “mitä” ja konnotaatio “miten” (Fiske 1992, 114). Esimerkkinä vaikkapa sana “syöpä”. Sen denotaatio on “eräs sairaus” ja konnotaatioita muun muassa “pelottava” ja “tappava”. Emotiivisessa kielessä käytetään hyväksi juuri näitä konnotaatioita. Kun puhutaan ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta yhteiskunnan syöpänä, kuvataan samalla kuinka työttömyysturva hitaasti mutta varmasti jäytää yhteiskunnan haudan lepoon, luultavasti tuskallisten loppuvaiheiden kautta. Valitsemalla sana valitaan konnotaatio (Fiske

1992, 114). “Syöpä” sanaa käytetään metaforistisesti¹¹, samastetaan ansiosidonnainen työttömyysturva “erääseen sairauteen”, mutta myös sen konnotaatioihin. Näin emotiivisuus käyttää konnotaatioita hyväkseen, mutta ei itse varsinaisesti ole konnotaatiota.

Mielenkiintoinen ulottuvuus journalismin kieltä tutkittaessa on se, millainen kuva tapahtumasta tai asiasta - jutun kohteesta - emotiivisuuden keinoin luodaan. Kieli kun ei koskaan ole todellisuuden omaa; kieli ei kuvaa todellisuutta, vaan vaikuttaa käsitykseen siitä (Pekonen 1991, 41, 43). Ajatellaan nyt vaikkapa “työtaistelua”. Taistelu ei uutisten yhteydessä ole erityisen positiivinen asia kuin urheilujournalismissa. Kun työsopimusriidasta puhutaan “työtaisteluna” otetaan samalla käyttöön taistelun konnotaatiot, jotka automaattisesti siirtyvät kuvaamaan myös työriitaa. Tässä on kyse metaforan ominaisuuksia siirtävästä vaikutuksesta (Fiske 1992, 127).¹² Ilmeisin konnotaatio ja siirtyvä ominaisuus on kenties se, että toinen voittaa ja toinen häviää, taistelussa ei tunneta tasapeliä. Työsopimusriidassa tasapeli on kai kuitenkin yleisin ratkaisu; tätä ratkaisua kutsutaan kompromissiksi.

Journalistisen kielen emotiivisuuden tutkimuksessa erityisen mielenkiintoisia ovat myös tapaukset, joissa samaa tapahtumaa tai asiaa kuvattaessa toimittajalla on mahdollisuus valita useammasta sanasta, joilla on sama kuvausydin, mutta eri emotiivinen merkitys. Näissä tapauksissa on mahdollista koskettaa uutisten arvomaailmaa, sillä sehän sanavalinnoissa ratkaisee. Suomen uutisia tekevä toimittajakunta on arvioni mukaan arvomaailmansa perustalta melko lailla homogeeninen, ja tämä homogeenisuus mahdollistaa problematisoimattomat sanavalinnat silloinkin, kun niiden pohtiminen ehkä olisi paikallaan.

11. En tässä tarkastelussa puutu sen tarkemmin metaforiin, totean ne silloin kun ne ovat emotiivisia, mutten analysoi niiden käyttöä ja taustaa sen tarkemmin. Metaforat ovat joka tapauksessa eräs voimakas tunteiden ja arvojen välittämisen keino. Metaforia esittelee lyhyesti ja terävästi Fiske 1996, 122-131. Samoin konnotaatiot jätän tämän lyhyen maininnan varaan, mutta otan ne analyysissä huomioon. Välvirronen (1996, 114-118) on kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka sairauksista on tullut tyypillinen tapa kuvata yhteiskuntaa; sairaudet ovat metafora, jolla tuntemattomasta tehdään ymmärrettävää.

12. Konnotaatioiden lisäksi myös implikoidaan maailmankuvaa, merkitysjärjestelmän valinnalla luodaan merkityksiä (esim. Karvonen 1995, 166)

Epäselvissä tapauksissa sanan emotiivisuutta voi testata. Adjektiivien mahdollisen emotiivisuuden voi tarkistaa käyttämällä esimerkiksi kaavaa "Haluan A X:n", jossa A on tarkistettava adjektiivi, ja X substantiivi. Esimerkiksi

"Haluan hyvän koulun."

lauseita on mahdoton kyseenalaistaa, sillä hyvä on hyvä ja siten toivottava, eikä "hyvälle" ole yhteistä määritelmää. Sen sijaan

"Haluan keltaisen koulun."

on kyseenalaistettavissa, sillä keltaisella on olemassa vastine havaittavassa todellisuudessa, eli sille on olemassa yhteinen määritelmä. Huonoa koulua tuskin kukaan haluaa, mutta joku voi haluta jonkin muun värisen kuin keltaisen koulun. (Hedquist 1978, 25.)

Substantiivitestinä käy esimerkiksi "Se on A X". Myös tässä A on adjektiivi ja X substantiivi. Testauksessa katsotaan millaisia adjektiiveja substantiivi pystyy rinnalleen ottamaan. Esimerkiksi

"Se oli mukava/kauhea automatti."

osoittaa, että "automatti" on neutraali substantiivi, sillä se voi ottaa rinnalleen sekä "mukavan" että "kauhean", jotka ovat emotiivisen asteikon eri päissä. Sijoittamalla substantiivin rinnalle erilaisia adjektiiveja, nähdään millaisten adjektiivien lauseet muuttuvat semanttisesti epänormaaleiksi. Tällöin selviää substantiivin emotiivisuus. (Hedquist 1978, 26.)

Verbejä puolestaan voi testata sijoittamalla ne emotiivisen substantiivin yhteyteen. Esimerkiksi

A "Riskeeraamme, että siitä tulee susi."

B "Toivomme, että siitä tulee susi."

näyttää selvästi mihin suuntaan emotiivisia verbit ovat. (Hedquist 1978, 26.)

En esittele emotiivisuuden testausta tämän laajemmin, sillä en aio kirjoittaa tekemääni testausta näkyviin käsitellessäni aineistoa. Näidenkin testien avulla on mahdollista tarkistaa tulkintani. Hedquist (1978, 25-29) esittelee muitakin testejä kuin tässä käsitellyt, mutta tämän tutkimuksen kannalta laajempi paneutuminen emotiivisuuden testeihin ei ole tarpeen.

Helsingin Sanomien pääkirjoituksista tehdyssä tutkimuksessa pääkirjoitusten emotiivisuus osoittautui voimakkaan negatiiviseksi. Positiivinen emotiivisuus, esimerkiksi kiitokset ja kehu ovat pääkirjoituksissa harvinaisia ja laimeita. (Kangasluoma 1993, 50, 178.)

2.2 MODAALISUUS: “Ehkä join, ehkä en.”

Modaalisuudella tarkoitetaan tekstin tuottajan asennetta sanomansa sisältöä kohtaan, se ilmaisee näkökulman (point of view) asiantilaan. Modaaliset ilmaukset taas tuovat esiin tekstin tuottajan suhteen proposition¹³. (Kangasniemi 1992, 2; Leiwo ym 1992, 97.)

Modaalisuus jakaantuu kolmeen alaluokkaan, jotka ovat episteeminen, deonttinen ja looginen modaalisuus. Luonnollisissa kielissä käytetään näistä eniten episteemisiä modaaaleja, jotka ilmaisevat puhujan käsitystä proposition todenperäisyydestä. (Hakulinen & Karlsson 1988, 263; Kangasniemi 1992, 147.) Episteemisellä modaalisuudella puhuja siis kertoo kuinka mahdollinen tai varma hänen ilmaisemansa asia tai asiointila hänen oman arvionsa mukaan on. Lyonsin (1986, 797) määrittelyn mukaan “(m)ikä tahansa ilmaus, jossa puhuja eksplisiittisesti määrittelee sitoutumisensa lauseen proposition totuuteen ... on episteemisesti modaalin tai modalisoitu ilmaus.”¹⁴

Episteeminen modaalisuus voidaan sijoittaa seuraavalle asteikolle:

Varmuusaste:	mahdoton	epätodennäk.	epävarma	mahdollinen	todennäköinen	varma.
Sanasto, pos.	muka	tuskin	ehkä/kenties	luultavasti/kai	ilmeisesti/varmaan	ilman muuta
Sanasto, neg	ei ikinä	ei varmaan	ehkä ei	tuskin/ matta -päätte	ilmeisesti ei	

(Hakulinen & Karlsson 1988, 263)

13. Propositio tarkoittaa niitä totuusehtoja, joiden avulla lauseen totuusarvo määräytyy. Esimerkiksi “Arvi lukee” -lauseen totuudellisuuden ehdot ovat, että on olemassa Arvi -niminen yksilö, ja että erästä tämän yksilön toimintaa kuvaamaan käytetään verbiä lukea. (Hakulinen & Karlsson 1988, 51-52.) Yksinkertaisesti ilmaistuna kyse on lauseen merkityksestä.

14. “Any utterance in which the speaker explicitly qualifies his commitment to the truth of the proposition expressed by the sentence he utters ... is an epistemically modal or modalised utterance.” (Lyons 1986, 797.)

Mikäli modaalisuuden ilmaisinta ei ole näkyvässä, on varmuus suurempi kuin silloin jos ilmaisinta tarvitaan (Fairclough 1995, 141). Varmuuden ilmaisimen käyttö implikoi, että puhuja odottaa epäilyä tai että epäilyyn on syytä. Kun jokin on ”varmasti” jotain, se on vähemmän varmaa kuin jos tämä jokin vain *on* jotain. Uutisissa ei käytetä varmentimia, vaan asiat ovat tietyllä tavalla. Vain lähteet saattavat olla ”varmoja” jostain, itse uutisten varmuus on niin suuri, ettei erillisiä varmistussanoja tarvita.

Episteemisessä modaalisuudessa on monasti mukana subjektiivinen panos, episteeminen modaalisuushan kuvaa nimenomaan tekstin tuottajan suhdetta ilmauksensa todenperäisyyteen. Esimerkiksi

”Antti saattaa olla hyvä opiskelija.”

tarkoittaa, että siitä päätellen mitä puhuja Antista tietää, tämä saattaa olla hyvä opiskelija.

”Antin täytyy olla hyvä opiskelija.”

puolestaan tarkoittaa, että puhujalla on sellaista tietoa, jonka perusteella voi päätellä Antin olevan hyvän opiskelijan, eikä tulosta voi selittää millään muilla tekijöillä. (Hakulinen & Karlsson 1988, 263.)

Episteemisessä todennäköisyydessä ei aina ole kyse yhden puhujan tai yhteisön käsityksestä, tai yleensä minkään nimetyn tahon käsityksestä. Tällöin varmuuden arviointi on intersubjektiivista. (Hakulinen & Karlsson 1988, 262.) Esimerkiksi lauseessa

”Panttivangit vapautetaan todennäköisesti vielä tänään.”

on episteeminen modaliteetti, mutta ei tietoa siitä kenen arviosta on kyse. Intersubjektiivinen modaalisuus on etenkin sähkeutisissa verraten yleistä.

Samantyyppisestä ilmiöstä on kyse kun uutiset siirtävät varmuutta. Kun ei olla varmoja itse faktasta, nostetaan faktaksi sanoja. Tällöin sanotuksi haluttu asia saadaan sanotuksi, mutta sen vastuu itse asian todenperäisyydestä jää sanojalle. Totta on siis se, että pääministeri sanoo verotuksen kevenevän, ei välttämättä se, että verotus kevenee. (esim. Tuchman 1978, 90, 95.) Tätä tekniikkaa käytetään etenkin silloin kun toimittajalla ei ole mahdollisuuksia varmistaa tietoa tai kun tiedon varmistamista ei pidetä

tarkistamisen arvoisena - sekä luonnollisestikin silloin kun uutinen on siinä kuka sanoo eikä siinä mitä sanoo.

Uutisjournalismin episteeminen modaalisuus keskittyy asteikon ääripäihin. Kun uutisten lähtökohta on tosiasiatiedon välittäminen, ei epäilyksiä propositioiden todenperäisyydestä pidä olla. Toimittaja sanoo vain sen, mistä on varma, joten lieventelyä ei tarvita. Ja jos tieto on epävarma, sekin tulee kertoa, ja silloin ollaan episteemisen modaalisuuden alueella. Jollei toimittaja ilmaise tiedon mahdollista epävarmuutta, teksti on valheellista.

Deonttinen modaalisuus ilmaisee pakkoa tai täytymistä, sallimista tai velvollisuutta. Salliminen, velvollisuus tai pakko koskee nimenomaan toimijan tai toimijoiden intentionaalisia tekoja tulevaisuudessa. Episteemisen ja deonttisen modaalisuuden keskeinen ero on se, että episteeminen modaalisuus kertoo tietämisestä ja luulemisesta, kun taas deonttinen käsittelee tekemisen mahdollisuutta ja pakkoa. (Hakulinen & Karlsson 1988, 263-264.) Siinä missä episteeminen modaalisuus on tekemisissä totuuden kanssa, deonttinen modaalisuus taas on enemmänkin normittavia ja ohjaavia ilmauksia. (Kangasniemi 1992, 88, 147).

Deonttisen modaalisuuden voi sijoittaa taulukkoon siinä missä episteemisenkin. Mahdotonta deonttisessa modaalisuudessa kuvaavat “ei saa/ei voi”, mahdollista “voi/saa/on lupa”, mahdollisen ja välttämättömän väliltä löytyy “pitäisi”, ja välttämättöntä tarkoittavat “on pakko/joutuu/pitää/tarvitsee. (Hakulinen & Karlsson 1988, 262.)

Episteemisen ja deonttisen modaalisuuden raja ei kuitenkaan ole täysin selkeä. Erityisesti “täytymisestä” ja “voimisesta” on vaikea sanoa onko kyse deonttisesta vai episteemisestä modaalisuudesta. Esimerkiksi

“Antti voi etsiä lähdeteosta päiväkausia.”

voi tarkoittaa

“On mahdollista, että Antti etsii lähdeteosta päiväkausia.”

tai

“Antilla on lupa etsiä lähdeteosta päiväkausia.”

Yleensä kontekstista selviää kumman modaalisuuden kanssa ollaan tekemisissä. (Hakulinen & Karlsson 1988, 264.)

Looginen modaalisuus ei puolestaan ole tämän tutkimuksen kannalta kiinnostava. Siinä taulukolle tulisi vain kaksi ulottuvuutta: “on mahdollista” ja “on välttämätöntä”. Jos propositio on “on mahdollista” -ulottuvuuden vaikutuspiirissä, se on silloin tosi jossakin mahdollisessa maailmassa. “On välttämätöntä” -ulottuvuuden vaikutuspiirissä oleva propositio taas on tosi kaikissa mahdollisissa maailmoissa. (Hakulinen & Karlsson 1988, 262.) En tässä tutkimuksessa tarkastelekaan erillään loogista modaalisuutta, sillä katson sen sisältyvän deonttiseen modaalisuuteen. Näin siksi, että “on mahdollista” tarkoittaa samaa kuin “voi”, ja “on välttämätöntä” samaa kuin “täytyy”.

Modaalisuus kytkeytyy myös potentiaaliin ja konditionaaliin. Näistä potentiaalilla tuotettu modaalisuus on yleensä episteemistä. Esimerkiksi

“Tenttitulokset ilmoitettaneen maanantaina, Antti saanee kehnon arvosanan.”

tarkoittaa samaa kuin

“Tenttitulokset ilmoitetaan ilmeisesti maanantaina, Antti saa varmaankin kehnon arvosanan.”

(Hakulinen & Karlsson 1988, 274.)

Deonttisuutta potentiaali ilmaisee erityisesti kohdistuessaan puhuteltavaan, esimerkiksi

“Merkinnette henkilötunnuksenne sille varattuun kohtaan.”

Tällainen kielenkäyttö on kuitenkin harvinaista, eikä sitä uutisissa tapaa lainkaan. Uutisten osalta potentiaalinen tehtävänä on siis ilmaista episteemistä, melko vähäistä epäilyä. Potentiaalilla ilmaistaankin yleistä, tilastoperäistä tai luotettavista lähteistä saatua tietoa (Hakulinen & Karlsson 1988, 274.)

Konditionaalien perustehtävä taas on kertoa puhujan pitävän propositiota todenvastaisena. Esimerkiksi

“Antti olisi kertonut, jos hän olisi poliisin vasikka.”

ilmaisee, ettei puhuja usko Antin olevan poliisin tietolähteen¹⁵. Tässä *jos* -lause myös esittää ehdon, jonka pätiessä propositio olisikin todenmukainen. Se kuvaa maailman, joka poikkeaa nykymaailmasta vain yhdessä suhteessa, ja mikäli tämä poikkeus oikaistaisiin, epätosi tulisi todeksi. Konditionaali ei tarvitse *jos* -lausetta ilmaistakseen todenvastaisuutta. Esimerkiksi

“Antin pitäisi valmistautua paremmin tentteihin.”

kertoo puhujalla olevan sen käsityksen, että Antin tenttiinvalmistautumisessa on parantamisen varaa. (Hakulinen & Karlsson 1988, 275.)

Tietyissä tapauksissa konditionaali ei kuitenkaan kerro siitä, että puhuja pitäisi propositiota todenvastaisena. Konditionaali saattaa implikoida myös sitä, ettei puhuja tiedä tai välitä onko propositio tosi vai ei. Esimerkiksi

“Norjassa palkat olisivat liki kaksi kertaa korkeammat”

ei kerro, että puhuja pitäisi propositiotaan todenvastaisena, sillä todenvastainen ilmaus olisi

“Norjassa palkat eivät ole liki kaksinkertaiset”,

ja tätähän ilmaistu lause ei tarkoita. Enemmänkin se implikoi, että puhuja saa nykyisessä sijaintipaikassaan puolet siitä palkasta, mitä hän Norjassa saisi. (Hakulinen & Karlsson 1988, 275.)

Modaalisuuteen liittyy termi hedging. Suoraan käännettynä hedging merkitsee itsensä suojaamista tappiolta, mutta kielen yhteydessä sillä ymmärretään viestin pehmentämistä niin, että vastaanottaja hyväksyy sen helpommin. Samalla vähennetään omaa vastuuta proposition todenmukaisuudesta muokkaamalla proposition tarkkuutta. Hedgingiin kytetään sellaisia sanoja ja ilmauksia kuten “noin”, “likimain”, “suurin piirtein” ja “jokin on melkein kuin jokin”. (Kangasluoma 1993, 80; Kujala 1989, 10, 13.) Hedging on kuitenkin käytännössä lähellä episteemisen modaalisuuden taulukon todennäköinen - mahdollinen -päättä.

Televisiossa ja radiossa näitä “likimaistajia” käytetään enemmän kuin lehdissä, sillä puhutussa kielessä on tarve pyöristää esimerkiksi lukuja enemmän kuin kirjoitetussa.

15. Tässä on kyse myös presupponoinnista, jota esittelen tarkemmin seuraavassa luvussa (2.3).

Televiossa tätä kierretään asettamalla tarkka luku kuvaruutuun grafiikkana samalla kun toimittaja tai ankkuri pyöristää sen suullisesti.

Kangasniemi (1992, 2-3, 19) jakaa modaalisuuden episteemisen ja deonttisen lisäksi dynaamiseen modaalisuuteen. Dynaaminen modaalisuus ilmentää Kangasniemen mielessä puhujan mahdollisuutta tai pakkoa tuottaa tietty asiointi. Toisin sanoen se ilmaisee mitä puhuja voi tehdä tai mikä on mahdollista tai välttämätöntä. Kangasniemi (1992, 88) painottaa deonttisessa modaalisuudessa sen normatiivista puolta. Hänen mukaansa deonttisen modaalisuuden piiriin kuuluu ilmauksia, joilla on toimintaa ohjaava tarkoitus. Jaossa ei sinällään ole mitään vikaa, mutta tälle tutkimukselle sillä ei ole annettavaa, joten pitäydyn episteeminen - deonttinen -kahtiajaossa.

Pääkirjoitusjournalismissa varauksia tehdään lieventämällä modaalista varmuutta. Kirjoittaja käyttävät sanoja kuten “todennäköisesti”, “ilmeisesti”, “mahdollisesti” ja “tuskin”, joiden avulla välttyy proposition täsmälliseltä määrittelyltä. (Kangasluoma 1993, 83.) Tällaisilla sanoilla on kahtalainen tehtävä. Toisaalta ne kertovat, että kyse on arviosta, ei faktasta, ja toisaalta ne jättävät esittäjälle mahdollisuuden peruuttaa, jos arvio osoittautuu vääräksi. Pääkirjoituksissa totuusarvoja lievennetään runsaastikin, tämä johtunee pääkirjoitusten kantaaottavasta luonteesta (Kangasluoma 1993, 101).

2.3 PRESUPPOSITIOT: “Joko olette lakannut lyömästä vaimoanne?”

Lyhyesti sanottuna presuppositio on piilotettu väittämä, jonka lähettäjä ottaa itsestään selvänä osana kontekstuaalista taustaa ja olettaa myös vastaanottajan tekevän näin (Leiwo, ym. 1992, 93; Lyons 1986, 606). Lause edellyttää tiettyjen faktojen olemassaoloa, mutta näitä faktoja ei tuoda julki ilmaisussa lauseessa (Leiwo & Pietikäinen 1996, 93).

Aivan näin yksinkertaista ei presuppositioiden teorian kanssa kuitenkaan ole. Presuppositio -nimekkeen alle on kerätty luonteeltaan vaihteleva kokoelma erilaisia kielen ilmiöitä, joille on vaikea luoda yhtenäistä teoriaa. Tästä seuraa, että presuppositioille ei ole kyetty luomaan kattavaa määritelmää. (Levinson 1983, 217, 225.)

Cooper (1974, 24-25) vertaa mielestäni osuvasti presuppositioita ja niiden määrittelyä peleihin.¹⁶ Pelejä on monenlaisia, eikä niillä tarvitse olla yksittäistä yhdistävää tekijää, jonka perusteella voimme luokitella ne peleiksi. Yhden sortin pelit muistuttavat aika lailla toisen tyyppin pelejä, jotka taas muistuttavat kolmannen tyyppin pelejä ja niin edelleen. Yhtäläisyydet ensimmäisen ja n:n tyyppin pelien -jalkapallon ja marjapus-sin vaikkapa- välillä ovat hyvin pienet. Silti ne molemmat ovat selvästikin pelejä. Sama pätee presuppositioihin. Presuppositio -käsite on epämääräinen ja löysä, aivan kuten peli -käsitekin, mutta yhteydet ovat olemassa.

Cooperin määritelmä on oikein hyvä arkimäärittely. Tieteellisenä määritelmänä se ei ole kovinkaan hyvä. Tämän työn kannalta ei kuitenkaan ole keskeistä kehittää presuppositioiden teoreettista määrittelyä tai pohtia niiden syvintä olemusta. Arkimäärittely riittää oikein hyvin. Tässä luvussa hahmottelen esimerkkien kautta sitä, mitä presuppositioilla ymmärrän. Käytän merkkiä “>” osoittamaan väitettä, jota esimerkkilause edellyttää.

Presuppositioiden peruspiirre on se, että presuppositio säilyy myös kun ilmaistu lause käännetään negaatiokseen. Tästä teoreetikot ovat melko lailla yksimielisiä. Esimerkiksi

A: “Antti onnistui tekemään gradun.”
>”Antti teki gradun.”
>”Antti yritti tehdä gradun.”,

mutta näistä vain toinen säilyy negaatiossa:

B: “Antti ei onnistunut tekemään gradua.”
>”Antti yritti tehdä gradun.”.

Gradun tekemistä koskeva väite ei siis ole presuppositio, sillä negaatiossa Antti ei tee gradua. Näkisin, että esimerkkilause A *implikoi* gradun tekemistä, ei *presupponoi*.

16. Cooper on lainannut esimerkkinsä Ludwig Wittgensteinilta, tosin siitä kertomatta. Wittgenstein (1981, 64) vertaa kieltä peleihin aivan samalla tavoin kuin Cooper tässä presuppositioita. Wittgensteinin mukaan ei ole olemassa mitään mikä on kaikille peleille yhteistä, kyse on yhtäläisyyksistä, sukulaisuuksista. Näkyville tulee monimutkainen päällekkäisten ja ristikkäisten yhtäläisyyksien verkko. (Wittgenstein 1981, 64-65.)

Kun presuppositio säilyy lauseen negaatiossa, on lauseen presuppositio erikseen kiellettävä, jos sen ei haluta jäävän voimaan. Tässä on eroteltava lauseen sisäinen ja ulkoinen negaatio. Presuppositio kestää lauseen sisäisen negaation, mutta ulkoisella negaatiolla sen voi tukahduttaa. Esimerkiksi

“Jyväskylän yliopiston höpsismin professori vieraili/ei vierailut Oxfordissa.”
>”Jyväskylän yliopistossa on höpsismin professori.”.

Nyhdän on kuitenkin niin, että Jyväskylän yliopistossa ei ole höpsismin professoria. Kun presuppositio selkeästi on olemassa, on se tukahdutettava erillisellä lauseella:

“Jyväskylän yliopiston höpsismin professori ei vierailut Oxfordissa, sillä Jyväskylän yliopistossa ei ole höpsismin professoria.”.

Presuppositio höpsismin professorista on edelleen olemassa, mutta sivulause tukahduttaa sen. (Kempson 1979, 284; Weischedel 1979, 162-163.)

Kuten edellisistä esimerkeistä jo näkyy, ovat presuppositiot ja implikaatiot lähellä toisiaan, ja presuppositiot luonteeltaan implisiittisiä. Presuppositioiden ja implikaatioiden ero on periaatteessa siinä, että kun presuppositiot ovat osa kontekstuaalista taustaa, implikaatiot ovat sellaista, minkä vastaanottaja voi päätellä siitä mitä sanotaan ja mitä ei. Presuppositiot ja implikaatiot voivat olla myös yhtä, lause presupponoi ja implikoi samaa asiaa. (Fairclough 1995, 14; Lyons 1986, 606.)¹⁷ Tämän tiiviin yhteyden vuoksi katson, ettei ole tarkoituksenmukaista tarkastella vain presuppositioita tai implikaatioita, vaan niitä on tämäntyyppisessä tutkimuksessa tarkasteltava yhdessä. Valitsemani ’tarkoituksenmukaisen’ teoreettisen määrittelyn vuoksi ei presuppositioiden ja implikaatioiden erottelu toisistaan ole tarpeellista eikä tutkimustehtävän kannalta edes mielekäästä. Sisällytänkin tässä presuppositio -termin alle myös implikaatioita. Selkeissä tapauksissa erottelen ne toisistaan, etten tekisi tarpeetonta väkivaltaa presuppositioiden teorialle.

Syyllistäminen on yksi journalismin peruskeinoista¹⁸. Asialle kuin asialle on oltava syyllinen tai useampia. Vastuusuhteiden osoittaminen käy kätevästi implikaatioiden avulla:

17. Presuppositioiden ja implikaatioiden avaamisen keskusteluun tulisi olla yksi journalismin tehtävistä. Havainnollisena esimerkkinä tällaisesta avaamisesta Garton ym. 1991, 100-108.

18. Syyllistämistä enemmän Palmolahti 1993.

- A: "Kurdit tulivat salaa Suomeen."
 > "Kurdit ovat tulleet tahallaan ja omasta aloitteestaan Suomeen salaa."
 B: "Suomalaismies toi kurdit salaa Suomeen."
 > "Kurdien tulo ja sen salaisuus on suomalaismiehen aikaansaannosta."
 C: "Kurdeja salaa Suomeen."
 > "Kukaan ei ole vastuussa kurdien salasaapumisesta Suomeen, vaan he ovat tulleet vastustamattomasti kuin luonnonvoima."

Kussakin muotoilussa kyse on aivan samasta asiasta, Suomeen salaa saapuneista kurdeista. (Leiwo & Pietikäinen 1996, 104-105.) Mistään niistä ei tosin käy ilmi keneltä salaa kurdit ovat maahan tulleet.

Vaikka negaationkesto onkin presuppositioiden perusominaisuuksia, ei sekään aina toteudu. On nimittäin olemassa tiettyjä lauserakenteita, joissa presuppositio ei kestä negaatiossa, mutta joissa sen olemassaoloa on vaikea kieltää. Esimerkiksi

- A: "Jos Anttikan ei luntannut, tentti oli varmasti helppo."
 > "Antti on todennäköisin lunttaaja."

Mutta jos lause käännetään negaatiokseen

- B: "Jos Anttikin lunttasi, tentti oli varmasti vaikea."¹⁹
 > "Antti on epätodennäköisin lunttaaja."

myös presuppositio kääntyy negaatiokseen. (Levinson 1983, 185.) Tässä presupponointi syntyy -kaan/-kin -päätteillä.

Edelliset esimerkit havainnollistavat presuppositioiden ja implikaatioiden välisen rajanvedon vaikeutta. On ainakin osittain makuasia puhuuko presuppositioista vai implikaatioista, kaikki riippuu siitä millaisen presuppositioteorian on ottanut käyttöönsä.

Presuppositioita luodaan myös konditionaalia käyttämällä. Konditionaalia käyttämällä voidaan edellyttää asioita, esimerkiksi

- A: "Jos Antti olisi jättämässä graduaan, hän pakottaisi meidät lukemaan sen."
 > "Antti ei ole jättämässä graduaan."
 B: "Jos Antti on jättämässä graduaan, hän pakottaa meidät lukemaan sen."
 > "En tiedä, onko Antti jättämässä graduaan, mutta on mahdollista, että on."

19. Tarkkaan ottaen negaatio taitaisi olla "Jos Anttikin lunttasi, tentti oli varmasti helppo", mutta tällainen lause on semanttisesti niin ontuva, ettei sitä kukaan ilmaisisi. Kyse on siitä, että tietyt sanat edellyttävät joitakin muita sanoja ja sulkevat pois toisia; lunttaamisen syynä ei voi olla tentin helppous. Vastaavasti onnahtaa vaikkapa lause "Yksinäinen ratsastaja satuloi hevosensa, mutta ratsasti kohti auringonlaskua". (Bickerton 1979, 244.)

(Hakulinen & Karlsson 1988, 262; Karttunen & Peters 1979, 8.) Tällaisten lauseitten ilmaiseminen edellyttää puhujalta tietoa, joka sisältyy presuppositioon. Samoin puhujan on hyväksyttävä myös presupposition faktat tosiksi. Periaate on se, että kun sanoo jonkin lauseen, sitoutuu myös sen presuppositioiden totuuteen (Cooper 1974, 19).

Yksikin lause saattaa sisältää lukuisia presuppositioita. Esimerkiksi

“Miksi opiskelutoverit sietävät Antin omahyväisyyden?”
>”On olemassa Antti.”
>”Antilla on opiskelutovereita.”
>”Antti on omahyväinen.”
>”Opiskelutoverit sietävät Antin omahyväisyyden.”.

(Campbell 1997; Lyons 1986, 599-600; Wiberg & Koura 1996, 199.) Tässäkin on vain osa esimerkkilauseen presuppositioista. Presuppositiot ovat siis toimittajalle erinomainen keino tiivistää tekstiä. Koska mediateksti on pintarakenteeltaan enimmäkseen historiaton, sijoitetaan historia presuppositioihin. Samalla presuppositiot ovat erinomainen keino tehdä asioista itsestään selviä. Fairclough luokittelee informaation läsnäolon astetta tekstissä jatkumolle “poissa - presupponoitu - taka-alalla - etualalla” (Fairclough 1995, 106). Presupponoitu on siis tekstissä jollain tavalla läsnä, mutta jää vastaanottajan vaikutelmaksi tai tulkinnaksi.

Presuppositioita on aina käsiteltävä kontekstissa, irrallisten lauseiden presuppositioiden selvittäminen ei ole mielekäästä. Etenkin kun tässä tutkimuksessa tarkastelen sitä, kuinka asioita sanotaan sanomatta niitä, on juttuja tarkasteltava kokonaisuuksina. Se, mikä yhdessä kohtaa presupponoidaan, on aiemmin saatettu sanoa suoraan, jolloin on aivan oikein sijoittaa se osaksi itsestään selvää taustatietoa. Esimerkiksi

A: “Nyt laivassa on raitis kapteeni.”
>”Laivassa on aiemmin ollut kapteeni, jolle viina on maistunut.”.

Jos tällainen esimerkki sijoitetaan kontekstiin, joka voisi olla vaikkapa

B: “Kapteeni Seppälä palasi eilen töihin A-klinikalta, jossa tätä paatunutta juoppoa oli hoidettu menestyksekkäästi kolme kuukautta. Nyt laivassa on raitis kapteeni.”,

presupposition luonne muuttuu. Esimerkki B tosin sisältää esimerkin A, ja myös sen presupposition. Presupposition vihjaava ominaisuus sen sijaan poistuu, sillä presupponoitu asia on sanottu juuri edellä suoraan. (Hakulinen & Karlsson 1988, 297; Karttunen & Peters 1979, 9; Levinson 1983, 189.)

Samalla tavalla presuppositiot ovat herkkiä taustaoletuksille maailmasta. Lauseessa on tiettyjä avainsanoja, jotka määräävät syntykö presuppositiota vai ei. Esimerkiksi

- A: "Antti itki ennen kuin sai gradunsa valmiiksi."
- > "Antti sai gradunsa valmiiksi."
- B: "Antti kuoli ennen kuin sai gradunsa valmiiksi."
- > "Antti ei saanut graduaan valmiiksi."

Esimerkeissä presuppositiot perustuvat tiettyihin taustaoletuksiin. Näistä ensimmäinen on se, että Antti on luonnollinen henkilö. Tähän ensimmäiseen taustaoletukseen puolestaan perustuu B:n presuppositio Antin kesken jääneestä gradusta: henkilöt eivät tee kuolemansa jälkeen muuta kuin lojuvat arkussa ja maatuvat. A taas presupponoi valmiiksitullutta gradua. Avainsanat ovat "kuolla" ja "itkeä", joihin sisältyy erilaisia taustaoletuksia. Presuppositio tukahtuu, jos se on ristiriidassa sen kanssa, minkä jo tiedämme olevan totta. (Levinson 1983, 187, 215.) Samankaltaisia sanoja kuin "kuolla" ovat esimerkiksi "lopettaa", joka sisältää sen, että jotain on tehty ja "katua", joka myös sisältää tekemisen (Campbell 1997; Cooper 1974, 13-14). Tekemättömän katuminen viittaa lähinnä siihen, että katuja on hoidon tarpeessa. Tämä ei tietenkään koske tekemättä jättämisen katumista.

Aiemmat suomalaisia tiedotusvälineitä koskeneet tutkimukset presuppositioista ja journalismista näyttävät presuppositiot ja implikaatiot suhteellisen harvinaisina. Näissä löytyneet presuppositiot viittaavat aiemmin annettuun tietoon tai ovat luonteeltaan tekstiä tiivistäviä, kuten vaikkapa

"Perussa Tupac Amaru -sissit ovat jälleen vapauttaneet panttivankeja.",

jossa samalla kun kerrotaan, että panttivankeja on vapautettu, presupponoidaan, että Tupac Amaru -sissit ovat ottaneet panttivankeja, ja että he ovat aiemminkin vapauttaneet näitä. (Kangasluoma 1993, 180; Pesonen 1991, 32, 36.) Itse olisin aiemman tarkasteluni (Seppälä 1997) pohjalta taipuvainen väittämään, että presuppositioita käytetään uutisissa runsaasti. Tähän vaikuttanee se, mitä kukin tarkalleen ottaen presuppositiona pitää.

3. AINEISTO

3.1. YLEISTÄ

Olen rajannut varsinaisen tutkimusaineistoni käsittämään Yleisradion TV-Uutiset ja Radiouutiset sekä MTV3:n uutiset. Alun perin tarkoitukseni oli tutkia ainoastaan YLE:n uutisia, mutta päädyin MTV3:n uutisten mukaanottamiseen jo vertailumahdollisuudenkin takia. Mikäli YLE:n ja MTV3:n uutisten välillä ei ole merkittäviä eroja, en usko, että Radio Novan, Nelosen tai paikallisradioidenkaan uutiset tässä esitetystä poikkeavat. Lähtöajatukseni on, etteivät erot ole merkittäviä, sillä samat toimittajat seilaavat eri toimitusten välillä ja Suomen uutiskulttuuri on varsin yhtenäinen.

Olen litteroinut koko aineiston ja tutkinut sitä pääasiassa papereista. Nauhoilta olen tarkistanut kohtia, joissa kuva tai äänenpainot mahdollisesti vaikuttavat sisältöön. Tällaisia tapauksia on erittäin vähän, vain yksittäisiä koko reilun sadan liuskan aineistossa.

Analyysiluvuissa käytän merkintöjä, jotka kertovat mistä lähetyksestä lainaukset ovat peräisin. Merkinnät noudattavat kaavaa tuottaja-päivämäärä-yksikön sijainti lähetyksessä, eli esimerkiksi 7.2.1998 TV-Uutisten lähetyksen järjestyksessä neljännestä sähkeestä lainattu osio saa merkinnäkseen *tvu7s4*. Jutun lyhenne on *j* ja juonnon *ju*, otsikon *o* ja väliotsikon *vo*. Studiohaastattelun merkki on *st*. Radiouutiset on *rut* ja MTV3 *mtv*.

3.2 VARSINAINEN AINEISTO

Varsinaisena tutkimusaineistona käytän siis TV-Uutisten, Radiouutisten ja MTV3:n uutisten lähetyksiä. TV-Uutisten lähetyksiä mukana on kuusi, Radiouutisten ja MTV3:n uutisten lähetyksiä kolme kummaltakin. TV-Uutisten lähetykset ovat kaikki klo 20:30 -lähetyksiä, eli TV-Uutisten päälähetyksiä²⁰. Radiouutisilta mukana on

20. TV-Uutiset käyttää itse klo 20:30 -lähetyksestään nimeä "päälähetyks". Näin ainakin sisäisessä puheessaan, ja muistelen lähetyksissäkkin viitatus klo 20:30 lähetykseen "päälähetyksen" nimellä.

Päivän peili, sillä se on kulloisenkin päivän päälähetys. Aamun peilillä on tosin enemmän kuuntelijoita, mutta se poikkeaa luonteeltaan muista uutislähetyksistä, sillä siinä on paljon jo edellisenä tai edellisinä päivinä tehtyjä juttuja. MTV3:lta käytän Kymmenen uutisia. MTV3:lla ei nähdäkseni ole selkeää päälähetystä.

Lähetysten päivämäärät ovat TV-Uutiset 10., 11. ja 12.2.1997 sekä 7., 14. ja 21.1.1998. Radiouutisilla ja Kymmenen uutisilla päivämäärät ovat 7., 14. ja 21.1.1998. TV-Uutisten kolmen "ylimääräisen" lähetysten on määrä toimia myös vertailumateriaalina erilaisten uutispäivien välillä; aiheet kun väistämättä vaikuttavat käytettävään sanastoon. Muut päivämäärät ovat samoja, että voisin tarkastella eri toimittajien kielenkäytön eroja. Tämä on mahdollista, sillä melkoinen osa aiheista on samoja.

Päivämäärät on valittu satunnaisesti. Vuoden 1997 materiaalia tarkastellessani huomasin, että päivien peräkkäisyys voi antaa painotuksiltaan vääristyneitä tuloksia, sillä lyhyellä aikavälillä samoja asioita käsitellään useampaan kertaan, jolloin tekstissä pyörivät samat ilmaukset. Niinpä muu aineisto on kerätty viikon välein.

Aineisto käsittää 60 otsikkoa, 28 väliotsikkoa, 81 juttua ja saman verran juontoja, 85 sähköä ja 3 juontajan tekemää studiohaastattelua. Otsikot ovat lähetysten alussa olevat yhden tai kahden lauseen mittaisia ennakkoja siitä, mitä lähetys tulee pitämään sisällään. Väliotsikot ovat samanlaisen lähetysten tulevaan sisältöön viittaava elementti lähetysten keskivaiheilla. Juttu on yleensä noin kahden minuutin mittainen toimittajan lukema teksti, jossa on yleensä sisällä myös muiden ihmisten puhetta. Nämä voivat olla haastattelupätkiä, irtileikattuja vastauksia haastattelusta, julkisesta puheesta nauhoitettuja katkelmia tai mitä tahansa puhetta, joka on nauhalle saatu tarttumaan. Juonto on muutaman lauseen mittainen kontekstia luova johdatus juttuun. Sähke on juontajan lukema hyvin lyhyeen muotoon kirjoitettu uutinen. Studiohaastattelut ovat tässä aineistossa kaikki juontaja-erikoistoimittajahaastatteluja. Näissä juontaja haastattelee oman toimituksen erikoistoimittajaa, ei siis ketään toimituksen ulkopuolista asiantuntijaa, kuten ainakin TV-Uutiset silloin tällöin tekee.

Varsinainen aineisto on kylläntynyt, eli suurikaan määrä uutta aineistoa tuskin toisi uutta tietoa tarkastelemistani kielen keinoista tai näyttäisi uusia tapoja käyttää niitä.

3.3 VERTAILUAINEISTO

Vertailua teen kahdessa suunnassa: ajassa ja välineessä. Vertaan varsinaista aineistoa Radiouutisiin vuodelta 1977 sekä sanoma- ja aikakauslehtiin.

Radiouutisista aineistossa on kuusi juttua ja juontoa, joiden päivämäärät ovat 24.5., 23.6., 10.8., 17.9.²¹, 6.10. ja 16.10. Kyseessä on siis kuusi irrallista juttua. En ole itse niiden valintaan vaikuttanut, vaan olen ottanut vastaan mitä YLE:n radioarkisto on minulle lähettänyt. Näistä käytän aineiston käsittelyluvuissa merkinä vain päivämäärää.

Sanomalehtitekstistä aineistossa on 15.1.1998 Helsingin Sanomien sivu A7. Yksi sanomalehden sivu vastaa tekstimäärältään suurin piirtein yhtä varsinaisen aineiston uutislähetystä. Aikakauslehdistä olen valinnut 9.4.1998 Suomen Kuvalehden ja siitä kolme artikkelia: "Kysyville ei vastattu" (sivulla 8), "Kohu lehtikeisarin perinnöstä jatkuu" (sivulla 10) ja "Eurooppaa on elvytettävä" (sivuilla 34-36). Helsingin Sanomien valitulla aukeamalla on 9 juttua. Aineiston käsittelyä varten olen numeroinut jutut vasemmasta yläkulmasta alkaen. Helsingin Sanomien juttujen koodit ovat aineistoa käsittelevissä luvuissa tyyppiä "hsj2". Merkinnöistä "j" tarkoittaa juttutekstiä, "o" otsikkoa ja "k" kuvatekstiä. Suomen Kuvalehdelle merkinnät ovat muutoin samat, mutta mukana on ingressiä osoittava "i". Suomen Kuvalehden jutut olen numeroinut juoksevasti alkusivun mukaan.

Vertailuaineisto ei ole kylläntynyt: laajempi aineisto toisi tarkemman kuvan television ja radion uutisten eroista lehtiin ja omaan menneisyyteensä verrattuna. Vertailuaineiston on kuitenkin tarkoituskin toimia vain heijastuspintana nykyisten radio- ja televisiouutisten tarkasteluun. En yritäkään lausua viimeistä sanaa tässä vertailevassa suhteessa.

21. Tämä juttu on ajettu alun perin Tänään 12:05 -lähetyksessä.

4. AINEISTO METODIEN VALOSSA

4.1 RADIOUUTISET, TV-UUTISET JA MTV3:N UUTISET

4.1.1 Uutiset ja emotiivisuus

Puhtaan emotiiviset ilmaukset ovat aineistossa koko lailla harvinaisia. Tämä johtunee siitä, että puhdas emotiivisuus ottaa suoraan ja avoimesti kantaa, eivätkä toimittajien kannanotot kuulu uutistraditioon. Kannanotoille on omat fooruminsa, tosin televisiosta ja radiosta puuttuvat lehtien kommentti- ja kolumnipalstat. Joitakin esimerkkejä puhtaastakin emotiivisuudesta kuitenkin löytyy²².

“Taloustoimittaja NN, kuinka paha tämä talouden syöksykierre on Kaakkois-Aasiassa? No ilmeisesti pahempi kuin siellä niissä maissa uskotaan”. (tvu7st1)²³

“2-vuotias Kiia ja 5-vuotias Iina Varsa olivat vuosi sitten pahassa pulassa.” (tvu7j3)

“Albanian mellakat pahenevat, kolme ihmistä on jo kuollut.” (tvu10o3)

“Sankin sumu on Helsingissä, jossa pahimmillaan näkyvyyttä on ollut vain sata metriä.” (mtv7s7)

Yleisin puhtaasti emotiivinen sana aineistossa on juuri paha erilaisissa taivutusmuodoissaan. Asiat siis joko ovat jo huonosti tai menossa huonompaan. Sanoja tarkkaan laskematta yleisimmin aineistossa esiintyvät taivutusmuodot näyttävät viittaavan asioiden kulkuun entistä huonompaan suuntaan.

Joskin negatiivinen emotiivisuus onkin puhtaassa emotiivisuudessa positiivista voimakkaammin esillä, tapahtuu uutisissa muutakin kuin pahlenemistä. Uutiset kertovat tietenkin tärkeistä asioista.

“Perssonin mielestä on tärkeää saada Ruotsin kansan selkeä tuki EMU-ratkaisun taakse, jotta ratkaisua ei tarvitsisi muutaman vuoden kuluttua katua.” (rut14j2)

“Paavi Johannes Paavali II lähti tänään vatikaanista matkalle, jota pidetään yhtenä tärkeimmistä vierailuista hänen 19 vuotta kestäneen kautensa aikana. (mtv21j5)

“Lapin kaamoksessa suoritettava kokeilu on tärkeä osa lennokkijärjestelmän valintaa.” (rut7j6)

22. Esimerkkejä on toki enemmän kuin tähän nostamani, mutta suhteessa emotiivisten ilmausten kokonaismäärään on puhtaasti emotiivisten ilmausten käyttö harvinaista.

23. Käyttämäni juttujen koodaus on selvitetty sivulla 28.

Vaikka uutisia usein moititaankin liiasta negatiivisuudesta, niin voivat asiat olla hyvinkin.

“Kaikkien selvitysten mukaan myös teollisuuden ja kuluttajien luottamus talouden kasvusuuntaan on edelleen hyvä.” (rut7j2)

“Lehtimajan mielestä oikeusturvamme yleisarvosana on kuitenkin aika hyvä.” (tvu12j4)

“Joten palomiehet ovat saamassa hyvää lakkoseuraa, tällä kertaa harvinaisen hyvätuloista palkansaajista, mikäli palkkavaatimukset eivät vähitellen pienene.” (rut14j3)

Puhtaan emotiivisuuden osalta huomiota kiinnittää se, että asiat ovat huonoja tai pahoja/pahenevia ilman että kenenkään täytyisi niitä erikseen nimetä huonoiksi. Sen sijaan puhtaan positiivisen emotiivisuuden esiintyessä on negatiivista emotiivisuutta useammin kyse epäsuorasta lainasta.

Uutisissa tyypillisesti esiintyvää emotiivista sanastoa on erilaisiin konflikteihin liittyvä sanasto. Kun kyseessä on todellinen konflikti, esimerkiksi sota tai yksittäinen taistelu, ei sanasto omaksumani näkemyksen mukaan ole emotiivista, vaan sen sisältö on kognitiivinen (ks. s. 12-14). Samoja sanoja käytetään kuitenkin myös metaforina, taistelusta puhutaan silloinkin, kun ei viitata sanan kognitiivisen sisällön kohteena olevaan ainakin implisiittisesti määriteltyyn tapahtumaan.

Etenkin ulkomaan uutisiin valikoituu melko runsaasti erilaisia konflikteja. Tämä johtuu ainakin osittain siitä, että kansainvälisessä uutis- ja kuvavaihdossa liikkuu runsaasti materiaalia konflikteista. Ja ellei ole materiaalia, ei ole uutistakaan. Kun kyse on oikeista konflikteista, ei sanasto ole emotiivista, vaan kognitiivista.

“Bosniassa yksi ihminen on kuollut ja nelisenkymmentä loukkaantunut ampumavälikohtauksessa. (tvu10s7)

“Algerian viranomaiset ovat kieltäneet EU:n edustajien pääsyn maahan tutkimaan joukkomurhia. (mtv14s 3)

“Albaniassa pettyneiden sijoittajien mellakat ovat muuttuneet yhä väkivaltaisemmiksi. (tvu10ju3)

Sodan aikana lehdessä pakinoi nimimerkki Pekka Peitsi, eli Urho Kekkonen, tosiasiaan tunnustamisen tärkeydestä. (tvu7j6)

Kuolemiset, loukkaantumiset, taistelut, sodat: ne ovat uutisten jokapäiväistä purtavaa, mutta emotiivista sanastoa ne eivät ole, eivät silloin kun puhutaan todellisista kuolemista, loukkantumisista, taisteluista ja sodista.

Vaikka kyseessä olisikin oikea konflikti, voidaan senkin yhteydessä käyttää lisävahvisteena emotiivista sanastoa. Tällaista sanastoa käytetään silloin kun tuntuu, että varsinainen kognitiivinen sisältö ei riitä kuvaamaan konfliktin luonnetta.

“Länsivallat haluavat lopettaa silmittömän tappamisen Algeriassa.” (mtv7o1)

Tässä pelkkä tappaminen ei toimituksen mielestä riitä kuvaamaan Algerian tapahtumia, vaan avuksi on otettava emotiivinen sana “silmitön”. Kyseessä on puhdas negatiivisesti emotiivinen sana, “silmittömällä” ei ole lainkaan kognitiivista sisältöä. Samaa aihetta käsittelevässä uutisessa käytetään myös emotiivisuuden vahvenninta.

“Algerian hallitus torjuu kuitenkin kaiken ulkopuolisen avun, vaikka viikon aikana pelätään yli tuhannen ihmisen saaneen surmansa raaoissa joukkomurhissa.” (mtv7ju1)

Kyse ei siis ole pelkästään joukkomurhista, vaan “raaoista” joukkomurhista.²⁴ Vastavaanlaisia esimerkkejä emotiivisuuden käytöstä vahvistamaan sanomaa löytyy aineistosta muualtakin.

Kognitiivinen sanasto muuttu emotiiviseksi kun sitä käytetään metaforana. Sota on ikävä asia, taistelu on ikävä asia, ja kun näitä sanoja käytetään jostakin muusta kuin siitä mitä ne varsinaisesti tarkoittavat, niistä tule emotiivisia. Sotaisa sanasto kantaa mukanaan sitä negatiivista väriä, joka niiden todellisuudessa olemassaoleviin kohteisiin liittyy. Uutisten väitetään käyttävän sotaisaa sanastoa ja metaforia nimenomaan emotiivisesti. Tutkimusaineisto ei kuitenkaan tue tätä ajatusta, aineistosta saa hakemalla hakea esimerkkejä väkivaltasanaston käyttämisestä metaforistisesti. Niitä kuitenkin löytyy.²⁵

24. Tässä voi tietenkin kysyä onko muitakin kuin raakoja joukkomurhia olemassa, ja jos on, millaisia ne ovat. Entä kuka pelkää yli tuhannen ihmisen kuolleen? Ei ainakaan katsoja, ennen kuin uutiset hänelle kertovat, että näin on mahdollisesti käynyt, ja pelänneekö silloinkaan. Katsoja saattaa kauhistella, mutta tuskin pelkää.

25. Itse asiassa tässä on enin osa aineistosta löytyvistä esimerkeistä väkivaltasanaston käytöstä muussa kuin kognitiivisessa merkityksessä.

“Monien mielestä likainen ja haiseva Times Square on New Yorkin sielu, tunneteko syyllisyyttä sen tappamisesta?²⁶ (tvu10j5)

“Palomiesliitto on väläytellyt harkitsevansa jälleen työtaistelua.” (tvu12ju2)

“Jo nyt näyttää selvältä, että mikäli näitä lakkoja tulee, niissä tappelevat tällä kertaa todella hyväosaiset palkansaajat, lähinnä lääkärit tuomarit ja laivan päälliköt.” (rut14j4)

“STT:n uutispommi räjähti pahaan aikaan hiihtoliiton silmille.” (mtv21j2)

Viimeinen esimerkki on oikeastaan yksi suuri negatiivisesti emotiivinen ilmaus. Aiemman esimerkin “taistelu” on sikäli erikoinen sana, että sillä on runsaasti positiivisiakin ulottuvuuksia. Osalle suomalaisista esimerkiksi juuri “työtaistelu” on positiivisesti emotiivinen. Samoin urheilussa “taistella” on yhtä kuin tehdä jotain hyvin. “Suomi taisteli viestissä” on positiivisesti sanottu. Urheilu-uutisista sotaisia termejä saattaisikin löytyä enemmän kuin näistä tavallisista.

Muissa kuin taisteluja käsittelevissä uutisissa ei juuri “taistella”. Uutiset kertovatkin enemmän kiistoista, riidoista ja erimielisyyksistä kuin “taisteluista”.

“Sitkein riita on ehkä AKAVAlaisilla lääkäreillä, he vaativat korvauksia vuonna -96 voimaan tulleen työaikalain aiheuttamista päivystystulojen vähenemisistä.” (tvu21j4)

“Suomen ja Ruotsin pääministerit ovat tasoitelleet eurooppapolitiikan erimielisyyksistä syntynyttä sanaharkkaa.” (rut14ju2)

“Tuolloin yksi riidellyimmistä asioista oli rantarakentaminen.” (rut21j1)

“Kotitalouksien työllistämiskiista repii edelleen hallituksen rivejä.” (tvu10o3)

Näissä riita on riita ja kiista on kiista. Emotiivista ulottuvuutta ei ole mukana, vaan sanat kertovat olemassaolevasta tilanteesta. Tottahan olisi mahdollista korvata sekä “riita” että “kiista” neutraalimmalla “erimielisyydellä”, mutta silloin päädyttäisiin itseään toistavaan ja värittömäänkin kieleen. Edellä olevissa esimerkeissä tosin taistelu-sanan käyttö olisi hankalaakin, mutta lauseen muotoa voi aina muuttaa siten, että sana siihen istuu.

Aineistosta löytyy myös sanastoa, joka ei ole aivan suoranaisesti väkivaltaista, mutta vahvasti siihen suuntaan emotiivista.

26. Tässäkin on kyse haastattelukysymyksestä, jolla ilmeisesti pyritään hätkäyttämään haastateltavaa, saamaan aikaan näkyvä tunnereaktio.

“Jo pitkään raivonnut vääntö 435 000 vakuutuksenottajan omistaman Suomen kohtalosta kärjistyi iltapäivällä avoimeen välienselvittelyyn.” (tvu14j4)

“Ryhmä halusi estää voim viideksi miljardiksi markaksi arvioitun omaisuuden siirron Pohjola-ryhmälle ja pitää Suomen ainakin henkitoreissaan.” (tvu14j4)

“Niin sapekkaasti pankki- ja vakuutusvalvonnan tehostamista miettinyt selvitysmies Nalle Wahlroos vakuutusvalvonnan nykytilaa jälleen ryöpytti.” (rut21j4)

Tällaista emotiivisuuden käyttöä on kuitenkin vähän. Näkisin tämän tyyppisen emotiivisuuden yliväriyksenä. Kyse on siitä, että kuivaksi koetusta aiheesta tehdään vetävämpi. Toinen mahdollisuus on se, että tiukkojen asia-aiheiden herättämiä tunteita pyritään kuvaamaan ja herättämään vastaanottajassa vastaavia tunteita käyttämällä emotiivista sanastoa. Palaan värikkäämmäksi tekemiseen tarkemmalla esimerkillä vielä luvussa 4.2.2.

Konfliktisanaston kanssa analogista on oikeussanasto. Kun syyttäjä syyttää ja tuomioistuimien tuomitsee, ei mukana ole emotiivisuutta, mutta syyttämistä ja tuomitsemista tapahtuu uutisissa myös oikeussalien ulkopuolella, jolloin sanat ovat emotiivisia.

“Vielä Luxemburgin huippukokouksen kuumissa jälkitunnelmissa hänen tulkittiin syyttäneen Suomea petoksesta, kun Suomi ei ollut loppuun saakka tukenut Ruotsin ja Tanskan kantaa EU:n itälaajentumiseen. (rut14j2)

“Irak syyttää YK:n asetarkastusryhmää ammattitaidottomuudesta. (mtv21s1)

“Hiihtoliitto kiistää kaikki syytteet, mutta lupaa tutkia hormoniväitteet.” (tvu21o2)

“Maajoukkueen hiihtäjää Jari Räsästä syytetään kiellettyjen aineiden käytöstä. (tvu21ju1)

Missään näistä ei syyttäjänä ole sellainen instanssi, jonka toimivaltaan virallinen syyttäminen eli syyttäminen puhtaasti kognitiivisessa mielessä kuuluu. Muissa kuin oikeusprosesseihin liityvissä uutisissa syyttämiseen liittyy negatiivinen emotiivinen ulottuvuus. Syyttäminen on kuitenkin sekä lataukseltaan että kognitiiviselta sisällöltään vahva sana, joten se on uutisen teossa käyttökelpoinen.

Pelkoja on uutisissa vähemmän kuin olisin odottanut. Pelottavien asioiden annetaan enimmäkseen pelottaa aivan omalla painollaan ilman että niiden pelottavuutta erikseen alleviivattaisiin. Muutamia emotiivisia pelkoesimerkkejä kuitenkin löytyy, tosin vähän.

“Kuntien vallan kasvun on pelätty lisäävän keinottelua rakennusoikeuksilla.” (tvu21ju5)

“Toistaiseksi puu on melko kovaa, mutta naapuruston suuret rakennushankkeet pelottavat.”²⁷ (mtv7j2)

“Matkailualan tulevaisuudenodotukset ovat nousseet niin korkealle, että alalla pelätään jo ylikuumenemista.” (rut14ju4)

Emotiivisiksi nämä esimerkit tekee se, ettei niistä käy selville kuka oikeastaan pelkää ja miten katsojan tulisi suhtautua pelkoon. Näin esimerkiksi naapuruston rakennushankkeista tulee yleispelottavia, samoin kuin hyvistä tulevaisuudenodotuksista.

Yleensä pelkäämisillä on kuitenkin osoite, esimerkiksi

“Jos käytännöstä tulee pysyvä, nousevat asunnon vuokraajan kulut entisestään, pelkää kuluttaja-asiamies.” (rut21s7)

Tässä on selkeästi olemassa pelkääjä ja pelon kohde, jolloin katsoja voi arvioida pelon aiheellisuutta. Muutkin sanavalinnat kuin “pelätä” ovat (tietenkin) mahdollisia. Pelkääminen tarkoittaa tässä nähdäkseni sitä, että toimittajan arvion mukaan kuluttaja-asiamies ei pidä hyvänä sitä, että asunnon vuokraajan kulut nousevat. Tähän viittaa myös sana “entisestään”, joka tarkoittaa, että kulut ovat joko kuluttaja-asiamiehen tai toimittajan mielestä jo nykyisellään korkeat. Tietenkin kuluttaja-asiamies on voinut myös käyttää itse ilmausta “pelätä”. Se, että pelolla on osoite, ei kuitenkaan poista sanan emotiivisuutta, paitsi esimerkkitapauksessa silloin jos kuluttaja-asiamies tuntee aivan todellista pelkoa vuokraajien kulujen mahdollisesta noususta.

Uhkiksi ilmoitettuja uhkia on uutisissa pelkoja enemmän.

“Paloalan vanha sopimuskiista hiertää taas neuvotteluja, palomiehet uhkaavat jättää lakkovaroituksen.” (tvu12o2)

”Ja miten Englannissa EU-uhka on nousemassa hallitsevaksi vaaliteemaksi.” (tvu12vo2)

“Yhdistymisen ulottumista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan pidetään yakavana uhkana, sillä eiväthän brittien ja mannereuroopan edut ole olleet enenkään yhtenevät.” (tvu12j6)

“Sopimukset ovat kaikilla voimassa tammikuun loppuun, joten mahdolliset lakot uhkaavat vasta helmikuun puolessa välissä.” (tvu21j4)

27. Tässä tosin kontekstista voi koko lailla hyvin päätellä kuka pelkää ja miksi pelkääjä pelkää naapuruston rakennushankkeita.

Mahdolliset lakot vaikuttaisivat olevan erityisen julkilausutun uhan vaativia uutisaiheita, vaikka sanan esiintymisten pienen määrän vuoksi selkeää väitettä tästä ei voi esittää.

Positiivista emotiivisuutta uutisissa esiintyy selvästi negatiivista vähemmän. Kun negatiivista emotiivisuutta esiintyy jatkuvasti, miltei jokaisessa jutussa, positiivinen emotiivisuus on aineistossa enemmän hajallaan. Kuitenkin selkeitä positiivisen emotiivisuuden esimerkkejä löytyy.

“Tuottelias ja pitkämuistinen kirjailija kirjoitti myös lukuisia muistelmateoksia sekä itsestään että kuuluisista ystävistään.” (tvu7j7)

“Nuori suomalainen sellistipolvi on tehnyt näyttävän esiinmarssin Turun sellokilpailussa.” (tvu7j8)

“Myös Postipankin tiedotustilaisuudessa ilmeet olivat valoisammat kuin vuosiin.” (tvu12j1)

“Tässä hankkeen tehokas toimeenpanija, galleristi Gilles Naudin, joka on onnistunut tekemään melkein ihmeitä, sillä Pariisin nirsoilla taidemarkkinoilla suomalaisuus ei ainakaan vielä ole mikään valtti.” (mtv7j4)

Samoin kuin puhtaassa positiivisessa emotiivisuudessa, myös positiivisessa emotiivisuudessa yleensä näyttävät epäsuorat lainat olevan tarpeellisempia kuin negatiivisessa emotiivisuudessa.

“Ensi vuoden alusta käyttöön otettava Euroopan yhteinen valuutta Euro on de Silguyn mukaan jo ennen toteutumistaan muodostunut suojaavaksi kilveksi Euroopalle.” (tvu7j1)

“Komitean suomalaisjäsen näkee esityksen myönteisenä askeleena.” (tvu7j2)

“Etelä-Suomen lääninhallituksen tilaisuudessa Ulkomaalaisviraston päällikkö lupasi parannuksia.” (tvu14j3)

“Vähin johtama kokoomuspuolue sen sijaan oli selvästi tyytyväinen.” (tvu10j4)

Positiivisen emotiivisuuden laittaminen negatiivista useammin epäsuoraan lainaan johtuu kenties siitä, että kun joku kertoo myönteisistä asioista, toimittajan epäilykset heräävät. Erityisen ongelmallisia epäsuorat lainat ovat kun käytetään passiivia, oli sitten kyse positiivisesta tai negatiivisesta emotiivisuudesta.

Sanoja joiden emotiivisuus riippu vastaanottajasta on vaikea seuloa esiin aineistosta, sillä sanoja, jotka itselle ovat itsestäänselvän neutraaleja ei yksinkertaisesti voi nostaa

esimerkeiksi. Joitakin selkeäköjiä tapauksia lienee kuitenkin syytä mallin vuoksi nostaa esille.

“Orimattilan turkistarhaiskun yhteydessä pidätetty eläinaktivisti on vapautettu.” (rut7s3)

“Kiistan ydin on siinä, saako paperialan yritys noudattaa omaa paperiteollisuuden yleissitovasta sopimuksesta poikkeavaa paikallista sopimusta. (tvu10ju1)

Tässä käyttöyhteydessään nämä sanat eivät kuitenkaan ole emotiivisia. Niitä voi käyttää emotiivisesti, sekä positiivisesti että negatiivisesti latautuneina, ja muutenkin ne vastaavat sellaisia sanoja kuten “sota” ja “koti”.

Positiivisesti emotiivisilla sanoilla voidaan luoda myös negatiivisesti emotiivinen virke.

“Kauniita sanoja, mutta konkreettisia parannuksia ruotsinsuomalaisten asemaan mietintö ei paljon lupaa.” (rut7j5)

“Kaunis” ja “parannus” ovat molemmat positiivisesti latautuneita sanoja, mutta kokonaisuus on silti varaukseltaan negatiivinen. Tämä johtuu nähdäkseni muutamista avainsanoista. Ensinnäkin “kauniita sanoja” implikoi, että kyse ei ole muusta kuin sanoista. Tätä vahvistaa sivulauseen aloittava “mutta”. Edelleen “konkreettisia parannuksia ... ei paljon” tarkoittaa, että se hyvä johon “parannuksen” emotiivisuus viittaa, jää toteutumatta, mikä on tietenkin huono asia.

Emotiivisuutta käytetään uutisissa selvästi siten, että kohde nousee etualalle ja kokija jää piiloon. Esimerkkejä tästä löytyy, vaikka ne eivät aina aivan yksiselitteisiä olekaan. Osa on kuitenkin hyvin selviä.

“Eurooppa ei toimi.” (tvu12j6)

Tässä tosin kyse on periaatteessa sitaatista. Samaan aikaan kun toimittaja sanoo “Eurooppa ei toimi”, kuvassa näytetään samaa sanovaa englanninkielistä tekstiä. Aiemmin toimittaja on puhunut brittejä kadehtivista ranskalaislehdestä. Toimittaja ei kuitenkaan kerro, että kyseessä olisi sitaatti, vaan toteaa toimimattomuuden Euroopan olemassaolevana ominaisuutena.

Toisessa esimerkissä kohteen etualalle nostamisesta ei ole lieventäviä asianhaaroja.

“Satojen hoitopaikkojen vaje johtui pääasiassa valtiovallan poukkoilusta.” (tvu7j3)

Kollektiivi nimeltä "valtiovalta" ei siis ole poukkoileva kenenkään mielestä tai näkökulmasta, vaan poukkoilevuus kuuluu sen ominaisuuksiin.

Kohteen etualalle nostamisessa voi tulla näkyviin myös toimittajan näkökulma.

"Tässä tilanteessa ruotsalaiset pysäyttivät koko [erisnimi] jättitehtaan viime viikolla, ja nyt katsotaan kuinka pitkään Venäjän hallituksen ja Karjalan hallituksen maine kestää miljardivetkuttelun. (mtv14j1)

Jutussa on kyse ruotsalaisen metsäyhtiön Karjalasta hankkimasta kartonkitehtaasta, jonka vero- ja eläkerästejä venäläisomistajat eivät lupauksistaan huolimatta ole hoitaneet. Ruotsalaisomistaja taas on sanonut lahjoittavansa tehtaan takaisin venäläisille, jos asioita ei hoideta. Toimittajan näkökulma on tässä selvästikin ruotsalaisten. Vetkuttelu -sana viittaa intentionaaliseen toimintaan, Venäjällä on siis toimittajan mielestä tahallaan lykätty asioiden hoitamista. Toimittaja kuitenkin arvioi viranomais-ten korjaavan aiheuttamansa hankalan tilanteen, sillä heidän maineensa ei kestä tällaista tahallista viivyttelyä. Toimittaja katsoo myös, että kyse on viranomaisten, ei aiemman omistajan asiasta. Aiheeseen on muitakin näkökulmia, jotka saattaisivat olla perustellumpia. Kysehän ei ole ruotsalaisten ongelmista venäläisten kanssa, vaan koko Venäjän ongelmista. Jättitehtaan ongelmat ovat vain yksi tapaus muitten joukossa.²⁸

Kohteen etualalle nostamisessa on siis kyse toimittajan arvioista, toisin sanoen mielipide esitetään tosiasiana. Tiukalla linjalla tätä voi pitää journalismin periaatteiden vastaisena, sillä tosiasiat ja mielipiteet on voitava erottaa toisistaan. Toisiasioiden ja mielipiteiden yhdistämisessä sinällään ei ole mitään sopimatonta, vaan juuri siinä, etteivät ne erotu toisistaan. (Vuortama 1984, 63.)

Lienee paikallaan esittää myös hieman laajemmin millaista emotiivista sanastoa uutisissa on käytetty. Olen valikoinut tähän selkeästi emotiivista sanastoa arvalla valitsemastani lähetyksestä. Arpa osui TV-Uutisten 10.1.1997 -lähetykseen. Sanoja on osittain muutettu perusmuotoon, ja sama sana saattaa esiintyä useammin kuin kerran. Olen kuitenkin ottanut myös toistot mukaan. Tässä luettelona lähetyksen emotiivista sanastoa ja ilmauksia: työriita, selkkaus, varoittaa, siistiä, työriita, kiista, otteet kovenivat, riita,

28. Itse ihmettelen myös sitä, miksi juuri tämä juttu oli Kymmenen Uutisten lähtöjuttuna. TV-Uutiset aloitti Ahtisaaren kunniamerkkipolitiikasta syntyneellä keskustelulla ja Radiouutiset Algerian väkivaltaisuuksilla.

uhkaa, rapakuntoinen, tullut vedetyksi soppaan, haitallinen, napina, kapinalippu, lukaista madonluvat, tiessä monta mutkaa, romahti, nakersi, pettynyt, raivostunut, tuska, vihainen, raivostunut, pettynyt, huijarit, viha, varoittaa, asuntoskandaali, moraalin ja vastuullisuuden puute, heikko kohta, hapan, tyytyväinen, skandaali, siistitty, maailman napa, törky, likainen, haiseva, ärsyttää, siivottomuus, jännittynyt, rento, ruljanssi, murenemassa, hitti, pimeät markkinat, pahimpia. Tässä on siis vain selkeän emotiivista sanastoa. Positiivisen ja negatiivisen emotiivisuuden suhde on selkeästi näkyvillä. Jakauma on suurin piirtein sama muissakin lähetyksissä, vaikka tämä onkin negatiivisemmasta päästä.

4.1.2 Uutiset ja modaalisuus

Selkeää modaalisuutta uutisissa on paljon vähemmän kuin emotiivisuutta. Jutuissa modaalisuutta on enemmän kuin sähkeissä, mutta joukossa on useitakin juttuja, joissa modaalisuutta ei ole lainkaan. Tämä onkin uutisten luonteen kannalta odotettavaa, kyse on faktasta, eikä faktoja epäillä, lieventää tai kyseenalaistaa. Osittain kyse on varmasti myös uskottavuuden vaikutelmasta. Uutisten nykyisen kaltainen uskottavuus rapistuisi nopeasti, jos niissä jatkuvasti ilmaistaisiin selkeää epäilyä sanotun todenperäisyyttä kohtaan.

Osittain kyse on myös toimittajan valinnoista. Kahden minuutin uutisjuttu tai kolmenkymmenen sekunnin sähke on usein mahdollista rakentaa niin ettei epäilyä tarvita. Tämä tietenkin riippuu aiheesta. Jotkin aiheet ovat sellaisia, että niiden koko faktapohjaa on mahdotonta tarkistaa. Tällöin on asetettava varauksia totuusarvoista.

Suurin osa uutisista on varmaa. Sanottua ei julkilausutusti epäillä eikä mahdollista epävarmuutta tuoda esiin.

“Aasian maiden talouskriisi syvenee.” (tvu7ju1)

“Alko pilkotaan osiin, mutta vähittäismyyntimonopoli säilyy.” (rut7o1)

“Nato päättää heinäkuussa aloittaa neuvottelut uusista jäsenmaista.” (tvu10ju)

“Kuluvana vuonna rahanteko vielä kiihtyy.” (tvu11ju)

Muun muassa tällaisia asioita uutisissa kerrotaan varmoina. Lähemmin tarkastellessa herää kuitenkin kysymyksiä. Mistä toimittaja tietää päätöksen, jonka Nato tekee kuuden kuukauden kuluttua? Miten toimittaja voi olla varma, että rahanteko kiihtyy vuoden kuluessa? Kuinka Aasian maiden talouskriisin syvenemisestä voi olla varma.

Syveneekö varmasti kaikkien Aasian maiden talouskriisi? Onko niissä kaikissa talouskriisi? Vaikka asia esitetään varmana, se ei likimainkaan aina sitä ole. Eri asia on, onko kaiken epäilyn esittäminen ylipäättään tarpeellista.

Yleisintä näkyvää modaalisuutta uutisissa ovat lähteen referoinnit ja epäsuorat lainat. Haastatteluosuudet ovat asia erikseen, mutta usein toimittaja ottaa omaan suuhunsa muiden arvioita ja kertoo mistä arvio on peräisin.

“EU:n talouskomissaari pitää Aasian talouskriisin vaikutusta Eurooppaan vähäisenä.” (tvu7o1)

“Suomen Tietotoimiston tänään välittämän uutisen mukaan suomalaishihtäjälle on toimitettu ruotsalaisesta sairaalasta peräisin olevaa kasvuhormonia ensimmäisen kerran jo toissa vuonna.” (rut21s11)

“Amerikkalaislehtien mukaan Clinton on pyytänyt valkoisen talon nuorta avustajaa vaikenemaan intiimistä suhteestaan presidenttiin.” (mtv21s2)

“Hän pitää silti epätodennäköisenä, että tuomareilta, kuten korkeimman oikeuden jäseniltä, kiellettäisiin täysin kaikki sivutyöt ja kytkökset.” (tvu12?)

Näissä faktaa on se kuka on sanonut, ei se mitä on sanottu. Vastuu totuudellisuudesta jää siis lähteelle. Toimittaja ei ole vastuussa kuin siitä, että hänen ilmoittamansa lähde on todellinen, ja tästä hän voi olla varma. Utusten kannalta tässä voi nähdä tiettyjä ongelmia. Onko ensimmäisen esimerkin uutinen se, että STT sanoo suomalaishihtäjän saaneen kasvuhormonia, vai se että suomalaishihtäjä on kenties saanut kasvuhormonia? Nähdäkseni uutinen on se, että STT on välittänyt tällaisen uutisen. Käyttämällä epäsuoraa lainaa on uutisen tekijöiden esimerkiksi kasvuhormonijupakan kaltaisessa tapauksessa mahdollista venkoilla oikeudessa sillä, että he vain kertoivat mitä STT oli kertonut.

Lähteiden kannanottojen referointi ja epäsuorat lainat ovat myös mahdollisuus ottaa kantaa mutta näyttää samalla objektiiviselta. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että toimittajat aina tai edes usein ottaisivat piilotusti kantaa käyttäessään epäsuoria lainoja. Kuitenkin lähes mille tahansa näkemykselle on mahdollista löytää 'tieteellinen' perustelu (Väliveronen 1991, 10)²⁹. Samalla luodaan myös vaikutelmaa siitä, että uutiset kertovat varmoja asioita, vain lähteet epäilevät. Yksi toimittajan perusohjeista

29. Tämä näkyy selkeästi Väliverosen myöhemmässä laajemmassa teoksessa (Väliveronen 1996).

onkin, että faktat kerrotaan itse, arvioinnit jätetään lähteille. Toisaalta lähteen kertominen on myös hyvä journalistinen tapa.

Edellä esitetyn valossa epäsuoria lainoja ongelmallisempaa on passiivin käyttö modaalisisissa lainoissa.

“Tällaisen pelin epäillään vain lisääntyvän, jos kabinettien ulkopuolinen valvonta poistuu.” (tvu21j5)

“Ääri-islamilaista tappajia vai armeijan turvallisuusjoukkoja vastaan, joiden myös epäillään sekaantuneen joukkomurhiin.” (mtv7j1)

“Paavi Johannes Paavali II lähti tänään matkalle, jota pidetään yhtenä tärkeimmistä vierailuista hänen 19 vuotta kestäneen kautensa aikana.” (mtv21j5)

“Energiajuomista odotetaan tänä vuonna suurta hittiä. (tvu10?)

Tyypillisimpiä passiivilainoja ovat epäilyt. Ongelma on se, ettei mistään käy selville kuka oikeastaan epäilee, uskoo tai odottaa. Tekeminen on yleisellä tasolla, ikään kuin kaikki epäilisivät, odottaisivat tai pitäisivät.

Silloin tällöin passiivilainaa käytetään niin, että se saa tiedon näyttämään epäuskottavalta.

“Sanotaan, että kuolleisuus keuhkosyöpään on täällä neljä kertaa suurempi kuin maaseudulla.” (tvu12?)

“Tapahtuma on jo nyt saanut huomiota ranskalaisessa lehdistössä, ja lisää lehtiartikleita on kuulemma tulossa. (mtv7j4)

Passiivin lisäksi epäuskottavuuteen vaikuttavat tässä myös journalismin omat konventiot. Lääketieteellinen tieto on tyypillisesti sellaista, jossa lähde mainitaan. Molemmissa sanavalinnat ovat mielestäni vaikuttamassa epäuskottavuuden vaikutelman syntyyn. “Sanotaan” ja “kuulemma” viittaavat molemmat nähdäkseen suureen epävarmuuden asteeseen. “Epäillään”, “pidetään” ja “odotetaan” taas ovat normaalia journalismin kieltä, hyväksytyjä ja totuttuja. Niiden passiivin takana oletetaan olevan asioista tavallisesti hyvin perillä olevien tahojen.

Erityisen ongelmalliseksi passiivilainat tekee se, että niissä ei itseasiassa lainata ketään. Tiedon todenperäisyyttä ei ole mahdollista mistään tai keneltäkään vahvistaa. Vastuu sanotun todenperäisyydestä siirtyy kyllä pois toimittajalta, mutta ei päädy kenellekään. Lähde on piilossa passiivin takana. (Esim. Tiittula 1989, 9.) Kun toimittaja epäilee tiedon todenperäisyyttä tai käyttää tietoja, jotka on saatu vaikkapa kollegoilta tai

muista ei-hyväksytyistä lähteistä, voi vaatimattoman lähteen aina piilottaa passiivilain taakse. Samoin silloin kun yhden ihmisen arvio yleistetään koskemaan laajempaa ihmisjoukkoa.

Varsinaisessa toimittajien omien ilmausten modaalisuudessa episteemisellä puolella painottuvat asteikon ääripää³⁰.

“Se on ilmeisesti pahempi kuin siellä niissä maissa uskotaan.” (tvu7st)

“Juttunsa hävinnyt äiti hämmästelee väitettä siitä, ettei kaupunki muka osannut ennustaa valtion leikkauspäätöksiä.” (tvu7j3)

“Insinööri Sakari Lukkarisen kehittämä tallentava stetoskooppi olisi todennäköisesti jäänyt vain pöytälaatikkoideaksi, ellei hän olisi keksinyt soittaa keksintösäätöön.”

“Ainakin on selvää, että islamistiuhan olemassaolo antaa sotilashallitukselle erityisvaltuudet.” (rut14j1)

Kaikki nämä ilmaisevat todennäköistä tai varmaa tietoa. “Muka” ja “selvä” ovat täysin varmoja, “todennäköisesti” ja “ilmeisesti” ovat hieman epäilevämpiä. Toisen esimerkin “muka” kertoo, että toimittaja pitää mahdottomana sitä, että kaupunki ei olisi osannut ennustaa valtion leikkauspäätöksiä.

Uutisetkaan eivät kuitenkaan ole kaikesta varmoja. Episteemisen modaalisen asteikon keskialue on myös jatkuvassa käytössä, ei tosin niin runsaassa kuin ääripää.

“Näiden lisäksi armeija aikoo hankkia vielä kolmesta viiteen tällaista järjestelmää, eli yhteensä lähes nelisenkymmentä lennokkia, joiden yhteishinta liikkuu ehkä lähempänä puolta miljardia markkaa.” (tvu7j6)

“Eli kun Suomen lopettamisesta ehkä vielä kevään aikana on tarkoitus päättää, Pohjolan johdolla on vielä tekemistä määränemmistön varmistamiseksi.” (tvu14j4)

“Mahdollista on, että ministeriöön perustetaan kuitenkin uusi erillinen vakuutustarkastusyksikkö, nykyinen vakuutusosasto keskittyisi vain lakien valmisteluun.” (rut21j4)

“Omaan ajokyvyttömyyteen on ehkä helpompi uskoa, jos matkan aikana tienposkeen jää virumaan virtuaalihirviä ja -mummoja.” (tvu11?)

Näissä nähdäkseni toimittaja käyttää tiedon epävarmuutta kuvaavia sanoja kertomaan vastaanottajalle, että kyse on toimittajan valistuneesta arvioista, ei faktasta.

Erillisenä kokonaisuutenaan on otettava toimittajan ja ankkurin suora keskustelu (tvu11st), jossa modaalisuutta on verraten runsaasti.

30. Modaalisuuden asteikoista ks. episteemisestä modaalisuudesta s. 17 ja deonttisesta modaalisuudesta s. 19.

“Suoraan sanoen en tiedä, mutta luulisin, että edistymistä on tapahtunut, siitä puhuu yksinkertaisesti jo se seikka, että eilisiltana kun paperiliitto sovintoesityksen hylkäsi, se saman tien pyysi uutta sovittelua, joka nyt on siis meneillään.”

“No mä luulen, että ihan terve järki tähän tulee apuun, koska se on jo paisunut niin kuin sanoit suhteettomaksi ja se pitää jollain tavalla saada loppumaan. Varmasti sitä yritetään sorvata sillä tavalla, että molemmat tässä tavallaan säilyttävät kasvonsa ja että myös tämä lautasliinatehtailija Kalle Huikko voi harrastaa toimintaansa Kotkassa. Muussa tapauksessa hän ilmeisesti pakkaa nämä servettikoneensa, vie ne Viroon ja tekee siellä sitten näitä Marimekon lautasliinoja. Mutta uskon kuitenkin, että täällä saadaan sellainen sopimus aikaan, että tuo toiminta pysyy Suomessa ja että myöskin Paperiliitto voi tässä katsoa tämän toiminnan edukseen.”

Modaalisista ilmauksista näkee selvästi haastattelun kommentti- ja arvioluonteen, toimittaja. Kyse ei ole 'pelkästä' faktajutusta, vaan se on selkeästi asiantuntijatoimittajan arvioiva ja kommentoiva analyysi tilanteesta. Näyttäisikin siltä, että toimittajahaastatteluja käytetään televisiossa juuri puuttuvan erillisen kommenttifoorumien korvaajana. Aineistossa tällaisia haastatteluja on kolme³¹, ja ne kaikki ovat luonteeltaan arvioivia ja kommentoivia. Mielestäni näissä ei ole kysymys haastatteluista, vaan haastattelun muotoon tehdyistä kommenttijuutuista. Uutisissa haastateltavilla on lupa arvioida ja kommentoida, joten kun haastateltavaksi otetaankin oman toimituksen erikoistoimittaja, tämä lupa siirtyy hänelle.

Periaatteessa näin ei pitäisi käydä, tai ainakin kommentit olisi merkittävä kommenteiksi. Toinen asia on pitävä riittävänä ilmoituksena kommenttiluonteesta uutistoimitajien tekstistä normaalisti puuttuvaa minä -muotoa tai muita mahdollisia kommentointiin viittaavia sanallisia implikaatioita. Tosiasiat ja mielipiteet kun pitäisi pystyä erottamaan toisistaan (Vuortama 1984, 63).

Deonttisessa modaalisuudessa näyttäisi ainakin itselleni hieman yllättäen olevan enemmän asteikon keskialuetta kuin ääripäitä. Tämä johtunee siitä, että deonttinen modaalisuus on luonteeltaan enemmän normatiivista kuin episteeminen modaalisuus, joka kertoo kuinka varmana puhuja pitää tietojaan (Kangasniemi 1992, 88, 147). Uutisissa on jossain määrin hankalaa käyttää deonttisen modaalisuuden ääripäitä,

31. Tv11st: Suomen Kerta Oy:n työsopimuskiistan neuvottelut ovat meneillään valtakunnansovittelijan toimistossa; mtv21st: STT on julkaissut uutisen, jossa kerrotaan hiihtäjä Jari Räsänen käyttäneen dopingia; tvu7st: toimittaja on palannut Indonesiasta, arvioi talouden tilaa Kaakois-Aasiassa.

uutistenhan pitäisi kertoa olemassaolevista asioista, ei luoda normeja. Deonttisen modaalisen asteikon ääripäiden käyttö onkin uutisissa vähäistä.

“Tällöin presidentti Ahtisaarikin joutuu paneutumaan Talbottin kantaan EU:n avoimuudesta. (tvu21j3)

“Vanhenemisen myötä kuljettajan ajokyky saattaa heiketä niin, että lääkäri joutuu kieltämään autolla ajamisen.” (tvu11?)

“No tämä on mielenkiintoinen kysymys, koska testien perusteella ei voida todellakaan todeta onko Jari Räsänen käyttänyt tätä ainetta vai ei.” (mtv21st)

“Äiti vaati Vantaan kaupungilta korvauksia tulonmenetyksistä, jotka johtuivat siitä, että hän joutui jäämään pois työstä hoitopaikkojen puutteen takia.” tvu7ju3)

Nämä deonttisen modaalisen asteikon ääripäät kertovat, ettei muita mahdollisuuksia ole. Niitä käytettäessä puhuja myös sitoutuu siihen, että kyseessä on ainoa vaihtoehto. Täten nämä ilmaisut eivät ole myöskään totuusarvoja epäileviä. Deonttinenkin modaalisuus on siis tekemisissä totuusarvojen, ei pelkän normatiivisuuden kanssa. Esimerkiksi se, että äiti joutui jäämään pois töistä tarkoittaa samaa kuin se, että äidin oli pakko jäädä pois töistä. Muuta mahdollisuutta ei kerta kaikkiaan ollut, ja tämä on totta.

Deonttisen modaalisuuden keskialueen yleisin ilmaus on “voida” eri taivutusmuodoissaan. “Voida” vastaa epäilyn asteeltaan suurin piirtein episteemisen modaalisuuden “ehkä” -sanaa, ja ajoittain ne ovat rinnakkaiset.

“Sadoille tuhansille ruotsinsuomalaisille muutos voi olla merkittävä.” (tvu7j2)

“Ellei mitään tehdä, seuraukset voivat olla ikävät.” (mtv7j2)

Samat asiat voisi sanoa käyttämällä “ehkää”, mutta niissä olisi vivahde-ero. Koska Suomen kielessä ei ole futuuria, “voida” -sanaa käytetään näissä esimerkeissä viittaamaan tulevaisuuteen, tarkemmin ottaen viittaamaan johonkin tulevaisuudessa mahdollisesti tapahtuvaan. “Ehkä” -sanaa käytettäessä oltaisiin joko nykyhetkessä tai aivan lähitulevaisuudessa.

“Voida” -sanaa käytetään kuitenkin “ehkää” paljon enemmän, eivätkä ne yleensä ole vaihtokelpoisia.

“Tätä kilpailua voi myös pitää sellonsoiton opettajien välisenä kisana.” (tvu7j8)

“Tilanne voi silti muuttua nopeasti parempaan tai pahempaan.” (tvu14j2)

“Harvinaisen laajasta tuloratkaisusta huolimatta talvi voi siis vielä tuoda tullessaan kansalaisten kannalta hankaliakin lakkoja.” (tvu21j4)

Näissä esimerkeissä deonttisuus on puhdasta. Kerrotaan jostain, joka on mahdollista mutta ei välttämätöntä. Ensimmäisessä esimerkissä aistin ilmauksesta varovaisen sävyn: toimittaja pitää kilpailua osittain opettajien välisenä kisana, mutta tietää myös, että tällaisella tulkinnalla ei ole kaikkien hyväksyntää. Toinen mahdollinen tulkinta on, että toimittaja ei pidä kisaa opettajien välisenä mittelönä, mutta tietää, että jotkut pitävät. Kahdessa muussa esimerkissä on kyse jostakin, joka mahdollisesti tapahtuu tulevaisuudessa.

Voiminen kytkeytyy suhteellisen usein konditionaaliin. Tällöinkin ilmaistaan, että jokin on mahdollista tehdä. Tekeminen on kuitenkin selkeämmin intentionaalista kuin ilman konditionaalia.

“Uuden ehdotuksen pohjalta voitaisiin jo nyt järjestää vaikkapa virtuaalikinkerit, sillä katekismus on nähtävillä kirkon kotisivuilla internetissä.” (tvu21j8)

“Lisäksi viidessä Ruotsin pohjoisessa kunnassa viranomaisilta voisi vaatia palvelua Suomeksi.” (rut7ju5)

“EU:ssa ei ole vallalla harhakäsityksiä siitä, että Algerian kriisi voitaisiin ratkaista ulkopuolisella avulla tai ylipäätään nopeasti.” (rut14j1)

Konditionaali vaatii joltakulta toimintaa, jotta mahdollinen tulisi todeksi. Konditionaali asettaa ehdon, jonka toteutuessa myös mahdollinen toteutuu. Sen sijaan modaalin konditionaali ei ainakaan uutisissa kerro puhujan pitävän propositiota todenvastaisena (vrt. s. 20-21).

Konditionaalia selvästi yleisempi on potentiaali, joka ilmaisee episteemistä modaalisuutta. Itse olen hieman yllätynytkin potentiaalin suhteellisesta runsaudesta modaalisuuden ilmaisimena. Potentiaalit ovat jakaantuneet epätasaisesti, eikä kaikista lähetyksistä löydy potentiaalia lainkaan. Tikulla niitä ei kuitenkaan tarvitse esiin kaivaa.

“Remontti ajoittunee kymmenen- kahdenkymmenen vuoden päähän.” (mtv7j2)

“Rakennuspaikkakunta selvinnee lähiviikkoina.” (mtv21s3)

“Christensenille luettaneen syytteet kahdesta murhasta ja törkeästä ryöstöstä.” (tvu14s2)

“Ensi viikolla ensimmäisen kerran kokoontuva ryhmä levittänee maailmalle suomalaisia malleja, sillä sitä pidetään kansainvälisesti onnistuneena.” (rut7j7)

Potentiaali rinnastuu tiedon varmuusasteeltaan sellaisiin sanoihin kuten “ilmeisesti” ja “varmaan”, jotka ilmaisevat lausutun asian olevan todennäköisen muttei varman.

Edelliset esimerkit edustavat myös intersubjektiiivista modaalisuutta³². Ne sisältävät arvion tiedon totuudellisuuden asteesta, mutta eivät kerro kuka totuudellisuuden astetta on arvioinut. Potentiaali onkin yleinen juuri intersubjektiiivisen modaalisuuden yhteydessä. Muutoinkin uutisten intersubjektiiivinen modaalisuus on suhteessa koko modaalisuuden määrään runsasta, kuten jo tässä luvussa esittelemistäni esimerkeistä on nähtävissä.

Hedging-ilmauksia³³ uutisissa esiintyy verraten runsaasti, erityisesti kiinnittää huomiota se, että hedgingiä on juonnoissa ja sähkeissä enemmän kuin muita modaalisuuden osoittimia.

“Tukilakko pysäytti tehtaan toiminnot käytännössä pariksi päiväksi.” (tvu10?)

“Yksinomaan suosittuja maaseutumatkailuhankkeita on vireillä tällä hetkellä kuutisen sataa.” (rut14j4)

“Huume poliisi löysi noin kaksi tuhatta kiellettyä tablettia.” (mtv14ju2)

“Parikymmentä mieleneosoittajaa marssi tänään Helsingissä Suomen Indonesian politiikkaa vastaan.” (mtv14s1)

Hedging on televisiossa ja radiossa tyypillisesti välineen vaatiman pyöristämisen keino. Tablettimääräesimerkissä on turhaa kertoa, että pillereitä oli vaikkapa 1927 kappaletta, tai mielenosoittajista että heitä oli 22. Tärkeää on suurusluokka, ei tarkka määrä. Aina ei viestin pehmentäminen kuitenkaan ole suotavaa. Edellisistä esimerkeistä ensimmäinen on mielestäni juuri tällainen. Kun tukilakko on pysäyttänyt tehtaan toiminnot käytännössä pariksi päiväksi, se ei ole sama kuin että tukilakko on pysäyttänyt toiminnot kahdeksi päiväksi. “Käytännössä” kertoo siitä, että toiminnot ovat olleet *melkein* pysähdyksissä, “pari” taas on epätarkempi ilmaus kuin “kaksi”. Vaikka kolmesta ei voikaan puhua parina, niin päivä ja puolet seuraavasta voi olla jo pari.

32. Intersubjektiiivisestä modaalisuudesta ks. s. 18.

33. Hedgingistä ks. s. 21.

Kaiken kaikkiaan modaalisia ilmauksia ei ole uutisissa kovinkaan paljon. Tämä näkyy jo listassa TV-Uutisten 14. 1. 1998 -lähetyksen modaalisuudesta. Tällaisia modaalisuuden osoittimia lähetyksessä oli: kansleri pitää, voiko, järin, useinkaan, juuri, voi, ei aina, oikeusasiamiehen mukaan, luettaneen, ehkä, merkinnee, ainakin, hovin mukaan, mahdollisesti, ympäristönsuojelijat pitävät, pääosin, voivat, odotetaan, mahdollistavan, ehkä, kenties. Yksi lähetys ei kuitenkaan kerro koko totuutta, sillä vaihtelu lähetyksen välillä on suurta. Kun lähetyksen modaalisuuden määrä on näin pieni, voi yksikin enemmän modaalisuutta sisältävä juttu kallistaa niin modaalisuuden määrästä, laadusta kuin asteestakin saatavat tuokset. Esimerkkilistassa modaalisuuden keskialue painottuu enemmän kuin koko aineistoa tarkastellessa pitäisi. Määrältään se edustaa hieman keskivertoa runsaampaa, sillä vaikkapa Radiouutisten 21.1. 1998 lähetyksessä modaalisuuden määrä on alle puolet tästä.

4.1.3 Uutiset ja presuppositiot

Presuppositioissa ilmaistu lause edellyttää, että jotkin asiat ovat tosia. Lause sisältää faktan tai faktoja, jotka eivät ole varsinainen väite. Nämä totuudet voidaan erotella ulos ja ilmaista toisilla lauseilla. Käytän tässä luvussa merkkiä “>” osoittamaan niitä lauseita, joihin olen erotellut varsinaisesti ilmaistun lauseen takana piilossa olevia totuuksia. En ota erikseen esiin kaikkia presuppositioita. Esimerkiksi Indonesian talouskriisistä puhuminen edellyttää tietenkin Indonesian olemassaoloa, mutta tällaista presuppositiota en analyysissäni nosta esiin.

Suuri osa aineiston presuppositioista on luonteeltaan tekstiä tiivistäviä. Asiat saadaan sanottua lyhyemmin, kun ilmaistu lause presupponoi jotakin, jonka ei tarvitse olla esillä ilmitextissä. Useimmat tiivistävät presuppositiot viittaavat joko uutisissa aiemmin kerrottuun tai muuten tuttuun.

“Lumentulo yllätti taas autoilijat, välillä laantunut lumisade jatkuu huomenna.”
(tvu10o5)
>Lumentulo on yllättänyt autoilijat aikaisemminkin.

“Suomen kieltä ehdotetaan viralliseksi vähemmistökieleksi Ruotsiin.” (tvu7o2)
>Suomen kieli ei ole virallien vähemmistökieli Ruotsissa.

“Tulosopimuksen ulkopuolelle jääneet ammattiliitot ovat jatkaneet sopimusneuvottelujaan.” (rut14o3)
>Tulosopimuksen ulkopuolelle jääneet ammattiliitot ovat neuvotelleet jo aikaisemmin.

“Länsivallat haluavat lopettaa silmittömän tappamisen Algeriassa” (mtv7o1)
>Algeriassa on tapettu silmittömästi.

Kaikki nämä esimerkit ovat otsikoista. Otsikot ovatkin uutisissa paikka, joissa on saatava sanottua paljon mutta lyhyesti. Ensimmäisen esimerkin presuppositio syntyy “taas” -sanasta. Sen käyttö edellyttää, että jotakin tapahtuu vähintään toista kertaa. Toisessa esimerkissä avainsana on “ehdotetaan”. Sellaista, mikä on jo olemassa, ei ehdoteta. Poikkeuksena se, jos ehdottaja ei tiedä ehdottamansa olemassaolosta. Tulopimusesimerkissä jatkaminen viittaa johonkin, joka on keskeytynyt. Viimeisessä esimerkissä presuppositio syntyy, koska jotain mitä ei ole tehty ei voi myöskään lopettaa.

Usein presuppositioilla viitataan jonkin jatkumiseen, loppumiseen tai tapahtumiseen uudelleen. Tällaisesta löytyy jo yhdestä lähetyksestä useita esimerkkejä.

“Paloalan vanha sopimuskiista hiertää taas neuvotteluja, palomiehet uhkaavat jättää lakkovaroituksen.” (tvu12o2)
>Sopimuskiista on hiertänyt neuvotteluja aiemminkin.

“Pankit joutuvat kuitenkin yhä tehostamaan toimintaansa selvittääkseen Euroopan rahaliiton EMU:n haasteista.” (tvu12ju1)
>Pankit ovat jo tehostaneet toimintaansa, ja tehostamisen pitää jatkua..

“Palomiesliitto on väläytellyt harkitsevansa jälleen työtaistelua.” (tvu12ju2)
>Työtaistelua on harkittu aiemminkin.

“Muuten ympäristökysymykset eivät enää paina brittikustantajien päätöksenteossa” (tvu12j3)
>Aikaisemmin ympäristökysymykset ovat painaneet brittikustantajien päätöksenteossa muutenkin.

“Kiinassa viranomaiset myönävät entistä avoimemmin, että teollistaminen tuo mukanaan ympäristöhaittoja.” (tvu12j5)
>Kiinassa viranomaiset ovat ennenkin myöntäneet, että teollistuminen tuo mukanaan ympäristöhaittoja.

“Virossa on jälleen hallituskriisi.” (tvu12s4)
>Virossa on ollut aiemminkin hallituskriisi.

“Luvassa on näin uusi taistelu Britanniasta” (tvu12j6)
>Britanniasta on taisteltu ennenkin.

Tämä TV-Uutisten 12. 2. 1997 -lähetyks ei ole tällaisten presuppositioiden määrässä mitenkään poikkeuksellinen. Jatkuminen, loppuminen tai tapahtuminen uudelleen ovatkin tyypillisiä tapauksia, joissa uutisissa käytetään presuppositioita tekstin tiivistämiseen.

Yleisiä tekstiä tiivistäviä presuppositioita ovat myös sellaiset, joissa väitelauseessa presupposition avulla annetaan lisätietoa

“Siinä ajassa vatiovarainministeri Alhon on määrä selvittää myös se, miten mallit vaikuttavat valtion budjettiin.” (tvu11j2)

>Mallit vaikuttavat valtion budjettiin.

>Mallien vaikutusta valtion budjettiin ei ole selvitetty.

“Perssonin avustajat kiirehtivät ensi töikseen hankkimaan Lipposelle kihlajaislahjaa.” (rut14j2)

>Lipponen on kihloissa.

“Aasian talouskriisi hidastaa kasvua myös Suomessa” (mtv21s4)

>Suomessa on kasvua.

>Aasian talouskriisi hidastaa kasvua muuallakin kuin Suomessa.

Presuppositioilla viitataan lauseen taakse. Ne toimittavat ainakin osittain tekstin sitojan virkaa, niillä kerrotaan asioita, joiden laittaminen ilmitekstiin ei ole perusteltua, mutta jotka kuitenkin ovat tekstin punaisen langan kannalta olennaisia.

“Oppositio aikoo jatkaa päivittäisiä mielenosoituksia kunnes sen valta kaupungin hallintoelimissä on vakiintunut.” (tvu11s2)

>Oppositiolla on ollut päivittäisiä mielenosoituksia.

>Opposition valta kaupungin hallintoelimissä ei ole vakiintunut.

“Kansalaisuus päätöksen käsittelyaika pyritään lyhentämään kahteen vuoteen, ensi vuosituhannella vuoteen.” (tvu14j3)

>Kansalaisuus päätöksen käsittelyaika on pitempi kuin kaksi vuotta.

“Stena Line yrittää aloittaa liikennöinnin Hollannista Britanniaan kuitenkin jo ensi viikolla, jos korvaava alus saadaan paikalle.” (rut7j3)

>Stena Line ei liikennöi Hollannista Britanniaan.

>Stena Linellä ei ole korvaavaa alusta Hollannin ja Britannian väliseen liikenteeseen.

“Lentoliikenne on sujunut sumussakin normaalisti” (mtv7s7)

>On epätodennäköistä, että lentoliikenne sujuu sumussa normaalisti.

Näissä tapauksissa presuppositioiden kirjoittaminen ulos varsinaiseen tekstiin on tarpeetonta. Mikäli ne kirjoitettaisiin esiin, teksti pitenisi ja alkaisi muuttua muuksi kuin uutistekstiksi. Ensimmäisessä esimerkissä on kuitenkin ongelmia. Edellinen lause kertoo, että opiskelijat osoittivat päivällä mieltään parlamentin ulkopuolella. Seuraava lause siis presupponoi, että mielenosoituksia on ollut aiemminkin, ja kertoo, että asialla on ollut oppositio. Tulos on siis se, että oppositio muodostuu opiskelijoista. Presupponoidut aiemmat mielenosoitukset taas jäävät hieman epäselviksi, tekstin koheesio ei ole sellainen kuin pitäisi.

Presupponoinnin keinoista konditionaali ei ole kovin yleisessä käytössä uutisissa.³⁴

Tuntematon sekään ei uutisten tekijöille ole.

“Ruotsalaisia pitäisi kuningas Kaarle Kustaan mielestä kasvattaa siisteyteen jo päiväkodissa.” (tvu10s7)

>Ruotsalaisia ei kasvateta siisteyteen päiväkodissa.

“Komitean raportin mukaan viidessä Ruotsin pohjoisessa kunnassa voisi lisäksi viranomaisilta vaatia palvelua Suomeksi.” (tvu7ju2)

>Viidessä Ruotsin pohjoisessa kunnassa ei voi vaatia palvelua Suomeksi.

“Persson kertoi, että Lipposen asemassa hän olisi varmaan päätenyt samanlaiseen EMU-linjaukseen.” (rut14j2)

>Persson ei ole Lipposen asemassa.

>Perssonin EMU-linjaus on erilainen kuin Lipposen.

“Aho muistutti illalla myös siitä, että hiihtoliiton yhteistyökumppaneilla on mahdollisuus sanoa sopimuksensa irti, jos kävisi ilmi että hiihtäjät tai liitto ovat olleet tekemisissä kiellettyjen aineiden kanssa.” (mtv21j2)

>Ei ole käynyt ilmi, että hiihtäjällä tai liitolla on ollut tekemistä kiellettyjen aineiden kanssa.

Konditionaalilla presupponoidaan siis sitä, ettei puhuja pidä varsinaista propositiotaan totena.

Siinä missä emotiivisuutta ja modaalisuutta on melko helppo luokitella, presuppositiot tuntuvat pakenevan yleistyksiä ja luokitteluja. Niinpä siirryinkin nyt erittelemään tarkemmin yksittäisiä lauseita ja niiden presuppositioita yrittämättäkään luokitella niitä.

Sen lisäksi, että presuppositioilla voi tiivistää tekstiä, niiden avulla voi myös esittää väitteitä, jotka suoraan esitettyinä varmasti aiheuttaisivat vastareaktioita. Tällainen ei ole kovin yleistä, ei ainakaan suhteutettuna presuppositioiden kokonaismäärään. Tämän tyyppisen tutkimuksen puitteissa on mahdotonta ottaa kantaa siihen kuinka tarkoituksellista piiloväitteiden esittäminen on, mutta uskoisin, että pääsääntöisesti se ei ole tarkoituksellista. Toimittajan omat arvo- ja asennerakenteet taas saattavat hyvinkin nousta näkyviin.

“Tällöin presidentti Ahtisaarikin joutuu paneutumaan Talbottin kantaan EU:n avoimuudesta, Yhdysvallat kun haluaisi Turkin vastahakoisen unionin hoiviin.” (tvu21j3)

Osa lauseen presuppositioista on ongelmattomia, kuten esimerkiksi tämä.

>Turkki ei ole unionin hoivissa.

34. Konditionaalista ja presuppositioista ks. s. 25.

Tästä kaikki lienevät ainakin jokseenkin yksimielisiä. Turkki ei ole unionissa eikä unioni sitä hoivaa. Toisessa presuppositioista on jonkin verran ongelmia.

>Mikäli Turkki olisi unionissa, unioni hoivaisi sitä.

Uskoisin ettei unionin hoivaavuudesta Turkille vallitse samanlaista yksimielisyyttä kuin siitä ettei unioni hoivaa Turkkiä nyt kun Turkki ei ole unionissa. Jotkin presuppositioista taas ovat hyvinkin ongelmallisia.

>Presidentti Ahtisaari ei ole paneutunut Talbottin kantaan EU:n avoimuudesta.

Esimerkkilauseen “Talbottin kanta” tarkoittaa Turkin ja Baltian maiden EU-jäsenyyttä. Tässä toimittaja siis presuppositiossa sanoo, ettei Ahtisaari ole paneutunut Turkin ja Baltian maiden EU-jäsenyyksymyksiin. Tämä on melkoinen väite Suomen ulkopoliitiikan johtajasta, eikä sitä suoraan ilmaistuna varmastikaan hyväksyttäisi. Mikäli tällainen väite esitettäisiin ilmitextissä, vaatisi se tuekseen vahvat todisteet siitä, ettei presidentti todellakaan tunne näitä kysymyksiä. Mutta ongelmalliset presuppositiot eivät lopu tähän.

>Presidentti Ahtisaari ei halua paneutua Talbottin kantaan EU:n avoimuudesta.

Esimerkkilauseen “joutuu” viittaa vastentahtoisuuteen, deonttisen modaalisuuden asteikolla se vastaa ilmausta “on pakko”. Mikäli kyse olisi Ahtisaarelle mieluisesta asiasta, toimittaja käyttäisi sanaa “saa”. En usko tämänkään presupposition laajaan hyväksyntään Ja vielä ongelmallinen presuppositio.

>Presidentti Ahtisaari on epätodennäköisin henkilö paneutumaan Talbottin kantaan EU:n avoimuudesta.

Tässä -kin -päätteellä muodostettu ilmaus voitaisiin sanoa myös “Nyt jopa presidentti Ahtisaari joutuu paneutumaan...”.Myös tämä on ulkopoliitiikan johtajasta koko lailla vahva väite. Tälle presuppositiolle on tosin olemassa vaihtoehto, mutta sekin on melkoisen jyrkkä.

>Muut kuin Presidentti Ahtisaari ovat perehtyneet Talbottin kantaan EU:n avoimuudesta.

Tästä ei voi sanoa tarkoittaako presuppositio, että *kaikki* muut paitsi Ahtisaari ovat perehtyneet Talbottin kantaan, vai että osa kaikista on. Joka tapauksessa sävy on varsin vähättelevä, Ahtisaari ei tunne Turkin ja Baltian maiden EU-jäsenyyksymyksiä, eikä halua niihin perehtyäkään. Joko kyse on siitä, että toimittaja haluaa hieman tölväistä presidenttiä, lauseen muotoilu on epäonnistunut pahan kerran tai toimittaja ei kovin

suuresti arvosta Ahtisaarta presidenttinä ja tämä arvostuksen puuttuminen nousee tahattomasti näkyviin presuppositioissa.

Esimerkkilauseetta lukuunottamatta juttu on ulkopoliittista johtoa kohtaan positiivinen. Siinä puhutaan muun muassa ulkopoliittisen johdon menestyksekkäästä vuodesta, Suomen ja Venäjän suhteiden paranemisesta ja Suomen hyvästä vaikutuksesta aiemman huippukokouksen lopputulokseen. Tätä taustaa vasten esimerkiksi ottamani lauseen presuppositiot tuntuvat oudoilta, ne eivät sovi jutun muuhun sävyyn. Tältä kannalta katsottuna parhaaksi selitykseksi nousee epäonnistunut lause.

Tässä taas lienee kyse toimittajan arvo- ja asennerakenteiden hiipimisestä tekstin taustalle tai asiasta tiedottaneen kirkon näkemyksestä.

“Kirkko haluaa nyt uusia katekismuksen eli kristinopin nykyihmistä puhuttelevaksi.”
(tvu21j8)
>Katekismus ei puhuttele nykyihmistä.

Koska kirkko haluaa uusia katekismuksen, on loogista olettaa, että se näkee katekismukselle ainakin jonkinlaisen uusimistarpeen. Tämä tarve voi johtua siitä, ettei kirkko usko katekismuksen puhuttelevan nykyihmistä. Toisaalta kyse voi olla toimittajan näkemyksestä. Radiouutisten jutussa samasta aiheesta (rut21j5) ei puhuta katekismuksen uusimisesta nykyihmistä puhuttelevaksi, vaan uudesta katekismuksesta. Jutuissa on samoja sanamuotoja ja -valintoja, joten tiedotusmateriaali on luettu molemmissa toimituksissa. Toimittajan näkemyksiin viittaa myös lause

“Uudessa ehdotuksessa muun muassa osa kymmenestä käskystä on muokattu nykykielelle.” (tvu21ju8)³⁵
>Osaa kymmenestä käskystä ei ole muokattu nykykielelle
>Kymmenen käskyä eivät ole nykykielellä.

Nykykieli on käsitteenä epämääräinen, mutta tässä mielestäni syntyvä vaikutelma on se, että nykykieli on positiivinen asia.

Piiloviestit ovat osa taustaa, osa sellaista, minkä ilmaistu lause sisältää mutta mikä ei ole esillä.

35. Tässä on siis kyse juonnosta, mutta myös jutun juonto on aina toimittajan kirjoittama. Uutispäällikkö ja juontaja saattavat tosin muokata juontoa paljonkin, mutta eivät yleensä muuta sen asiasisältöä. Mikäli uutispäällikkö ja juontaja eivät ole tyytyväisiä juonnon asiasisältöön, he pyytävät toimittajalta uuden. Pidän hyvin todennäköisenä, että arvio käskyjen kielen nyky- tai vanahanaikaisuudesta on lähtöisin toimittajan näppäimistöltä.

“Tässä lähetyksessä kerromme vielä mihin puolustusvoimat tarvitsee puolella miljardilla markalla lennokkeja.” (tvu7vo1)

>Puolustusvoimat tarvitsee puolella miljardilla markalla lennokkeja.

Puolustusvoimien lennokkitarve on tässä sisäänrakennettuna. Jotta voitaisiin kertoa mihin puolustusvoimat lennokkeja tarvitsee, sen on tarvittava niitä johonkin. Jotta tämä presuppositio lakkaisi olemasta se on kiellettävä erillisellä lauseella. Mikäli vastaus kysymykseen “mihin puolustusvoimat tarvitsee lennokkeja” on “ei mihinkään”, presuppositio peruuntuu. Tässä kuitenkin TV-Uutiset kertovat, että puolustusvoimat todella tarvitsee lennokkeja puolella miljardilla markalla, ja lupaavat kohtapuoliin vielä kertoa mihin. Vastaus ei ole “ei mihinkään”, vaan useampikohtainen luettelo. Luettelon vastaanottoon taas on luotu konteksti jo väliotsikossa: tämä on tarpeellista. Lennokkitarpeesta vallitseva yksimielisyys lienee kyseenalainen. Joko tässä TV-Uutiset ottaa kantaa, tai sitten väliotsikkoon on haettu yllättävyyttä.

Joidenkin lauseiden takaa löytyvät presuppositiot ovat koomisia tai ristiriitaisia. Tämä tukee sitä, että kaikkea sitä mitä ilmaistu lause edellyttää ei ole mietitty.

“Kaikkein innokkaimmat urheilun ystävät vain joutuvat kukkumaan aikaeron takia pitkin yötä, jos aikovat nähdä suorina lähetyksinä kiinnostavimmat suomalaistahtumat.” (rut14j6)

>Muut kuin kaikkein innokkaimmat urheilun ystävät eivät joudu kukkumaan aikaeron takia pitkin yötä, jos aikovat nähdä suorina lähetyksinä kiinnostavimmat suomalaistahtumat.

Toimittajan tarkoitus ei liene sanoa tällaista. Hän ei myöskään voi olla sitoutunut tällaisen presupposition totuuteen, koska se on selvästi todenvastainen. Tällaiseen taustaoletukseen ei kuitenkaan kukaan normaalitilanteessa kiinnitä huomiota, eikä se ole piilovaikuttava. Saman tyyppinen ristiriita on vaikkapa lauseessa

“Joidenkin arvioiden mukaan Fidel Castro, joka itsekin on Jesuiittakoulun entinen kasvatti, ottaa tietoisesti riskin antaessaan suorapuheisuudestaan ja kommunisminvastaisuudestaan tunnetulle Johannes Paavali II:lle mahdollisuuden puhutella suoraan kuubalaisia.” (mtv21j5)

>Fidel Castro ei ole enää Jesuiittakoulun kasvatti.

Kasvattius on kuitenkin jotain sellaista, joka ei lopu, ei ainakaan preesensissä. Entinen ja kasvattius eivät sovi yhteen.

Jotta olisi mahdollista saada kuvaa siitä millaisia presuppositioita uutisissa laajemmin ottaen on, olen koonut tähän joitakin presuppositioita Radiouutisten 14.1.1998 Päivän Peilin alkupuoliskosta ennen väliotsikoita. Olen pyrkinyt tekemään listasta edustavan

ja tarkoituksenmukaisen, en siis ole ottanut mukaan kaikkia presuppositioita. Mikäli olisin, lista olisi paisunut monisivuiseksi.

“Väkivaltaisuuksien repimä Algeria kieltäytyy päästämästä maahan EU:n valtuuskuntaa keskustelemaan joukkomurhasta” (o1)

>EU:n valtuuskunta on menossa Algeriaan.

“Helsingissä vieraileva Ruotsin pääministeri Göran Persson on rauhoitellut keskustelua Suomen ja Ruotsin EMU-erimielisyyksistä.” (o2)

>Suomen ja Ruotsin EMU-erimielisyyksistä keskustellaan.

>Suomella ja Ruotsilla on erimielisyyksiä EMU:sta

“Tulosopimuksen ulkopuolelle jääneet ammattiliitot ovat jatkaneet sopimusneuvottelujaan.” (o3)

>Tulosopimuksen ulkopuolelle jääneet ammattiliitot ovat neuvotelleet aiemminkin.

>Osa ammattiliitoista on mukana tulosopimuksessa.³⁶

“Valtuuskunnan oli määrä lähteä jo perjantaina, kertoo Brysselistä N. N.” (ju1)

>Valtuuskunta on menossa (Algeriaan, A. S.).

“Algerialaiset toivovat EU:n lähettävän maahan mieluummin ministereitä.” (j1)

>EU ei ole lähettänyt maahan ministereitä, vaan jotakin muuta.

“Algerian tiukka linja ei ole yllätys, sillä maan sotilashallitus on suhtautunut epäilevästi kansainvälisiin yrityksiin puuttua maan veritekoihin.” (j1)

>Algeriassa on ollut veritekoja.

>Veritekoihin on yritetty puuttua kansainvälisesti.

“EU:n tämänhetkisen puheenjohtajamaan, Britannian, ulkoministeri Robin Cook vakuutti viimeksi tänään puhuessaan Euroopan parlamentissa Strasbourgissa, että EU on lähdessä vain keskustelemaan.” (j1)

(j1)

>Cook on vakuuttanut samaa aiemminkin.

“Maata piinaa vuosikausia kestänyt terrori, joka on viime viikkoina vaatinut jälleen tuhat uuhria.” (j1)

(j1)

>Vuosikausia kestänyt terrori on eri kerroilla aiemminkin vaatinut tuhat uuhria.

“Algeriassa ilmoitettiin jälleen tänään uudesta joukkomurhasta” (jj1)

>Algeriassa on ilmoitettu ennenkin joukkomurhasta.

“Ruotsin pääministeri Göran Persson pitää nyt luonnollisena, että pohjoismailla on erilaisia näkemyksiä EMU:sta ja EU:n itälaajentumisesta.” (ju2)

>Pohjoismailla on erilaisia näkemyksiä EMU:sta ja EU:n itälaajentumisesta.

>Aiemmin Persson ei pitänyt erilaisia näkemyksiä luonnollisina.

“Persson kertoi, että Lipposen asemassa hän olisi varmaan päätynyt samanlaiseen EMU-linjaukseen.” (j2)

(j2)

>Persson ei ole Lipposen asemassa

>Perssonin ja Lipposen EMU-linjaukset ovat erilaiset

“Perssonin mielestä on tärkeää saada Ruotsin kansan selkeä tuki EMU-ratkaisun taakse, jotta ratkaisua ei tarvitsisi muutaman vuoden kuluttua katua.” (j2)

>Ruotsin kansan selkeä tuki ei ole EMU-ratkaisun takana.

>Jos Ruotsin kansan selkeää tukea ei saada EMU-ratkaisun taakse, ratkaisua tarvitsee muutaman vuoden kuluttua katua.

36. Tämä on implikaatio: jotta olisi olemassa sopimus, on sille oltava sopijaosapuolet.

“Myös pääministeri Lipponen halusi puhdistaa pöydän viime vuoden tapahtumilta.” (j2)

>Lipposen lisäksi ainakin yksi muu intentionaalinen toimija halusi puhdistaa pöydän.

>Pöytää ei oltu puhdistettu viime vuoden tapahtumilta.

“Jastrzhebski sanoi Venäjän haluavan hyvät naapuruussuhteet myös Baltian maiden kanssa.” (s1)

>Venäjän naapuruussuhteet Baltian maiden kanssa eivät ole hyvät.

>Venäjällä on hyvät naapuruussuhteet vähintään yhden sellaisen maan kanssa, joka ei kuulu Baltian maihin.

“Enestam esitti alkuvuikosta lakko-oikeuden rajoittamista, jotta palolakon kaltaista tilannetta ei pääsisi syntymään.” (s2)

>Mikäli lakko-oikeutta ei rajoiteta, palolakon kaltaisia tilanteita pääsee syntymään.

“Erillisteknisten ammattiliitto SETELI vilauttaa erillisen sovittelulautakunnan asettamista palomieslakon lopettamiseksi.” (s3)

>Palomiehet ovat lakossa.

>Sovittelulautakuntaa ei ole asetettu.

“Sopimukset päättyvät tämän kuukauden lopussa, jolloin myös nähdään kuinka moni liitto jättää lakkovaroituksen.” (j3)

>Lakkovaroituksia on tulossa, vain niiden määrä on epäselvä.

“Lääkärit ovat lakkokonettaan viritelleet jo noin vuoden ajan, joten riita on erittäin vaikea ratkaista” (j3)

>Mikäli lakkokonetta on viritelty noin vuoden ajan, riita on erittäin vaikea ratkaista.

“Vakuutusyhtiö Pohjolan rakennemuutos etenee aiemmin kaavaillulla mallilla.” (s4)

>Pohjolassa on meneillään rakennemuutos.

“Poliisi on takavarikoinut suomalaiselta lääkäriltä jälleen vajaat 2000 huumeeksi luokiteltavaa tablettia.” (s5)

>Poliisi on aiemminkin takavarikoinut suomalaiselta lääkäriltä saman määrän vastaavia tabletteja.

“Hautala vaatii ministerineuvostolta vastausta siihen, miksi se kieltäytyy luovuttamasta aseiden vientiä käsittelevää raporttia luettavaksi.” (s6)

>Ministerineuvosto ei anna aseiden vientiä käsittelevää raporttia Hautalan luettavaksi.

“Israelin hallitus ei ole esittänyt tarkkaa karttaluonnosta alueesta, mutta sen tarkoituksena on luoda puskurivyöhyke Jordan -joen laaksoon länsirannan länsirajalle ja Israelin tärkeiksi kokemien sotilaallisten alueiden ympärille.” (s7)

>Jordan -joen länsirannan länsirajalla ja Israelin tärkeiksi kokemien sotilaallisten alueiden ympärillä ei ole puskurivyöhykettä.

Tämän Päivän Peilin alkupuoliskon jokaisesta otsikosta, jutusta ja sähkeestä löytyy yksi tai useampia presuppositioita. Vaikka kaikissa lähetyksissä presuppositioita ei olekaan näin runsaasti, ovat presuppositiot radio- ja televisiuutissa hyvin yleisiä. Suurin osa niistä liittyy kuitenkin tekstin rytmiin, mahdollisimman tiiviiseen sanontaan ja sanonnan monipuolisuuteen. Tarkoitettu tai tarkoittamaton vaikutelmien luominen ei nouse merkittävänä esille.

Aiemmissa tutkimuksissa tiedotusvälineistä ja presuppositioista sanomalehtien pääkirjoituksissa ja television sähkeutisissa niiden määrä on todettu vähäiseksi (Kangas-

luoma 1993, 180; Pesonen 1991, 32). Tämän aineiston perusteella presuppositioita käytetään television ja radion uutisissa runsaasti.

4.2 MUUTAMAN KOKONAISEN JUTUN ANALYYSI

4.2.1 Muualla kriisi, meillä kaikki hyvin

Analysoitava juttu on 7.1. 1998 Päivän Peilin toinen juttu. Kuten seuraavissakin kokonaisia juttuja analysoivissa luvuissa olen merkinnyt emotiivisuuden alleviivamalla, modaalisuuden **lihavoimalla** ja presuppositiot *kursivoimalla*.

JUONTO: *EU:n komissio ei usko Aasian talouskriisin sumentavan Euroopan talousnäkyymiä. Komissio on vakaasti sitä mieltä, ettei Euroopan talouskehitys sen paremmin kuin talous- ja rahaliittokaan ole vaarassa. Eurooppalaisissa yrityksissä Aasian talouksmyllerrystä katsellaan huomattavasti huolestuneemmin.* Brysselistä N. N.

SPEAK: *Monet Aasian valuutat putosivat tänään historian alimpiin arvoihinsa dollariin nähden ja pelko kriisin vaikutusten siirtymisestä Eurooppaan on Aasian talousohjelmien lisääntyessä kasvanut. EU:n talouskomissaari de Silguy näki tänään aiheelliseksi rauhoitella ilmapiiriä. Tämän päivän komission istunnon jälkeen pitämässään tiedotustilaisuudessa de Silguy kuvasi Aasian kriisin vaikutuksia Eurooppaan korkeintaan marginaalisiksi.*

HAASTATTELU, ranskankielinen.

SPEAK: **Finanssikomissaari sanoi**, että Aasian kriisillä on vain hyvin vähäiset vaikutukset Euroopan ennustettuun talouskasvuun, eikä sillä ole hänen mielestään mitään vaikutusta Euroopan yhteisen valuutan, Euron, toteutumisaikatauluun. Euroon on tarkoitus siirtyä ensi vuoden alussa. **de Silguy mukaan** EU ei ole joutunut muuttamaan talousennusteitaan, **joiden mukaan** kasvu olisi tänä vuonna 3 prosenttia. *Miksi luottamus sitten on säilynyt?* de Silguy mukaan rahaliitto EMU on vakiinnuttanut maanosamme taloutta esimerkiksi *inflaatio on pysynyt alhaisena*. **Finanssikomissaarin mukaan** myös *investoinnit ovat vain jatkaneet kasvuaan*. **Kaikkien selvitysten mukaan** myös *teollisuuden ja kuluttajien luottamus talouden kasvusuuntaan on edelleen hyvä*. Mutta yritysmaailma ei kuitenkaan osta tätä EU-komissaarin näkemystä sellaisenaan. Eurooppalaisia yrityksiä odottaa ikävä uusi kilpailutilanne, kun Aasian maiden tuonti tänne helpottuu niiden valuuttojen arvon laskiessa. Esimerkiksi General Motors on varoittanut vähentävänsä työvoimaa eurooppalaisilla tehtaillaan **jopa** *komellakymmenellä prosentilla*, **muun muassa** siksi, että halvat aasialaisautot valtaavat täällä markkinoita. Toisaalta aasialaiset jättyyritykset ovat panneet jäihin suuria tehdasinvestointejaan Euroopassa, eikä tämäkään tiedä hyvää eurooppalaisilla työmarkkinoilla. N. N, Bryssel.

Jutun emotiivisuus on pääosin negatiivista. Kriisit, sumenemiset ja myllerrykset vilhtelevat tekstissä. Negatiivinen emotiivisuus on kuitenkin siellä eli Aasiassa, ei täällä eli Euroopassa. Euroopassa pelätään hieman, mutta luottamus on edelleen hyvä. Tulevaisuudessa saattaa kuitenkin odottaa ikävyyksiä.

Modaalisuus jutussa on lähinnä sitä, että toimittaja kertoo, mitä finanssikomissaari on sanonut. Näin toimittaja kertoo varmana finanssikomissaarin sanomisista, ei puheiden sisällöistä. Vastuu sisältöjen totuudellisuudesta jää finanssikomissaarille. Epäsuorien lainojen, joista osa lienee käännöksiä, lisäksi jutussa on muutama hedging- ilmaus, mutta muuten asia on varmaa.

Juttu lähtee siitä, ettei Euroopan Unionin komissio usko Aasian maiden talousvaikeuksien vaikuttavan Eurooppaan. Se, että Aasiassa ylipäänsä on talouskriisiksi katsottava tilanne, tuodaan jutussa esiin presuppositioilla jo juonnossa. Jutun ensimmäisessä lauseessa oleva presuppositio kertoo, että vaikka monet Aasian valuutat ovat pudonneet historian alimpiin arvoihinsa dollariin nähden, niin kaikki eivät ole. Pian presupponoidaan jo, että Euroopan yrityksissä pelätään, että Aasian talousongelmien kasvu saa tilanteen vaikutukset ulottumaan Eurooppaan. Kysymyksellä “Miksi luottamus sitten on säilynyt?” kerrotaan samalla, että luottamus on säilynyt. Tälle presuppositiolle on luotu perusta jutussa jo aiemmin. Sitten presupponoidaan jatkumista: inflaatio on ollut ennenkin alhainen, investoinnit ovat kasvaneet menneisydessäkin ja kuluttajien ja teollisuuden luottamus talouden kasvusuuntaan on ollut hyvä aiemminkin.

Tähän loppuvat presuppositiot, jotka kannattaa tämän analyysin yhteydessä nostaa esiin. Samalla tapahtuu myös jutun käänne. Tämän positiivisen osan jälkeen toimittaja kertoo asioita, jotka eivät tue aiemmin esitettyjä ’hyvin menee’ väitteitä ja presuppositioita.

Mikäli juttu pitäisi tiivistää yhteen virkkeeseen, se voisi olla vaikkapa “finanssikomissaari sanoo, että Aasian talouskriisi ei vaikuta Eurooppaan, mutta saattaa olla että vaikuttaa”. Epäily siitä, että Aasian talousvaikeudet vaikuttavat Eurooppaan lienee koko jutun teon perusta.

Juttu on koko lailla perusjuttu. Sen emotiivisuus on samanlaista kuin jutuissa yleensä, modaalisuutta on ehkä hiukan vähemmän ja presuppositiot ovat tekstiä tiivistäviä. Emotiivista sanastoa on käytetty kuvaamaan Aasian talousongelmien vakavuutta, epäsuoria lainoja on käytetty haastattelun kääntämiseen ja koska finanssikomissaarin sanat ovat uutinen, koska hän on finanssikomissaari.

4.2.2 Kaksi tapaa tehdä juttu eli kuinka saada väriä talousaiheeseen

Tarkastelen tässä kahta samasta aiheesta tehtyä juttua. Jutun aihe on henkivakuutusyhtiö Suomen fuusioiminen vakuutusyhtiö Pohjolaan. Ensimmäisenä on MTV3:n juttu aiheesta (mtv14j&ju4).

JUONTO: Henkivakuutusyhtiö Suomen edustajisto on hyväksynyt äänestyksen jälkeen rakenneuudistukseen liittyvät toimet yhtiön fuusioimisesta vakuutusyhtiö Pohjolaan. Ja kuten odottaa saattoi, Pohjola on lopputulokseen tyytyväinen, pettynyt osapuoli on *rakennemuutosta vastustanut oppositio*.

SPEAK: Suurta kiinnostusta herättänyt Suomi-yhtiön ylimääräinen edustajistokokous äänesti viisi kertaa. Tärkeimpänä Pohjolan ja Suomen toimiva johto pitää äänestystä, jossa edustajilta kysyttiin kantaa siihen, pitäisikö kevätkokouksen rakennemuutospäätökset keskeyttää laittomasti tehtyinä. Keskeyttämistä vastaan oli 47, puolesta 23 ja tyhjää äänesti 2 edustajaa.

TIEDOTUSTILAISUUDESTA (?): Tähän ei ollut mikään määränemmistöasia, mutta toiminnalla kannalta kaikkein keskeisin asia, että me voimme jatkaa tämän rakenneuudistuksen suunnittelua sillä tavalla, kun tähän mennessä on tehty, tässä vaiheessa meillä ei mitään pitänyt olla valmiina, niin näin vahvalla enemmistöllä. 47-23, me saimme edustajistolta oikeutuksen luvan jatkaa tätä

HAASTATTELU: KYSYMYS: Pohjolan johto tulkitsi, että äänestystulokset antavat mahdollisuuden *jatkaa rakennemuutosta*, mikä on teidän käsityksenne tästä äänestystuloksesta?

VASTAUS: Minun mielestäni sellaista johtopäätöstä ei voi tehdä. Yksinkertainen enemmistö oli sitä mieltä, että voidaan jatkaa, mutta se, että kanta voitais joskus siirtää, se vaatii kahden kolmasosan enemmistön. Ja sitä asiaa ei edes koeäänestetty, että voitaisiinko sellainen saada, eli se ongelma Pohjolan johdolla vielä on.

SPEAK: *Edustajakokous antoi myös siunauksensa Suomen Pohjola-omistusten myynnille*. Tässä suhteessa *opposition yksi pelko* on koskenut sitä, että omistuksen myynti heikentää Suomi-yhtiön kiinnostavuutta, ja sitä kautta tasoittaa tietä Pohjolan toiveille saada lopullisissa päätöksissä määränemmistö Suomen vakuutuskantasiirron taakse.

Ja tässä TV-Uutisten näkemys aiheesta (tvu14j&ju4).

JUONTO: Vakuutusyhtiö Pohjolan johdon *suunnitelmat henkivakuutusyhtiö Suomen sulauttamisesta Pohjolaan etenivät* iltapäivällä vasta tiukkojen äänestysten jälkeen. Erityisesti pääjohtaja Iiro Viinasen ajamiin hankkeiden saama enemmistö on kuitenkin niin täpärä, että koko Pohjolan rakennejärjestely on yhä vaakalaudalla.

SPEAK: Jo pitkään raivonnut vääntö 435 000:n vakuutuksenottajan omistaman Suomen kohtalosta kärjistyi iltapäivällä avoimeen välienselvittelyyn. Pohjolan ylimmän johdon suunnitelmia vastustanut ryhmä yritti saada aikaan luottamusäänestyksen ylimääräisessä yhtiökokouksessa. Ryhmä halusi estää noin viideksi miljardiksi markaksi arvioidun omaisuuden siirron Pohjola-ryhmälle, ja pitää Suomen ainakin henkitorissa. Ja näin äänestyksessä kävi. Luottamuslauseäänestystä ei Pohjolan johdon onneksi järjestetty, mutta selvä määrävähemmistö eli yli kolmasosa edustajistosta sitä kuitenkin halusi. Tämän jälkeen selvä määränemmistö antoi johdolle luvan *jatkaa Suomen alasajoa*, mutta tasan kolmasosa taas vastusti Pohjolan johdon tiukasti ajamaa hanketta *Suomen omistamien Pohjolan osakeiden myynnistä*. Näin pääjohtaja arvioi sekavia tuloksia.

HAASTATTELU: KYSYMYS: *Aiotteko jatkaa näin huiksenhienolla ääntenenemmistöllä* sillä uralla, jonka olette aloittaneet?

VASTAUS: Kyllä.

KYSYMYS: Näettekö siinä mitään riskejä?

VASTAUS: En.

SPEAK: Tässä puolestaan opposition keulahahmon ja osakesäästäjien puheenjohtajan näkemys tulevaisuudesta.

HAASTATTELU: On minun mielestäni erittäin epätodennäköistä, että kantaa pystytään Pohjolaan siirtämään, kun se vaatii kahden kolmasosan enemmistön.

KYSYMYS: Eli te uskotte, että määrävähemmistö vielä ratkaisevassa toukokuun kokouksessa tulee täyttymään?

VASTAUS: No kyl minulla semmonen käsitys on että...

SPEAK: Eli kun Suomen lopettamisesta ehkä vielä kevään aikana on tarkoitus lopullisesti päättää, Pohjolan johdolla *on vielä työtä* määränemmistön varmistamiseksi.

Kysymys on lopulta sovun hinnasta, eli Suomen asiakasomistajille kärjekäs tilanne **merkinnee vielä lisäetuja**. Sen sijaan Suomen omistama 39% äänivalta Pohjolassa on nyt myynnissä. Näin suuri osa määräysvaltaa sinivalkoisen pääoman linnakkeessa on tulevaisuudessa kaupan.

Jutut eroavat sävyiltään toisistaan huomattavasti. Kymmenen Uutisten juttu on selvästi viileämpi kuin TV-Uutisten juttu. Tämä näkyy erityisesti emotiivisten ilmausten käytöstä. Kymmenen Uutisilla emotiivisia ilmauksia on vain muutama, kun TV-Uutisten jutussa niitä suorastaan vilisee. Kymmenen Uutisten emotiivisen ilmaukset kattavat tasaisesti sekä positiivisen että negatiivisen emotiivisuuden, kun taas TV-Uutiset keskittyy voimakkaan negatiiviseen päähän. Kun emotiivisen sanaston vielä irrottaa yhteydestään, näkyy sen vaikutus selvästi: tiukka, täpärä, vaakalaudalla, vääntö, raivota, kohtalo, kärjistyä, välienselvittely, henkitoreissa, sekava, hiuksenhieno, kärjekäs, sinivalkoisen pääoman linnake. Poistetaan “pääoma”, ja sanasto voisi olla sellaisenaan vaikkapa skinheadien tekosista kertovasta uutisesta.

Modaalisuutta ei Kymmenen Uutisten jutussa ole lainkaan. TV-Uutisissakin modaalisuutta on vähän, mutta sekin on pyöristämistä tai sijoittuu tulevaisuutta hahmottavaan osaan jutussa.

Presuppositiot ovat lähinnä tekstiä tiivistäviä. Niillä kerrotaan muun muassa, että Suomella on Pohjolan osakkeita (muutoin niiden myyntitulosta päättäminen ei olisi mahdollista). Pieniä lapsuksia presuppositioissa on.

“Ja kuten odottaa saattoi, Pohjola on lopputulokseen tyytyväinen, pettynyt osapuoli on rakennemuutosta vastustanut oppositio.” (mtv)
>Oppositio ei vastusta enää rakennemuutosta.

“Ryhmä halusi estää noin viideksi miljardiksi markaksi arvioidun omaisuuden siirron Pohjola-ryhmälle, ja pitää Suomen ainakin henkitoreissa.” (tvu)
>Suomi ei ole enää henkitoreissa.

Jälkimmäinen esimerkki implikoi Suomen kuolemaa, sillä “ainakin henkitoreissa pitämisen” ensimmäinen tulkinta on se, että yritetään pitää hengissä. Se toinen mahdollinen tulkinta on, että Suomea on yritetty estää tulemasta paremmaksi, mutta konteksti kieltää tämän tulkinnan.

Juttujen ero syntyy emotiivisten ilmausten käytöstä. Emotiivisten ilmausten käyttö kertoo mielestäni näkökulman valinnasta. TV-Uutiset on nostanut jutun keskiöön ristiriidan, Kymmenen Uutiset on lähestynyt juttua enemmän faktoista käsin ja jättänyt

konfliktin kytemään taustalle. TV-Uutiset korostaa äänestystuloksen tiukkuutta ja sitä, että tilanne on edelleen ratkaisematta. Toimittaja tuo tämän selvästi esiin omissa sanavalinnoissaan. Kymmenen Uutiset taas antaa haastateltavien hoitaa tilanteen arvioinnin. Arvioijien näkemykset ovat kuitenkin vastakkaiset ja tilanne jää auki.

Kumpaa juttua tulisi pitää parempana? Yhtä oikeaa vastausta ei ole: kumpaakaan juttua voi sanoa totuudenvastaiseksi ja molemmista selviää se olennainen asia. Parempana pitäminen riippuu siitä pitääkö räväköistä vai viileistä jutuista.

4.2.3 Tiiviisti presuppositioilla

Presuppositioiden perustehtäväksi uutisissa on tutkimuksen aiemmissa luvuissa osoittautunut tekstin tiivistäminen. 21.1. 1998 Päivän Peilin ensimmäinen juttu on esimerkkinä siitä, kuinka presuppositioilla voidaan kertoa asioista samalla kun ilmi-tekstissä kerrotaan jostain muusta.

JUONTO: Luonnos rakennuslain kokonaisuudistuksesta **siirtäisi** valtaa valtiolta kunnille. Valtiolta **menisi oikeus** kaavojen lopulliseen hyväksymiseen. Vaikka nyt lausuntokierrokselle lähetetty mietintö **etenisi** eduskunnassa **ripeästi**, uusi laki tulee voimaan aikaisintaan vuosituhatosen vaihteessa. N. N.

JUTTU: *Kaavojen alistamisesta luopuminen oli rakennuslakitoimikunnalekin **hankala** kysymys. Viime vaiheessa se päättyi oikaisukehoitusmenettelyyn, tai niin **sanottuun** kurkistukseen. Se tarkoittaa, että alueellinen ympäristökeskus **voi** palauttaa kaavan uudelleenvalmisteluun, jos näyttää siltä, että **vikaan** mennään. *Myös poikkeusluvista kunta saa tänään jätetyn mietinnön mukaan **päittää itse**, ja vielä missä elimessä haluaa. **Voiko** kaavoitukselta nyt tulla kunnille uusi kilpailuvaltti uusia asukkaita houkuteltaessa: meillä helpot kaavat ja paljon poikkeuslupia. Toimikunnan puheenjohtaja Pekka Kangas.**

HAASTATTELU: Tuskin voi sanoa, etteikö tämmöistä vaaraa ole, nyt mä kuitenkin sanoisin, että se vaara on pienempi kuin mitä se joskus aikasemmin oli johtuen siitä, että itseasiassa kaikissa kunnissa joita tämä problematiikka puhuttelee, on opittu ymmärtämään se, että kunnallistaloudenkin kannalta on olennaisesti parempi semmoinen toimiva kokonaisuus, jossa tämmösen kilpailun maankäyttö perustuu kokonaisuuden harkintaan eikä tämmösen kilpailutilanteen hyödyntämiseen.

SPEAK: Samalla tavalla uskotaan kuntaliitossa. Esityksen pääideana on paitsi vallansiirto alaspäin ja muodollinen väljyys, toisaalta sisällöllinen tiukennus niin ettei elinympäristö **huononisi**. Tätä varmistetaan **parantamalla** kuntalaisen vaikutusmahdollisuuksia osallistumissuunitelmalla ja huolehtimalla siitä, etteivät kaavat vanhene kymmentä vuotta kauempaa. *Muita uutuuksia ovat **muun muassa kuntien yhteinen yleiskaava, jolla ohjataan esimerkiksi suurmyymälöiden sijoittumista, ja kansalliset kaupunkipuistot.** Tällaisiksi voisivat tulla vaikkapa Hämeenlinnan Aulanko tai Ruissalo Turussa. Ja valitusosoite muuttuu ympäristöministeriöstä tai keskukselta lääninöikeudeksi. Haja-asutusalueilla, syrjäkulmilla, saisi rakentaa kuten tähänkin saakka, mutta esimerkiksi taajamien vierusalueet tai **meluisat** tienvarret kunta **voi** määrätä tarkempaa suunnittelua vaativiksi. Edellinen hallitus yritti rakennuslain kokonaisuudistusta kolme vuotta sitten, siirsi valmistelunkin ympäristöministeri Sirpa Pietikäiseltä asuntoministeri Pirjo Rusaselle, mutta esitys raukesi eduskunnassa. Tuolloin yksi*

riidellyimmistä asioista oli rantarakentaminen. Tässä siihen ei enää tarvinnut puuttua, sillä asia hoidettiin jo viime vuonna luonnonsuojelulain uudistuksen yhteydessä.

Emotiivisuus on jutussa maltillista ja jakaantuu tasaisesti positiiviseen ja negatiiviseen. Modaalisuudessa deonttinen modaalisuus on poikkeuksellisen runsasta. Deonttisen modaalisuuden runsaus johtuu siitä, että jutussa kerrotaan kehitteillä olevista uusista normeista, mitä uusi laki salli ja mitä kieltää. Juonnon kaksi konditionaalia kertovat, että kyseessä on luonnos, ehto täyttyy mikäli luonnoksen ehdotukset hyväksytään laiksi. Konditionaali kertoo siitä, että hyväksyminen ei ole varmaa.

Varsinainen kiinnostus tässä jutussa kohdistuu kuitenkin presuppositioihin. Kun juttu varsinaisesti kertoo millaisia uudistuksia rakennuslakiin kaavailaan, se samalla presupponoi millainen rakennuslaki nykyisin on.

“Valtiolta meni oikeus kaavojen lopulliseen hyväksymiseen.”
>Valtiolla on oikeus kaavojen lopulliseen hyväksymiseen.”

“Kaavojen alistamisesta oli rakennuslakitoimikunnallekin hankala kysymys.”
>Kaavat alistetaan
>Alistaminen on ollut hankala kysymys jollekin tai joillekin muillekin kuin rakennuslakitoimikunnalle.

“Myös poikkeusluvista kunta saa tänään jätetyn mietinnön mukaan päättää itse, ja vielä missä elimessä haluaa.”
>Kunta saa päättää itse muustakin kuin poikkeusluvista.

“Voiko kaavoituksesta nyt tulla kunnille uusi kilpailuvaltti uusia asukkaita houkutellessa: meillä helpot kaavat ja paljon poikkeuslupia.”
>Kaavoitus ei ole kunnille kilpailuvaltti uusia asukkaita houkutellessa.
>Kunnat houkuttelevat uusia asukkaita.

“Muita uutuuksia ovat muun muassa kuntien yhteinen yleiskaava, jolla ohjataan esimerkiksi suurmyymälöiden sijoittumista, ja kansalliset kaupunkipuistot. Tällaisiksi voisivat tulla vaikkapa Hämeenlinnan Aulanko tai Ruissalo Turussa.”
>Kuntien yhteistä yleiskaavaa ja kansallisia kaupunkipuistoja ei ole nykyisessä rakennuslaissa.³⁷
>Aulanko ja Ruissalo eivät ole kansallisia kaupunkipuistoja.

“Ja valitusosoite muuttuu ympäristöministeriöstä tai -keskuksesta lääninoikeudeksi.”
>Nykyinen valitusosoite on ympäristöministeriö tai -keskus.”

“Tuolloin yksi riidellyimmistä asioista oli rantarakentaminen.”
>Tuolloin riideltiin muustakin kuin rantarakentamisesta.

“Tässä siihen ei tarvinnut puuttua, sillä asia hoidettiin jo viime vuonna luonnonsuojelulain uudistuksen yhteydessä.”
>Luonnonsuojelulaki on uudistettu viime vuonna.

37. Tämä ei ole varsinainen presuppositio, mutta mielestäni selkeä implikaatio.

Pidemmässä jutussa tässä presuppositioilla kerrottuja asioita luultavasti tarkennettaisiin kertomalla niistä suoraan ja laajemmin. Lyhyessä uutisjutussa on kuitenkin tarkoituksenmukaista keskittyä varsinaiseen aiheeseen, ja tällöin presuppositiot ovat hyvä keino antaa taustaa.

4.2.4 Kuva ja sana eli demokratiaa Indonesiassa

Kuvalla on samantapainen vaikutelmaa luova ulottuvuus kuin kätkössä sanomisellakin. Tässä esimerkissä (tvu14ju&j2) kuva ja sana ovat harvinaisen tiiviissä kytköksessä keskenään, ja kuvalla on mielestäni vaikutuksia tarkastelemini kielen keinoihin nähden. Olen merkinnyt kuvan osuuden tekstin sisään VERSAALILLA. Kuva kuuluu aina perässään olevan speak-osuuden päälle

JUONTO:Indonesia on jo pitkään ollut ihmisoikeusjärjestöjen hampaissa jatkuvien ja räikeiden ihmisoikeusloukkausten takia. Kauppayhteyksien vuoksi muu maailma ei ole järin äänekkäästi moittinut Indonesian johtoa, ja niinpä paineita ihmisoikeuspolitiikan muuttamiseksi ei ole ollut.

*SPEAK: MARSSIVIA SOTILAITA TAI POLIISEJA HÄMÄRÄSSÄ KAUPUNGISSA Näin toimii demokratia Indonesiassa: kaikilla on vapaus kannattaa presidentti Suhartoa, POLIISIT JUOKSEVAT KADULLA PALAVAN SUUREHKON NUOTI-ON OHI tai olla hiljaa. Poliisi muistuttaa niitä, jotka eivät POLIISI HÖYKYTTÄÄ MIELENOSOITTAJIA ymmärrä käyttäjä vapauttaan oikein. Joskus tarvitaan kovempia otteita. MIEHIÄ KALTEREIDEN TAKANA, MIESTEN KASVOISSA RUHJEITA HAASTATTELU: Turvallisuusjoukot hakkasivat hänet vankilassa ja löivät kiväärinpe-
rällä. Kidutus on osa kuulustelua. Se on hyvin yleistä.*

*SPEAK: POLIISIT RAAHAAVAT SIVIILIPUKUISTA HENKILÖÄ KADULLA Indonesian turvallisuuskoneistolla on muitakin keinoja. GRAFIKKA, JOSSA RANS-
KALAISIN VIIVAIN ESITETÄÄN SAMAA TIETOA KUIN SPEAKISSA, MUUTA TARKEMMIN Jotkut pidätetyt kuolevat, toiset vangitaan vuosikausiksi mielipiteiden-
sä takia, oikeudesta ei useinkaan saa oikeutta. INDONESIA KARTTA *Pahin tilanne on Itä-Timorissa, jota Indonesia on miehittänyt vuodesta -75. Kaikki vastarinta on kukistettu, usein raa'asti. MELLAKKAPOLIISEJA Kauppuasuhteita vaaliva muu maailma MELLAKAPOLIISI JA SIVIILIT OTTAVAT YHTEEN ei väkivallasta tai kidutuksista juuri piittaa. SIVIILIÄ VIEDÄÄN JUOSTEN PAAREILLA, SOTILAS TULEE JA PEITTÄÄ KAMERAN LINSSIN KÄDELLÄÄN Niinpä Indonesian johdolla ei ole suurta painetta parantaa tapojaan.**

HAASTATTELU: Maan hallituksella ei ilmeisesti ole minkäänlaisia aikomuksia muuttaa politiikkaansa.

*SPEAK: MELLAKKAPOLIISEJA SEISOO RIVISSÄ, SILUETTI, ALAKULMA Tilanne voi silti muuttua nopeasti parempaan tai SOTILAAT VALVOVAT KADUL-
LA KULKEVIA SIVIILEJÄ pahempaan. Tiukka kuri on pitänyt Suharton vallassa yli LIPPUA NOSTETAAN VIRALLISIN MENOIN 30 vuotta, mutta talouskriisi SU-
HARTO JA JOUKKO MUITA IHMISIÄ TEKEE KUNNIAA on nyt pannut hallituksen ahtaalle. MIELENOSOITTAJIA KADULLA BANDEROLLIEN KANSSA Kansa on sietänyt korruptoitunutta ja vallanhimoista eliittiä *niin kauan kuin se takasi leveäm-
män**

*MIELENOSOITTAJIA KADULLA BANDEROLLIEN KANSSA leivän. Nyt kiristyt-
vät sekä vyö että pinna, ja MIELENOSOITTAJIA KADULLA BANDEROLLIEN KANSSA Suhartoa vaaditaan eroamaan. LEHDENMYYYJÄ KADULLA Samalla kasvavat vaatimukset aidosta demokratiasta ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta.*

En ryhdy tässä tarkasti avaamaan kuvan merkityksiä ja kuvan ja sanan yhteismerkityksiä, mutta tässä jutussa sellaisia hyvin selvästi on. Juttu nousee muutoinkin materiaalista esiin poikkeuksellisen tehokkaasti kertovana.

Se erityispiirre jutussa on, että siinä käytetään uutisissa melko harvinaista keinoa, tyyli puhdasta ironiaa. Juttu alkaa sanoilla “Näin toimii demokratia Indonesiassa”. Tämän jälkeen on puheessa tauko, kunnes jatko kertoo mihin alun “näin” viittaa. Ironia syntyy kuitenkin jo ensimmäisissä sanoissa. Juonnossa on presuppositiolla kerrottu, että Indonesiassa on jatkuvia ihmisoikeusloukkauksia. Myöskään mellakka-poliisit eivät yleensä ole toimivasta demokratiasta kertovan jutun kuvituksena. Kaksoispisteen³⁸ jälkeen tuleva puhe vahvistaa ironian: demokratia ei ole tätä, siis Indonesian demokratia ei toimi.

Emotiivista sanastoa ei tarvita paljoakaan, kun kuva täyttää emotiivisten ilmausten tehtävät. Ironia mielestäni vielä vahvistaa emotiivista vaikutusta. Kuvan kanssa yhdessä negatiivisen emotiivisen värin saa muun muassa sellainen viaton sana kuin “muistuttaa”, kun kuvassa näkyy kuinka poliisi muistuttaa pampulla.

Presuppositioista taas jutun alku on näyttää, kuinka presuppositio- ja implikaatioketju menee täysin metsään, kun kyse on ironiasta

“Näin toimii demokratia Indonesiassa: kaikilla on vapaus kannattaa presidentti Suharto tai olla hiljaa.”

>Indonesiassa on demokratia.

>Indonesian demokratia toimii.

>Demokratiaan kuuluu vapaus kannattaa presidenttiä tai olla hiljaa.

Ironian luonteen mukaan myös presuppositiot ja implikaatiot ovat epätosia.

Ironiaisuus jutussa on ennen ensimmäistä haastattelua. Haastattelun jälkeen juttu jatkuu ’normaalimpana’, mutta alku on jo jättänyt leimansa koko juttuun.

Kyseessä on mielestäni poikkeuksellinen uutisjuttu. Poikkeukselliseksi sen tekee ironian käyttö ja kuvan poikkeuksellisen suuri vaikutus. Tekstille riittää toteavuus, sillä kuva tuo esiin muut ulottuvuudet. Toteavan tekstin ja dramaattisen kuvan yhdis-

38. Puhutusta kielesteä en tietenkään voi olla varma onko kyseessä todella kaksoispiste, mutta se on mielestäni sopivin välimerkki tähän.

telmä on ulkomaan uutisissa kotimaan uutisia selvästi yleisempi, ovathan ulkomaan uutiset useammin kuvallisesti dramaattisista aiheista, sodista ja konkreettisista konflikteista.

Usein kuitenkin on niin, että uutisesta joutuu miettimällä miettimään mitä tekemistä kuvalla ja tekstillä lopulta on toistensa kanssa. Monet aiheet ovat niin abstrakteja, ettei niihin oikein ole mahdollistakaan saada kovin konkreettista kuvaa. Tällaisia ovat tyypillisesti talouden ja politiikan aiheet. Merkityksiä kuvan ja tekstin yhteydestä tällaisissakin on tietenkin mahdollista löytää ja vaikutelmia kuva luo aina (esim. Pietilä 1996, 40-52).

4.3 VERTAILUAINEISTO

4.3.1 Sanoma- ja aikakauslehdet

4.3.1.1 Lehdet ja emotiivisuus.

Puhdas emotiivisuus on lehdissä harvinaista, aivan kuten radion ja televisionkin uutisissa. Tässä aineistossa puhdas emotiivisuus lehdissä on harvinaisempaa kuin radiossa ja televisiossa. Aineistosta löytyy vain muutama esimerkki puhtaasta emotiivisuudesta valituissa lehdissä

“Myönteisenä esimerkkinä Jastrzhembski mainitsi venäläisen Interfax-uutistoimiston mukaan Suomen ja Venäjän suhteet, jotka hänen mukaan nousivat viime vuonna uudelle tasolle. (hsj1)

“Yleiskriteerinä on se, että ulkomainen saaja on tavalla tai toisella tehnyt hyvää työtä Suomen kannalta, edistänyt esimerkiksi kauppaa- tai kulttuurisuhteita.” (hsj7)

“Ellei Euroopan tuleva keskuspankki EKP ryhdy harjoittamaan kasvua tukevaa rahapolitiikkaa, Euroopan talous kuihtuu ja työttömyys pahenee entisestään, ennustaa Osuuspankkiryhmän pääjohtaja, “entinen ekonomisti” Antti Tanskanen.” (sk3i)

Puhdas emotiivisuus menee likipitään tasan positiivisen ja negatiivisen emotiivisuuden välillä.

Konfliktisanasto on lehdissä vahvasti esillä. Kaikki valitsemani jutut ovat kotimaan juttuja, eikä mukana ole puolustusvoimia käsitteleviä juttuja. Kaikki sotimiseen tai taistelemiseen liittyvä sanasto on siis metaforistista ja siten emotiivista. Tällaista sanastoa on vain yhdessä jutussa (hsj9), joka käsittelee palomieslakkoa.

“Setelin puheenjohtaja, lakkokenraali Heikki Santalan oli määttä mennä keskiviikkona STTK:n hallitukseen selvittämään lakkotilanteesta, mutta hän jätti menemättä, mikä herätti muissa liittojohtajissa lievästi sanottuna närää.”

“Palomieslakon seurauksena hoitoalan järjestöissä on alettu ymmärtää STTK:n vanhoja sääntöjä, joiden mukaan jäsenjärjestön piti pyytää erikseen STTK:lta lakkolupa ennen työtaistelun aloittamista.”

“Lakkokenraali” on metafora, joka kytkeytyy tiiviisti “työtaisteluun”. Molemmat luovat lakkoilusta samanlaista kuvaa. Lakot ovat sotaa samalla lailla kuin politiikka on teatteria. Jutussa on myös kolmas metafora, joka ei ole sotasanaa, mutta lähellä sitä.

“STTK:n hallitus tyrmäsi sisäministeri Jan-Erik Enestamin (r) ehdotuksen lakko-oikeuden rajoittamisesta palolakon vuoksi.”

“Tyrmäys” tarkoittaa tajuttomaksi lyömistä. Ehdotusta ei kuitenkaan voi lyödä tajuttomaksi, ja metaforalla kuvataankin erittäin jyrkkää kieltämistä.

Suurin osa konfliktisanastosta on hivenen rauhallisempaa. Erimielisyyksistä ei kerrota väkivallan ulottuvuuden sisältävällä sanastolla. Konflikteja on verraten paljon.

“Suomen ja Ruotsin pääministerit tyynnyttelivät EU-kiistojaan.” (hso2)

“Riita vuonna 1994 kuolleen kustantaja Urpo Lahtisen perinnöstä on viikko viikolta alkanut muistuttaa yhä enemmän saippuaopperaa” (skj2)

“Tanskanen tuli tieteen maailmasta yritystoimintaan keskelle Osuuspankkiryhmän keskinäisiä riitoja kaksi vuotta sitten. Pääjohtajana, viime vuoden alusta, hän joutui viemään kiistat ratkaisuun

Tässä on kyse ensisijaisesti kognitiivisesta sanastosta. Sanat eivät ole neutraaleimpia mahdollisia valintoja, mutta ei niiden tarvitsekaan olla.

Positiivinen emotiivisuus suorastaan loistaa poissaolollaan. Luvun alussa esitettyjen esimerkkien lisäksi ainoastaan kahdesta jutusta löytyy selkeää positiivista emotiivisuutta.

“Tällaiset ennustukset Tanskanen kumoaa nokkelasti.” (skj3)

“Tanskanen ei myönnä, että osuuspankkiryhmän ennätysellinen 1,2 miljardin markan liikevoitto viime vuonna olisi merkki kannattamattomasta kasvusta, vaikka postipankkia ja Interbankia lukuun ottamatta kaikki muut pankit säävuttivat suhteessa taseeseen paremman tuloksen.” (skj3)

“Pääministerit Paavo Lipponen ja Göran Persson myhäilivät kameroiden edessä tavatessaan keskiviikkona Helsingissä.” (hsk1)

“Kihlajaislahja osoituksena erinomaisista väleistä.” (hs1vo3)

Positiivisen emotiivisuuden puuttuminen ei voi johtua ainakaan yksinomaan aiheista, sillä vaikka aihe on tietenkin suuri vaikuttaja sanavalinnoissa, se ei suoraan estä käyttämästä koko emotiivista asteikkoa.

Radion ja television uutisissa esiintyviä pelkoja, uhkia ja oikeussanastoa ei tästä lehtiaineistosta löydy juuri lainkaan. Sana "tuomita" esiintyy yhden kerran (hsj7), pelot ja uhkat eivät lainkaan. Toisaalta ne eivät ole yleisiä varsinaisessa tutkimusaineistossakaan, joka on laajempi. Näitä sanoja varmasti käytetään myös lehdissä.

Tässä Helsingin Sanomien emotiivisia ilmauksia: myönteinen, laiminlyödä, ennakkoluulo, kiista, sovinnollinen, tynnytellä, myhäillä, erimielisyys, kiista, livetä ruodusta, kiista, erinomainen, kielteinen, ylimalkainen, hävittäminen, ihmisoikeuksien polkeminen, arveluttava, hämärtää, tuomita, hyvä, lakkokenraali, närä, työtaistelu. Ilmauksia on selvästi vähemmän kuin TV-Uutisista luvussa 4.1.1 esimerkiksi nostamassani lähetyksessä.

4.3.1.2 Lehdet ja modaalisuus

Modaalisuus on lehdissä selvästi radiota ja televisiota vähäisempää. Etenkin Helsingin Sanomat kunnostautuu varmuudessa. Helsingin Sanomien käytännössä kaikki modaalisuus on lähteistä peräisin. Vain yksi väliotsikko poikkeaa linjasta.

"Kurkistus voi onnistua." (hs6vo2)

Tässä on kyse ensisijaisesti episteemisestä modaalisuudesta: on mahdollista, että kurkistus onnistuu, ei niinkään että kurkistuksella on lupa onnistua.

Toimittajat kirjoittavat vain varmoja asioita, ainoastaan lähteet epäilevät ja hekin enimmäkseen suorissa lainoissa. Helsingin Sanomat ei juuri käytä epäsuoria lainoja. Haastateltavien puheet ovat säännönmukaisesti lainausmerkkien sisällä, mikä sulkee ne pois tämän tutkimuksen piiristä. Vain yksi esimerkki epäsuorista modaalisista lainoista, mutta tässä epäily onkin suurta.

"Niin Sailas kuin asuntonministeri Sinikka Mönkäre (sd) arvelevat, että budjettineuvotteluissa jäädytetyt 1,5 miljardia markkaa voi olla mahdollista jakaa tänä keväänä.

Tämähän on kaksoismodaliteetti: on mahdollista, että on tulevaisuudessa on mahdollista. Tämä lienee koko sekä varsinaisen että vertailuaineiston epäilevin ilmaus.

Epäilyn puuttuminen toimituksen tekstistä johtuu ainakin osittain siitä, että kun radiossa ja televisiossa on pakko käyttää epäsuoria lainoja, lehdet voivat käyttää suoria lainoja. Epäsuorista lainoista ei voi sanoa tarkasti mikä osa arviota on toimittajan, mikä lähteen. Lehdessä taas lainausmerkit osoittavat selvästi kenen ääni milloinkin kuuluu. Radiossa ja televisiossa niin sanotut sataset, eli haastateltavan omalla äänellä puhumat haastatteluosuudet, ovat tietenkin selkesti haastateltavan omia, mutta sähköuutisissa satasia käytetään vain harvoin. Tyypillinen lainausten muoto niissä ovat epäsuorat lainat.

Suomen Kuvalehdessäkin toimittaja ei ole liiemmästi esillä. Modaalisuudesta on vain yksi esimerkki joka ei ole lähdelaina.

“Työministeriön ja Grey Eminencen suhteiden selvittelyä jatketaan eduskunnassa näillä näkymin vielä pitkään.” (skj1)

Tämäkin on pehmenys, jolla toimittaja rakentaa itselleen takaporttia: sen perusteella mitä nyt tiedän, selvittely jatkuu pitkään, mutta voi olla ettei jatkukaan.

Epäsuoria lainoja Suomen Kuvalehdessä on Helsingin Sanomia enemmän, ja niissä on myös enemmän modaalisuutta.

“Sakari Smeds (krist) uteli, millä perusteella hallitus katsoo, että poliittisen päätöksenteon ja yksityisen liiketoiminnan nähdyn kaltainen yhteennivoutuminen voisi olla eettisesti kestävä.” (skj1)

“Kirkkoa lukuun ottamatta Suomessa tuskin on yhtään organisaatiota, jossa olisi enemmän jäseniä kuin Osuuspankeissa, muistuttaa osuuspankkiryhmän pääjohtaja Antti Tanskanen.” (sk3k1)

“Tanskanen itse ilmoitti vuosi sitten, että ostajana voisi olla vaikkapa Osuuspankkiryhmä.” (skj3)

Vaikka epäsuoria lainoja onkin Suomen Kuvalehdessä Helsingin Sanomia enemmän, niitä on silti vähän.

Suorienkin lainausten käytön voi nähdä modaalisena, sillä silloin vastuu sanotun todenperäisyydestä siirtyy lähteelle. Helsingin Sanomat käyttää valitsemallani aukeamalla poikkeuksellisen paljon suoria lainoja otsikoissa. Yhdeksästä otsikkokokonaisuudesta vain kahdessa ei ole suoraa lainaa. Otsikkokokonaisuudella tarkoitan sitä, että kaksi otsikoista on useampiosaisia. Tämä on mielestäni tyypillistä “Sorsa sanoi” -journalismia. Utiseksi nousee sanoja, ei se mitä on sanottu. Toimitus on varma sanojasta, ei siitä että sanottu on totta.

“Sailas: Vation tuki asuntojen korjaamiseen loppuu pian.”

Tällaiseen otsikkoon on suhtauduttava samalla tavalla kuin otsikkoon “Valtion tuki asuntojen korjaamiseen loppuneen pian.” Tieto on saatu tunnustetusta lähteestä, linja on olemassa, mutta päätöksiä ei ole tehty. Suora laina on otsikossa kätevä keino kiertää modaalisuutta.

Modaalisuus on tämän aineiston perusteella sanoma- ja aikakauslehdissä erittäin vähäistä. Helsingin Sanomien pääkirjoituksista tehdyssä tutkimuksessa pääkirjoitusten modaalisuus osoittautui runsaaksi (Kangasluoma 1993, 101). Lehdet ovat siis ilmeisesti onnistuneet jaossaan uutisiin, joissa kerrotaan totuus, ja pääkirjoituksiin, kommentteihin ja kolumneihin, joissa arvioidaan.

4.3.1.3 Lehdet ja presupositiot

Tekstiä tiivistävät presupositiot nousevat myös lehdistä suurimmaksi joukoksi presuppositioita. Tämä ei tietenkään ole ihmeellistä, pyritäänhän lehdissäkin ytimekkääseen ja lyhyeen ilmaisuun.

“Sailas: Valtion tuki asuntojen korjaamiseen loppuu pian.” (hso6)
>Valtio tukee asuntojen korjaamista.

“Mielenosoitus: Kunniamerkit takaisin Indonesiasta.
>Indonesiassa on kunniamerkkejä
>Kunniamerkit ovat tulleet Indonesiaan jostain muualta.³⁹

“Eurooppa on Tanskasen mukaan itse syyppää korkeaan työttömyyteensä.” (sk3)
>Euroopassa on korkea työttömyys.

“Me Naiset on lähellä pääministeriä ja hänen aviopuolisoaan.” (hsj3)
>Pääministeri on naimissa.

Näissä presuppositioilla annetaan taustatietoa asiasta. Viimeisen esimerkin presupositio on epätosi, sillä Lipponen ei ollut vielä tuolloin naimisissa. Jutun otsikkokin kuuluu “Me Naiset: Lipponen ja Hertzberg menevät naimisiin”. Jutun kirjoittajakaan ei varmasti usko presuppositioinsa totuuteen, kyseessä on lipsahdus.

Jotkin virkkeet ovat melkoisia presuppositioiden kasaumia, ja osa presuppositioista on varsinaista ilmaistua lausetta tärkeämpiä.

39. Selvä implikaatio tässä on, että kunniamerkit ovat tulleet Indonesiaan Suomesta, muutoin mainittaisiin minne kunniamerkit pitäisi saada takaisin.

“Mielenosoittajat vaativat, että Suomen on lopetettava kaikki kaupankäynti Indonesian kanssa, kunnes maan nykyinen diktaattori, presidentti Suharto on väistynyt, Itä-Timor saanut vapauden päättää omasta kohtalostaan ja vankiloissa istuvat mielipide- ja poliittiset vangit on vapautettu.” (hsj7)
>Suomi käy kauppaa Indonesian kanssa.
>Indonesian presidentti Suharto on diktaattori.
>Indonesiassa on aiemminkin ollut diktaattoreita.
>Itä-Timorilla ei ole vapautta päättää omasta kohtalostaan.
>Vankiloissa on mielipide- ja poliittisia vankeja.

Varsinainen ilmiväite tässä on se, että mielenosoittajat vaativat. Presuppositio presidentti Suharton diktaattoriudesta on hyvä esimerkki uutiskielestä. Uutisissa ei sanota, että presidentti Suharto on diktaattori, vaan tällaiset asiat presupponoidaan juuri esimerkkilauseesta näkyvällä tavalla. Väite presidentti Suharton diktaattoriudesta ei ole lauseen pääväite, vaan se todetaan itsestäänselvyytenä. En muista koskaan nähneeni sitä ensimmäistä uutista, jossa kerrottiin, että presidentti Suharto on diktaattori.

Kuten radiossa ja televisiossakin, myös lehdissä presuppositioilla viitataan jonkin jatkumiseen, loppumiseen tai tapahtumiseen uudelleen.

“Palomieslakon seurauksena hoitoalan järjestöissä on alettu ymmärtää STTK:n vanhoja sääntöjä, joiden mukaan jäsenjärjestön piti pyytää erikseen STTK:lta lakkolupa ennen työtaistelun aloittamista.” (hsj9)
>Hoitoalan järjestöissä ei aiemmin ole ymmärretty STTK:n vanhoja sääntöjä.
>Jäsenjärjestöjen ei enää tarvitse pyytää STTK:lta lakkolupaa.

“Palomiester lakko rassaa yhä enemmän myös lakkojärjestöjen keskusjärjestöä STTK:ta.” (hsj9)
>Lakko on rassannut STTK:ta aiemminkin, mutta ei yhtä paljoa.

“Mutta enää sitä ei murehdita.” (skj3)
>Aikaisemmin sitä murehdittiin.

Viitauksia ei kuitenkaan ole yhtä runsaasti kuin kuin radiossa ja televisiossa.

Konditionaalilla ei lehdissä juuri presuppositiota luoda. Esimerkkejä on vain pari.

“Persson tekisi samoin Lipposen asemassa”. (hs2vo2)
>Persson ei tee samoin
>Persson ei ole Lipposen asemassa.

“Tanskanen itse ilmoitti vuosi sitten, että ostaja voisi olla vaikkapa Osuuspankkiryhmä.” (sk3)
>Osuuspankkiryhmä ei ole ostaja.

Lehtienkin presuppositioista huomattava osa on sellaisia, joita ei voi luokitella, ei ainakaan tämän kokoisen materiaalin perusteella. En esittele tässä näitä luokittelemat-

tomia presuppositioita laajemmin, ne eivät toisi mitään uutta 4.1.3 -luvussa esitettyyn. Lehdet toimivat tässä suhteessa samalla tavoin kuin radio ja televisio.

4.3.2 Historiallinen materiaali

4.3.2.1 Historiallisen materiaalin emotiivisuus

Vuoden 1977 radiouutisista koostuvan historiallisen materiaalin emotiivisuudessa huomio kiinnittyy ensimmäisenä positiivisen emotiivisuuden suhteessa suureen määrään.

“Tasavallan presidentin vierailu tänne Islantiin on pyörähtänyt käyntiin aika vaiivattoman ja mukavan tuntuisesti.” (10)

“Tasavallan presidentin Islantiin tuonut lentokone on on juuri laskeutunut tänne Reykjavikin lentokentälle, kone on pysähtynyt punaisen maton päähän ja Islantilaisten poliisien kunniakomppanja marssii ryhdikkäästi juuri paikoilleen.” (10)

“Ruotsin Akatemia luonnehti palkinnosta ilmoittaessaan Aleixandrea kirjailijaksi, joka on luovasti yhdistänyt Espanjan kirjallisuustradition uusiin virtauksiin valaisten näin ihmisen elinehtoja maailmassa ja nyky-yhteiskunnassa.” (6)

“Tasavallan presidentin, tohtori Urho Kekkosen henkilökohtainen vaalikamppailun avaus oli odotetusti arvokashenkinen tilaisuus.” (16)

Positiivista emotiivisuutta voidaan luoda myös negatiivilla.

“Lippujen ahkerasta räpsytyksestä päätellen tehtävä ei ollut aivan vastenmielinen.” (10)

Tässä negatiivisen kääntäminen negatiiviseksi kääntää sen positiiviseksi. Tiukasti tulkittuna “ei aivan vastenmielinen” tarkoittaa samaa kuin “lähes vastenmielinen”, mutta en usko kenenkään tulkitsevan esimerkkilausesta näin. Oikea toinen tapa sanoa sama asia on “tehtävä oli mieluisa”.

Pienessä aineistossa jo muutama ilmaus saattaa vinouttaa tulosta. Arvioni on, että tähän aineistoon on sattunut normaalia enemmän positiivista emotiivisuutta. Perustan arvioni siihen, että positiivinen emotiivisuus keskittyy yhteen juttuun (10). Tämä juttu pois lukien positiivisen emotiivisuuden määrä vähenee samalle tasolle kuin se on nykyisissäkin radio- ja televisiouutisissa.

Vaikka positiivista emotiivisuutta onkin aineistossa runsaahkosti, puhdasta positiivista emotiivisuutta löytyy vain vähän. Puhdasta negatiivista emotiivisuutta ei löydy lainkaan.

“Presidentti Kekkonen mielestä parlamentarismien periaate ja valtion päämiehen itsenäinen asema ovat valtiosäännössämme nieveltyneet yhteen onnistuneella tavalla.”
(16)

Muussa aineistossa puhdasta emotiivisuutta, sekä positiivista että negatiivista, on paljon enemmän.

Emotiivista konfliktisanastoa tässä materiaalissa ei juuri ole. Vain yksi esimerkki löytyy.

“Tasavallan presidentin, tohtori Urho Kekkonen vaalikamppailun avaus oli odotetusti täysin kansoitettu arvokashenkinen tilaisuus.” (16)

Kamppailunkin konfliktisuus on laimea, samoin sen emotiivisuus. Se viittaa kuitenkin jonkinasteiseen välienselvittelyyn, jonka lopputuloksena on voittajia ja häviäjiä. Vaaleissahan tulee ilman muuta voittajia ja häviäjiä, mutta tässä olisi ollut mahdollista käyttää neutraalia kampanja -sanaa.

Erikoistapauksena historiallisessa aineistossa on harvinaisen epäuutismainen lause.⁴⁰

“Ruskettunut presidentti astuu hymyilevänä kentälle.” (10)

Oikeastaan kyseessä on yksi suuri tunteita herättävä ilmaus, vaikka “ruskettunut” ja “hymyilevä” eivät olekaan kuin korkeintaan laimeasti emotiivisiä sanoja. Tämä käy ilmi emotiivisuuden testissä.

A: “Hänellä on kauhea rusketus.”
B: “Hänellä on upea rusketus.”

Lause B on normaali lause ja lause A on poikkeuslause. Vaikka “ruskettuneeseen” on mahdollista kytkeä sekä positiivisesti että negatiivisesti väritynyt adjektiivi, jolloin “ruskettuneen” ei pitäisi olla emotiivinen, olen sitä mieltä, että positiivinen adjektiivi istuu paremmin kuin negatiivinen. Samalla tavoin hymyn on joko kontekstista tai emotiivisellä sanalla saatava negatiivinen vivahde, muutoin se on positiivinen. Tässä

40. Lauseella paikalla oleva toimittaja pyrkii ilmeisesti kuvailemaan mitä hän näkee. Näin vaikka lause kenties onkin epäuutismainen, se on samalla radionomainen. Lisäksi valtiavierailuille saapumisissa ei juuri ole kovaa faktaa, jolloin tekstin on käänyttävä kuvailevaksi. Televisiossa ei tarvitse puhua, mutta radiossa on sanoin kerrottava se, minkä televisiossa kertoo kuva..

kuitenkin sanat ovat kognitiivisessa merkityksessä, ne kuvaavat kohdettaan eivätkä siis omaksumani näkemyksen mukaan ole emotiivisia lainkaan. Ne toimivat kuitenkin tunteiden herättäjänä, presidentti näyttäytyy vahvana, virkeänä ja iloisena.

Vaikka postitiivistä emotiivisuutta onkin suhteellisen runsaasti, on negatiivinen emotiivisuus tässäkin materiaalissa enemmistönä.

“Toisen Maailmansodan jälkeen hän toimi Ukrainassa, ollen vastuussa muun muassa tämän Neuvostoliiton länsiosan elintarvikehuollosta äärimmäisen vaikeina sodanjälkeisinä vuosina.” (24)

“Posti on keskeinen palvelulaitos, jota moitiskellaan usein syyttäkin palvelujen heikentyvästä hoidosta.” (23)

“Kyproksen poliittinen tilanne on epäselvä.” (17)

Emotiivisuutta kaiken kaikkiaan historiallisessa materiaalissa on vähemmän kuin nykypäivään sijoittuvassa materiaalissa.

4.3.2.2 Historiallisen materiaalin modaalisuus.

Modaalisuus ei historiallisessakaan materiaalissa ole ylenpalttista, se on kenties hiukan vähäisempää kuin nykyisissä radio- ja televisiouutisissa. Historiallisen materiaalin modaalisuus sijoittuu kuitenkin muuta aineistoa enemmän modaalisen asteikon keskialueelle.

“Moskovassa olevien läntisten uutistoimistojen kirjeenvaihtajat arvelevat, että politbyroon jäsenmäärä saattaisi nyt supistua tähänastisesta viidestätoista neljääntoista. Mikäli Nikolai Podgorny eroaa myös presidentin tehtävistä, se saattaisi tapahtua ensi kuussa, jolloin neuvostoparlamentti eli korkein neuvosto kokoontuu tämän vuoden ensimmäiseen säännönmukaiseen istuntoonsa.” (24)

“79-vuotias Aleixandre edustaa Espanjan 20-30 -luvun runoilijoita ja hän on kuulunut “Sukupolvi 1927” -runoilijaryhmään, jonka ehkä tunnetuin edustaja on Federico Garcia Lorca.” (6)

“Suomi haluaa parantaa valmiuttaan uusiin rauhanturvaamistehtäviin, joita saattaa tulla esille muun muassa eteläisessä Afrikassa.” (17)

Ensimmäinen esimerkki on harvinaisen vahvasti modaalinen. Lähteenä ovat Moskovassa olevien läntisten uutistoimistojen kirjeenvaihtajat, jo muutoinkin modaalista “saattaa” -sanaa on vielä modalisoitu konditionaalilla ja Podgornyin erolla jossitellaan. Eron tuleekin olla jos -muodossa, sillä siitä ei ole kerrottu mitään, mutta Neuvostoliiton aiemman historian esittely jutussa perustelee jossittelun. Toisen esimerkin “ehkä

tunnetuin” on viestin pehmentämistä. Tätä tehdään nykyisinkin uutissa melko lailla usein⁴¹, vaikka se ainakin osassa tapauksia olisi tarpeellontakin. Jos toimitus ei ole varma ketä muita “Sukupolvi 1927” -ryhmään on kuulunut tai heidän joukossaan on ollut useita kuuluisia, on helpointa laittaa “ehkä”.

Modaalisen asteikon ääripäitä on tässä aineistossa vähän.

“Niiden puheiden sarjassa, jotka ennen valitsijamiesvaaleja tullaan vielä UKK:lta kuulemaan, merkitsi parlamentarismia ja demokratian laaja käsittely pohjaa tuleville, varmaankin poliittisen järjestelmämme eri toimintojen ja alojen yksityiskohtaisemmal-lekin käsittelylle.” (16)

Varmaa on tässä se, että UKK:lta on tulossa puheiden sarja, jonka tulemme kuulemaan. Hivenen epävarmaa on se, mitä puhesarja käsittelee, tosin sekin on määritetty todennäköiseksi.

Deonttinen modaalisuus on harvinaista

“Lakkautettavassa kyprospataljoonassa palvelevat suomalaiset voivat jatkaa palveluaan Siinailla, kaksi kolmannesta onkin ilmaissut halukkuutensa jatkaa sitoumustaan.” (17)

Tässä kerrotaan, että palvelun jatkaminen on mahdollista, ilmaus on siis deonttisen asteikon keskellä.

Modaalisuutta on myös epäsuorissa lainoissa, ei tosin niin paljon kuin nykyisissä radio- ja televisiouutissa.

“Sen mukaan ei pitäisi lähiaikoina olla mitään erityisempää tariffien nousutarvetta odotettavissa, hän arvioi.” (23)

4.3.2.3 Historiallisen materiaalin presuppositiot

Lyhyesti sanominen näyttää olevan presuppositioiden käytön tärkein syy uutisissa niin nyt kuin aiemminkin. Näissä muutamissa tarkastelemissani vuoden 1977 uutisissa presuppositioiden käyttö tekstin tiivistämiseen nousee esiin yleisimpänä -likimain ainoana- presuppositioiden käytön perusteena.

“Neuvostoliiton presidentti Nikolai Podgorny on siis vapautettu tehtävistään Neuvostoliiton kommunistisen puolueen poliittisessa toimikunnassa.” (24)

41. Esimerkiksi “Välskärin kertomukset on ehkä Topeliuksen tunnetuin ja laajin teos.” (tvu14j8) Jos toimittaja ei tiedä onko Välskärin kertomukset Topeliuksen laajin teos, voi sen kuitata ehkä -sanalla. Tätä helpottaa myös sana “tunnetuin”, josta ei voikaan olla aivan varma.

>Presidentti Podgornyillä on ollut tehtäviä Neuvostoliiton kommunistisen puolueen poliittisessa toimikunnassa.

“Presidentti Urho Kekkonen on siis torjunut väitteet, joiden mukaan tasavallan presidentin valta olisi kasvanut ohi perustuslain edellyttämien mittasuhteiden.” (16)

>On väitetty, että tasavallan presidentin valta on kasvanut ohi perustuslain edellyttämien mittasuhteiden.

>Perustuslaki edellyttää tasavallan presidentin vallalle mittasuhteet.

“Kansalaisten mieliä kuumensi postin suunnitelma laajentaa laatikkokantoa, se nähtiin eräänä palvelujen kaventamiseen tähtäävänä eleenä.” (23)

>Postilla on suunnitelma laajentaa laatikkokantoa.

>Palvelujen kaventamiseen tähtääviä eleitä on muitakin kuin postin suunnitelma laajentaa laatikkokantoa.

Toisessa esimerkissä on mahdollista nähdä myös kannanotto: torjua -sanana käyttö edellyttää onnistumista, se on sanaan sisäänrakennettuna. Mikäli torjunta ei onnistu, on käytettävä jotain muuta sanaa. Tätä vahvistaa myös se, että lauseessa käytetään konditionaalia ja väittää -sanaa. Tästä seuraa implikaatio, että tasavallan presidentin valta ei ole kasvanut ohi perustuslain edellyttämien mittasuhteiden.

Väitteitä on presuppositioissa muuallakin.

“Posti on keskeinen palvelulaitos, jota moitiskellaan usein syyttäkin palvelujen heikentyvästä hoidosta.” (23)

>Postia moititaan myös syystä palvelujen heikentyvästä hoidosta.

Toisin kuin muussa aineistossa, vuoden -77 radiouutisissa ei viitata presuppositioilla jatkumiseen, loppumiseen tai uudelleentapahtumiseen. Muutoinkin vanhoissa uutisissa on presuppositioita nykyisiin verrattuna vähän. Aineiston koko saattaa vaikuttaa tähänkin, nykyaineistostakin kun löytyy juttuja, joissa presuppositioita on vähän.

5. VERTAILU

5.1 RADIOUUTISET, TV-UUTISET JA MTV3:N UUTISET

Tarkastelen tässä TV-Uutisten osalta ainoastaan 7., 14. ja 21. 1 1998 -lähetystä. Näin siksi, että uutisaiheet vaikuttaisivat mahdollisimman vähän. Toki Radiouutisten, TV-Uutisten ja MTV3:n uutisvalinnoissa on erojakin, mutta näin suurempi osa uutisista on samoista aiheista ja aineistojen laajuudet vastaavat paremmin toisiaan.

Radion ja television uutiset ovat tässä tutkimuksessa tarkastelemieni kielen keinojen käytön suhteen käytännössä samanlaiset. Emotiivisuutta löytyy liki jokaisesta jutusta, modaalisuus on harvinaisempaa ja presuppositiot pääosin tekstiä tiivistäviä.

MTV3:n uutisissa emotiivisuutta on hieman vähemmän kuin Radiouutisilla. Radiouutisilla puolestaan emotiivisuutta oli aavistuksen vähemmän kuin TV-Uutisilla. TV-Uutisissa siis emotiivisuutta esiintyy tässä aineistossa eniten, ja emotiivisuus on negatiivisinta. Ero on kuitenkin hyvin pieni, ja voi hyvinkin johtua satunnaisvaihtelusta. Toisessa otannassa tilanne saattaisi olla toinen.

“Kriisi” on yksi hallitsevista emotiivisista sanoista kaikkien kolmen uutisissa. “Kriisi” -sanaa käytetään enimmäkseen yhden aiheen yhteydessä, eli kun puhutaan Aasian talousvaikeuksista. “Kriisi” -sanan käyttö on tapauksen yhteydessä oikeutettua, niin vakavista vaikeuksista on kyse.

Emotiivisissa ilmauksissa ei näy eroja. Emotiivisuus painottuu vahvasti negatiiviseen päähän, emotiivisista ilmauksista vain hieman useampi kuin yksi kymmenestä on positiivinen. Emotiiviset ilmaukset ja sanasto ovat yhtenevät. Muutoin emotiivisuuden olemuksesta radio- ja televisiouutisissa kertoo sivun 39 lista yhden lähetysten emotiivisista ilmauksista.

Myös modaalisuuden määrässä TV-Uutiset vetää pisimmän korren, tosin sen modaalisuudesta suuren osan ottavat epäsuorat lainat. Epäsuorat lainat eivät kuitenkaan selitä

koko eroa, sillä radiouutisissakin epäsuoria lainoja on modaalisuuden kokonaismäärään nähden paljon. Varmin asioistaan ovat MTV3:n uutiset. Jos epäsuorat lainat lasketaan pois, modaalisuutta on vähiten Radiouutisilla.

Modaalisuudessa potentiaalinen suhteellinen runsas käyttö on yllättävää. MTV3:n uutisissa on tässä aineistossa potentiaalia yhtä paljon kuin epäsuoria lainoja, kun myös passiivilainat lasketaan mukaan. MTV3:n uutiset käyttätkin potentiaalia suhteessa eniten.

Presuppositioissa ei Radiouutisilla, TV-Uutisilla ja MTV3:n uutisilla ole eroja. Tämä onkin järkeenkäypää, sillä en usko presuppositiota käytettävän kovinkaan tietoisesti. Presuppositioita syntyy myös väkisin. Kaikilla on joukossa ilmeisen tahattomia ja epäloogisia presuppositioita. Joistakin presuppositioista ei kuitenkaan voi olla aivan varma onko kyse lipsahduksesta, toimittajan asenteiden näkyviintulosta vai tarkoituksellisista piiloväitteistä.

Tämän aineiston perusteella ei voi väittää, että Radiouutiset, TV-Uutiset ja MTV3:n uutiset eroaisivat toisistaan tässä tutkimuksessa tarkasteltujen kielen keinojen käytössä. Katsoisin päinvastoin, että ne käyttävät emotiivisuutta, modaalisuutta ja presuppositioita samalla tavoin. Erot eivät ole merkittäviä. Tässä aineistossa näkyvät erot saattaisivat muussa aineistossa olla toisin päin. Uskon, ettei laajemmalla aineistolla saataisi esiin merkittäviä eroja.

5.2 RADION JA TELEVISION UUTISET SUHTEESSA LEHTIIN

Tässä aineistossa puhdas emotiivisuus lehdissä on harvinaisempaa kuin radiossa ja televisiossa. Yleistä se ei ole radiossa ja televisiossakaan, mutta lehdissä vielä harvinaisempaa.

Suurimmaksi eroksi lehtien ja radion ja television välillä nostaisin emotiivisuuden osalta sen, että lehtien positiivinen emotiivisuus on radion ja television positiivista emotiivisuutta vähäisempää. Positiivinen emotiivisuus on jo radiossa ja televisiossakin varsin vähäistä. Ero ei selity sillä, että emotiivisuus ylipääntään on lehdissä vähäisem-

pää kuin radiossa ja televisiossa. Lehdissä ei myöskään käytetä emotiivisia lisävahvisteita jo muutoin tunteitaherättävistä aiheista puhuttaessa. Tällaisesta on varsinaisessa aineistossa muutama esimerkki.

Radion ja television uutiset puhuvat uhkista ja peloista, lehdet eivät. Vaikka pelot ja uhkat eivät kovin taajaan esiinny varsinaisessakaan aineistossa, on niiden puuttuminen kokonaan lehtiaineistosta merkillepantavaa. Johtopäätös, että lehdet eivät nimeäisi uhkia uhkiksi tai kertoisi että pelottaa, on kuitenkin liian pitkälle viety. Sen sijaan voi arvella, että lehdet tekisivät tätä vähemmän kuin radio ja televisio. Myös tuomitsemisesta ja syyttämisestä, silloin kun kyse ei ole todellisesta oikeustoimesta, lehdet puhuvat vähemmän kuin radio ja televisio.

Tässä on kuitenkin huomautettava, että lehtiaineisto on selvästi varsinaista aineistoa suppeampi. Lehtiaineisto vastaa laajuudeltaan noin puoltatoista varsinaisen aineiston lähetystä, joten sattuman vaikutus tuloksiin on suurempi kuin varsinaisen aineiston kohdalla. Laajempi tarkastelu saattaisi tuottaa erilaisia tuloksia. Arvelisin, että saamani tulos siitä, että emotiivisuutta on lehdissä vähemmän kuin radion ja television uutisissä, pitää sanomalehtien osalta paikkansa. Aikakauslehtien kirjo on kielenkin puolesta niin moninainen ettei yhden lehden suppeasta tarkastelusta saatuja tuloksia voi mitenkään yleistää.

Modaalisuus on lehdissä selvästi radiota ja televisiota vähäisempää. Jos Radiouutisten, TV-Uutisten ja MTV3:n uutisten modaalisuutta luonnehtii sanalla "vähäinen", on sopiva luonnehdinta lehtien modaalisuudelle "erittäin vähäinen". Etenkin Helsingin Sanomat on varma sanomistaan, modaalisuus on käytännössä kokonaan peräisin lähteiltä. Toimittajat taas näyttävät kertovan vain varmoista asioista.

Modaalisuuden puuttuminen toimittajien tekstistä lehdissä johtuu ainakin osittain siitä, että lehdissä voi käyttää suoria lainoja. Radiossa ja televisioissa taas on pakko käyttää "Jastrzhebski sanoo" -mallia, puhutussa kielessä kun ei ole lainausmerkkejä. Epäsuorista lainoista ei voi sanoa tarkasti missä lähteen puhe loppuu ja toimittajan teksti alkaa.

Lehdessä taas lainausmerkit osoittavat yksiselitteisesti mikä on toimittajan, mikä jonkun muun sanoja.

Melkoinen osa radion ja television uutisten modaalisuudesta tulee epäsuorista lainoista. Lehdessä epäsuoria lainoja ei samalla tavoin tarvita, eikä Helsingin Sanomat juuri epäsuoria lainoja käytäkään. Haastateltavien puheet ovat säännönmukaisesti lainausmerkkien sisällä, mikä sulkee ne pois tämän tutkimuksen piiristä. Suomen Kuvalehdessä epäsuoria lainoja on Helsingin Sanomia enemmän ja niissä on myös enemmän modaalisuutta. Modaalisuus on Suomen kuvalehdessäkin vähäisempää kuin radion ja television uutissa.

Tekstiä tiivistävät presuppositiot nousevat myös lehdistä suurimmaksi joukoksi presuppositioita. Tämä ei tietenkään ole ihmeellistä, pyritäänhän lehdissäkin ytimekkääseen ja lyhyeen ilmaisuun. Kuten radiossa ja televisiossakin, myös lehdissä presuppositioilla viitataan jonkin jatkumiseen, loppumiseen tai tapahtumiseen uudelleen. Ainakaan tässä aineistossa näitä viittauksia ei kuitenkaan ole yhtä paljon kuin radiossa ja televisiossa. Konditionaali presuppositioiden luomisessa on lehdissä harvinaisempi kuin radiossa ja televisiossa.

Lehdet tuottavat ja käyttävät presuppositioita samalla tavoin kuin radion ja television uutiset. Määrällisesti presuppositioita on vähemmän. Ero ei ole suuren suuri, mutta selvästi erottuva.

5.3 HISTORIALLINEN MUUTOS

Emotiivisuutta historiallisessa materiaalissa on vähemmän kuin nykymateriaalissa. Lisäksi vuoden 1977 Radiouutisten emotiivisuus on positiivisempaa kuin nykyisten radio- ja televisiouutisten. Positiivisen emotiivisuuden määrä on vanhoissa uutisissa suhteessa selvästi suurempi kuin nykyisin. Arvioisin, että tähän vaikuttaa otannan pienenus, otanta vuoden 1977 uutisista kun vastaa reilua puolikasta yhdestä nykylähtetyksestä. Vanhojen uutisten positiivinen emotiivisuus keskittyy kuitenkin yhteen juttuun. Mikäli tämän jutun jättää pois, positiivisen emotiivisuuden määrä on samalla tasolla kuin nykyisinkin.

Erona vanhojen ja nykyisten uutisten välillä on myös puhtaan emotiivisuuden puuttuminen lähes täysin. Samankaltaista taas on negatiivisen emotiivisuuden runsaus suhteessa positiiviseen. Vaikka tässä tarkastelemani vanhaan uutisaineistoon sattuiakin käsittääkseni poikkeuksellisen paljon positiivista emotiivisuutta, on negatiivinen emotiivisuus silti positiivista runsaampaa.

Modaalisuutta historiallisessa materiaalissa on selvästi vähemmän kuin tuoreessa. Vanhojen uutisten modaalisuus sijoittuu enemmän asteikon keskialueelle kuin nykyisissä radio- ja televisiuutisissa. Tähän vaikuttaa taas yksi juttu, jonka aiheena on Neuvostoliiton presidentin Nikolai Podgornyin ero/erottaminen politbyroosta. Erottamisesta ei jutun tekohetkellä ole ollut enempää tietoa kuin että Podgornyilla ei ole enää tehtäviä politbyroossa. Näin juttu rakentuu arvelujen, sekä omien että muiden, varaan, mistä luonnollisesti seuraa modaalisuutta.

Modaalisen asteikon ääripäitä vuoden 1977 uutisissa on vähän, deonttinen modaalisuus on harvinaista ja epäsuorien lainojen modaalisuus vähäisempää kuin nykyisin. Modaalisuutta on kuitenkin aineistossa siksi vähän, ettei siitä oikein voi tehdä muita johtopäätöksiä kuin sen, että vuonna 1977 uutisissa oli modaalisuutta vähemmän kuin nykyisin. Tähänkin johtopäätökseen on aineiston suppeuden vuoksi asetettava varaus.

Presuppositioiden käytön tärkein syy uutisissa niin ennen kuin nytkin on tekstin tiivistäminen. Vanhoissa uutisissa tämä on kuitenkin nykyistä selvemmin esillä. Nykyisissä uutisissa presuppositioissa on nähtävissä myös kannanottoja, vanhoissa näitä ei näy.

Nykyaineistossa jatkuminen, loppuminen ja tapahtuminen uudelleen ovat selkeitä presuppositiopaikkoja. Vuoden -77 radiouutisissa tällaisia viittauksia ei ole.

Presuppositioita kaiken kaikkiaan vanhoissa uutisissa on nykyaineistoon verrattuna vähän. Historiallisen aineiston koko saattaa vaikuttaa tähänkin, nykyaineistostakin kun löytyy juttuja, joissa presuppositioita on vähän.

6. TULOSTEN TARKASTELUA

Emotiivisuus on radion ja television uutisissa runsasta. Emotiivisia tai emotiivisten lailla toimivia ilmauksia on aineistossa tiheässä. Tästä käy esimerkkinä luvun 4.1.1 lopussa oleva luettelo yhden lähetyksen emotiivisista ilmauksista. Kun ottaa huomioon, että yhdessä lähetyksessä on keskimäärin 7 uutisjuttua juontoineen sekä saman verran sähköitä ja väliotsikoita, pidän emotiivisuuden määrää runsaana.

Varsinaisesti olen kuitenkin keskittynyt emotiivisuuden laadulliseen puoleen. Puhdas emotiivisuus on suhteellisen harvinaista ja enimmäkseen negatiivista. Puhdasta positiivista emotiivisuutta esiintyy sitäkin. Puhdas positiivinen emotiivisuus on negatiivista useammin lähteen määrittelemää ja esiintyy epäsuorissa lainoissa. Epäsuorien lainojen käytön taas näkisin osoittavan hienoista epäilyä sanotun todenperäisyyttä kohtaan. Näyttäisi siis siltä, että uutisten maailma on pohjimmiltaan huono, ja hyvän kertomiseen ja uskomiseen tarvitaan enemmän kuin huonon.

Uutisten on usein väitetty kärjistävän asioita, etsivän ristiriitaa sieltäkin, missä sitä ei ole. Emotiivisuudessa näin ei ole. Konfliktisanasto kuvaa enimmäkseen todellisia konflikteja, sanasto on kognitiivista, ei emotiivista. Esimerkkejä konfliktisanaston emotiivisesta käytöstä saa todella etsiä. Tarkoitin tässä konfliktisanastolla sellaisia sanoja kuin “taistelu”, “sota” tai “tappelu”.

Kognitiivinen konfliktisanasto näyttää kuitenkin silloin tällöin tarvitsevan ympärilleen emotiivisia vahventimia. Tämä asetelma johtunee nimenomaan tunteiden herättämisen halusta, halusta kertoa asia niin, että se koskettaa. Toisaalta televisiolla on käytettävissään kuva, joka kertoo konfliktien kauheudesta enemmän kuin vakallinen emotiivisia ilmauksia. Näitä kuvia näytetään uutisissa vain harvoin. Syynä siihen on, että kuvat ovat niin kauheita, ettei niitä katsota soveliaaksi näyttää⁴². Niinpä korostaminen tehdään emotiivisella sanastolla, joka ei ole yhtä päällekyvä.

42. Kansanivälisestä kuvavaihdosta tulevasta materiaalista suuri osa on erilaisista konflikteista. Ruumiita ja verta ei näistä kuvista puutu.

Erilaiset ristiriidat ovat uutisten perustavaraa. Yleensä ristiriitojen kuvaamiseen käytettävä sanasto on emotiivista, mutta laimeampaa kuin konfliktisanasto. Käytettävät sanat ovat sellaisia kuin “riita” tai “kiista”. Niiden paikalla voisi käyttää vielä neutraalimpaa “erimielisyys” -sanaa, mutta rajautuminen vain yhteen sanaan köyhdyttäisi kieltä huomattavasti. Sen verran yleistä ristiriitasanasto uutisissa on.

Sen sijaan oikeussanastoa käytetään selkeän emotiivisesti. Emotiivinen “tuomitseminen” on yhtä yleistä kuin juridinenkin. “Tuomita” -sana onkin runsaassa uutiskäytössä, ja se on uutiskäyttöön myös sopiva. Sanassa on vahva lataus, ja se kertoo erityisestä jyrkkyydestä.

Positiivista emotiivisuutta on kaiken kaikkiaan selvästi negatiivista vähemmän. Lisäksi positiivinen emotiivisuus laitetaan negatiivista useammin lähteen suuhun. Toimittajalla on lupa tehdä arvioita, mutta oikeus on negatiiviseen suuntaan vahvempi kuin positiiviseen. Samalla negatiivisuudesta tehdään itsestäänselvää ja kyseenalaistamatonta, negatiivisuus on puhunnan kohteen ominaisuus, ei jonkun arvio noista ominaisuuksista. Tiukasti tarkastellen tässä on kyse myös journalismieettisestä ongelmasta: emotiivisuus on usein toimittajan arviota tai mielipidettä, ja mielipiteet ja tosiasiat pitäisi voida erottaa toisistaan

Näkisin emotiivisuuden käytön pitkälti vaistonvaraisena toimintana. Toimittajat keskittyvät faktojen hankkimiseen ja niiden muokkaamiseen jutuksi, eivät niiden herättämiin tunteisiin. Ei ole mitenkään poikkeuksellista, että juttu kokonaisuudessaan tai jotkin sen piirteet herättävät toimittajassa tunteita. Varsin usein tällaisiksi nousevat tuntemukset oikeasta ja väärästä, oikeudenmukaisuudesta ja epäoikeudenmukaisuudesta. Toimittajan tunteet taas hiipivät juttuun emotiivisten ilmausten kautta. Niiden kautta tehdään tiettäväksi se, miten juttuun tai joihinkin sen sisältämiin asioihin tai faktoihin tulisi suhtautua.

Emotiivisuuden käytön taustalla on myös dramatiikka. Emotiivinen sanasto paitsi kertoo asenteista, myös herättää tunteita. Tätä kautta uutisesta saadaan viihdyttävämpi.

Modaalisuutta uutisissa on paljon emotiivisuutta vähemmän. Tässä näkyy uutisiin ja uutistoimittajien itseymmärykseen sisäänrakennettu uutisen keskeinen ominaisuus: uutinen on totta. Kun uutinen on totta, ei sitä tarvitse epäillä. Suhteessa toteamaani runsaaseen emotiivisuuteen tämä on ristiriidassa. Emotiivisuus on usein selkeästi arvioivaa luonteeltaan, se on siis mielipiteenomaista, eikä sinällään faktaa. Tällaista ei-faktaa ei kuitenkaan modaalisuuden avulla juuri pehmenetä.

Aineistosta näkyy selvästi paikkoja, joissa olisi pitänyt olla modaalin ilmaus, mutta joissa sitä ei ole. Faktana kerrotaan esimerkiksi jostain, joka tapahtuu tulevaisuudessa, eli jonka tietäminen varmaksi on mahdotonta. On vaikea sanoa onko näissä tapauksissa kyse uutiskonventioiden tunkeutumisesta pintaan, onko lause huonosti muotoiltu vai eikö toimittaja yksinkertaisesti näe lauseensa taakse. Monista asioista tulee totuuksia kun niitä tarpeeksi toistetaan.

Yhtenä esimerkkinä modaalisuuden puutumisesta nostan esille "Aasian talouskriisin". Aasian talouskriisistä puhuttiin uutisissa enimmäkseen monoliittisesti. Aasian talouskriisi oli samanlainen kaikkialla Aasiassa, kaikissa Aasian maissa. Samoin kun puhuttiin "Aasian talouskriisin syvenemisestä", ei Aasiaa mitenkään jaettu osiin. Juttuja, joissa "Aasian talouskriisiä" käsiteltiin hieman analyttisemmin, tuli toki myös, mutta tässä aineistossa niitä ei ole ja muutoinkin ne olivat (ovat) harvassa. Suurin osa aihetta käsittelevistä jutuista loi juuri monoliittista kuvaa.

Monoliittisuutta tulee tietenkin tarkastella myös siinä suhteessa, että uutisissa muoto osaltaan sanelee sisältöä. Uutisjutun kesto on kaksi minuuttia tai alle. Kymmenen sekunnin ylityksestä annettuun kesto on neuvoteltava. Jutusta siis tehdään sisältöön katsomatta kestoltaan tietyn muotoinen. Mikäli jutussa lähdetäisiin todella perkaamaan vaikkapa "Aasian kriisiä", ei kaksi minuuttia tietenkään riittäisi. Jonkinlainen oletus tässä on kaiketi se, että ihmiset seuraavat myös muita tiedotusvälineitä ja saman välineen muita ohjelmia.

Toisaalta taas puhuminen “Aasian talouskriisistä” on juuri sitä mitä uutisten pitääkin tehdä. Karsia, yleistää, näyttää yhteyksiä ja tehdä ymmärrettäväksi. Pelkkä synteesi ilman analyysia on kuitenkin kyseenalaista.

Modaalisuuden perustehtävä on kertoa puhujan käsitys siitä kuinka totta hänen sanomansa asia hänen itsensä mielestä on. Uutisten kannalta kyse on siis varsin tärkeästä asiasta: totuuden, puolittuuden, arvion ja mielipiteen erottamisesta toisistaan. Tässä näen selvän ristiriidan. Uutiset ovat lähtökohtaisesti tosia, ne kertovat faktaa, kertovat siitä miten maailma on. Toisaalta näin ei voi olla. Absoluuttiseen tietoon ei kai kukaan enää usko, eikä ’pelkkä fakta’ ole mahdollista. Utisiin siis tulee, vaikka kuinka yritettäisiin, mukaan myös muuta kuin puhdasta faktaa. Tiukasti tulkittuna uutisten modaalisuus on liian vähäistä, arvioita esitetään tosiasioina.

Ongelmallisimmaksi modaalisuuden yksittäiseksi alueeksi nousevat lainaukset. Suorat ja epäsuorat lainat sekä referoinnit siirtävät vastuun sanotun todenperäisyydestä ja todenperäisyyden arvioinnista usein muualle⁴³. Uutisille tässä on tietenkin ongelma. Faktuaalisuuden tasolla totena kerrotaan vain kuka sanoi, ei itse sisältöä. Sisältö voi olla kuinka palturia tahansa.

Lainaukset, suorat ja epäsuorat, ovat varsin usein arvioita. Näin toimittaja ei arvioi itse, vaan arvioinnin tekee joku muu. Mutta - tuo joku muu arvioi toimittajan tekemässä ja valikoimassa jutussa. Toimittaja on valinnut tuon arvion juttuunsa. Lainauksiin tuleekin suhtautua myös piilotetun kannanottamisen keinona.

Lainauksen sisällä ongelmallisinta on passiivilainojen käyttö. Niissä ei itseasiassa lainata ketään, vaan siirretään vastuuta todenperäisyydestä, mutta niin ettei se päädy kenellekään. Arvelisin, että passiivilainoissa ’musta tuntuu’ -tieto on kohtalaisen yleistä. Toimittajalla on aavistus siitä, että asioista ollaan jotakin mieltä, yleinen mielipide on jonkin suuntainen, ja tämä kirjataan passiivilainaan. Näkisin passiivilainojen säännöt mielenkiintoisena tutkimuskohteena. Uskoisin, että journalismista on

43. Käytän muotoa “usein”, sillä aina näin ei käy. Tästä on esimerkkinä vaikkapa sana “väittää”. “Väittää” implikoi, että referoija vähintäänkin epäilee puhujan sanomisten totuudellisuutta.

löydettävissä kirjoittamattomat passiivilainojen säännöt, jotka toimittaja omaksuu osana professionalisoitumisprosessiaan.

Tässä tarkastelemieni episteemisen ja deonttisen modaalisuuden käytön välillä on se ero, että episteeminen eli tiedollinen modaalisuus keskittyy modaalisen asteikon ääripäihin kun taas deonttinen eli pakkoa ja täytymistä ilmaiseva modaalisuus on enemmän keskialueella. Tämä kuvastaa myös uutisten luonnetta. Uutiset on tiedollinen, ei normatiivinen foorumi.

Presuppositioiden yleisin käyttötarkoitus uutisissa on tekstin tiivistäminen. Uutisissa aiemmin kerrottua tai muuten tuttua ei tarvitse kertoa uudelleen, kun sen voi sujauttaa presuppositioon ja päästä näin lyhyemmällä ja usein myös rakenteellisesti paremmalla tekstillä. Tyypillisesti presuppositioilla kerrotaan myös jonkin jatkumisesta, loppumisesta tai tapahtumisesta uudelleen.

Presuppositioiden ongelma on siinä, että ne ovat jossakin ilmitekstin ja tekstistä poissaolevan välimailla. Ne ovat tekstissä läsnä, mutta eivät eksplisiittisellä tavalla. Vastaanottaja (enemmän tai vähemmän) ymmärtää ne, mutta vastaan väittäminen on vaikeaa, kun väitettä ei oikeastaan ole esitetty. Kovin yleistä piilotettujen väittämien esittäminen ei presuppositioiden kokonaismäärään nähden ole. Toinen asia on se, että uutisissa ei pitäisi olla lainkaan piiloväitteitä.

Toimittajan kannalta presuppositioiden ongelma on siinä, että ne saattavat olla myös toimittajalle tiedostamattomia. Tähän viittaavat ne presuppositiot, jotka ovat epäloogisia tai suorastaan mahdottomia. Toimittajat eivät tarkastele tuottamansa tekstin kaikkia tasoja, vaan pintataso on riittävä taso. Näin ei tietenkään pitäisi olla. Toimittajan tulee tietää mitä hän sanoo ja pyrkiä siihen, että hän pystyisi sanomaan nimenomaan sen mitä haluaa. Väline ei saa viedä, vaan tekijän on vietävä välinettä.

Tämän tarkastelun perusteella en voi ottaa tutkittuun tietoon perustuvaa kantaa siihen, onko presuppositioiden käyttö piiloväittämiin tarkoituksellista vai ei, en edes siihen, onko se jossain tietyssä tapauksessa tarkoituksellista vai ei. Kokonaisuuden perusteella

tekisin kuitenkin sen johtopäätöksen, että presuppositioiden käyttö on pääosin tarkoituksellista. Presuppositiolla on tarkoituskin viitata johonkin, kertoa jotakin, minkä kertominen ilmitextissä tekisi tekstistä jotakin muuta kuin uutistekstiä. Tällaisia tapauksia ovat juuri ne, joissa presuppositioissa kerrotaan jostakin aiemminkin uutisissa kerrotussa tai annetaan tietoa siitä, että jotakin on tapahtunut aiemminkin. Nämä ovat kuitenkin presuppositioista yksinkertaisempia. Sen sijaan monimutkaisemmat presuppositiot, kuten esimerkiksi sivuilla 50-52 purettu, eivät alistu tähän yleiseen linjaan, eikä niiden intentionaalisuutta voi tämän tutkimuksen puitteissa arvioida.

TV-Uutisten, Radiouutisten ja MTV3:n uutisten erot emotiivisuudessa, modaalisuudessa ja presuppositioissa ovat varsin pieniä. Sanoisin, että ne käyttävät emotiivisuutta, modaalisuutta ja presuppositioita samalla tavoin.

Vertailun television ja radion uutisten ja lehtien välillä on tarkoitus olla suuntaantava. Tässä aineistossa lehtien emotiivisuus oli vielä jyrkemmin negatiivista kuin radion ja television. Muutoin radion, television ja lehtien emotiivisuus vastaavat toisiaan. Yksittäisten ilmausten käytön eroista en lähde tekemään varsinaisia johtopäätöksiä, eikä se ole tämän tutkimuksen tarkoituksaan.

Modaalisuus on lehdissä selvästi radiota ja televisiota vähäisempää. Television ja radion modaalisuus on vähäistä, lehtien erittäin vähäistä. Osittain ero selittyy sillä, että lehdissä ei tarvitse käyttää epäsuoria lainoja, jopa yksittäiset sanat ja ilmaukset voi lainausmerkeillä merkata jonkun muun kuin toimittajan tuotoksiksi.

Presuppositioita lehdet käyttävät kuten radio ja televisiokin, mutta määrällisesti vähemmän.

Vuoden 1977 Radiouutisissa emotiivisuutta on vähemmän kuin nykyisin. Niissäkin emotiivisuus on negatiivista. Varsinaisista muutoksista uutisten emotiivisuudessa tämän kahdenkymmenen vuoden aikana en kuitenkaan puhuisi. Myös modaalisuus on vähäisempää kuin nykyisin. Presuppositiot taas ovat nykyistä selvemmin tekstiä tiivistäviä. Tämä on nykyäänkin uutisten presuppositioiden käytön pääfunktio, mutta

historiallisessa materiaalissa ainoa funktio. Sellaisia tiedostettuja tai tiedostamattomia kannanottoja kuin uutisissa nykyään presuppositioilla luodaan, ei vuoden 1977 uutisissa näy. Presuppositioita kaiken kaikkiaan on historiallisessa materiaalissa nykyisitä vähemmän.

Aiempaa tutkimusta suoraan tältä alueelta ei juuri ole. Niiden muutamien tutkimusten kanssa, joita on tehty (Hedquist 1982 & 1978; Kangasluoma 1993; Pesonen 1991), tämän tutkimuksen tulokset ovat pääsääntöisesti yhdenmukaiset. Joitakin poikkeuksia kuitenkin on, erityisesti presuppositioiden osalta. Osittain presuppositioihin lähinnä määrällisessä tarkastelussa saadut erot johtuvat siitä, että presuppositioiden määrittely on epätarkka. Tällöin eri tutkimuksissa voidaan presuppositioilla käsittää eri asioita. Itse löysin presuppositioita paljon, kun taas aiemmin presuppositioiden määrää sanomalehtien pääkirjoituksissa ja television sähkeutisissa on pidetty vähäisenä (Kangasluoma 1993, 180; Pesonen 1991, 32).

7. LOPUKSI

Olen tässä tutkimuksessa kahlannut läpi kahdentoista uutislähetysten ja muutaman verrokkituotteen sana sanalta, etsien niistä rivien väliin kirjoitettua. Tiiviiden uutisten rivien väleihin näyttääkin mahtuvan yhtä sun toista. Niissä näkyvät taitavankin tekijän tekstiin kiireessä jääneet lapsukset, toimittajien sympatiat ja antipatiat; rivien välissä toimittaja voi ilmaista itseään vapaammin kuin varsinaisessa uutisessa.

Koko lailla tarkkoja toimittajat kuitenkin ovat. Kovassakin kiireessä tuotettu teksti on yleensä olosuhteisiin nähden laadukasta, rivien välejä käytetään tiiviin ja värikkään ilmaisun tuomiseen uutisiin, ei niinkään vihjailujen ja piiloväitteiden paikkana. Sellaisiakin tapauksia tosin on, joissa ajatus piilovaikuttamisesta ei voi olla hiipimättä mieleen.

Tämän työn loppusaldona näen sen, että uutisten rivien väleissä eittämättä on paljonkin tavaraa, jo näillä karkeahkoilla menetelmillä tarkasteltuna rivien välien on oltava isot, jotta sinne mahtuu niin paljon.

Vaikka työni ei olekaan teoreettisesti suuntautunut, olen teoreettisella puolella onnistunut selventämään emotiivisen ja ei-emotiivisen rajaa tuomalla mukaan värityssuunnan käsitteen (esitelty luvussa 2.2).

Pelkästään tekstejä tutkimalla on väitetty päästävän käsiksi median ideologiaan (esim. Kalliokoski 1995a, 8; Kalliokoski 1995b, 37). Tästä en voi olla samaa mieltä. Uutisten ideologia on paljon syvemmillä kuin sen tuottamissa teksteissä. Esimerkiksi tutkimalla sitä mistä uutisinstituutiot tuottavat tekstiä, mistä eivät ja millä perusteella sekä millaista maailmakuvaa tämä implikoi, oltaisiin jo paljon lähempänä uutisten ideologiaa. Teksteissä tulee väistämättä tarkastelluksi vain se osa ideologiaa, joka teksteissä on.

Uutisinstituution ja yleisöjen kosketuspinta on kuitenkin juuri tekstissä, ymmärrettiin se sitten laajemmin tai suppeammin. Tässä työssä olen selvittänyt tiettyjä tuon kohtauspinnan piirteitä. Ituja tulevan tutkimuksen suuntaan on syntynyt mielessäni.

Uutiskieli kenttänä. Uutiskielelle on selvästi olemassa rajat. Nuo rajat eivät ole tarkat eikä niitä ole määritelty missään. Se, että rajat ovat olemassa mutta niitä ei ole määritelty, tekee tästä mielestäni kiintoisan tutkimuskohteen. Toimittaja omaksuu rajat tullessaan 'oikeaksi toimittajaksi' samalla tavalla kuin toimittaja omaksuu tietyt jutun mallit. Tarkoiton jutun malleilla niitä asioita, jotka jutussa täytyy olla sekä sitä järjestyksessä jossa niiden tulee olla, jotta juttu olisi uutisjuttu. Missä on se kielen raja, jonka ylittyään juttu lakkaa olemasta uutisjuttu? Kun se lakkaa olemasta uutisjuttu, mikä siitä tulee?

Edelliseen liittyen: uutisdiskurssi. Mitä se on ja millainen on sen suhde vaikkapa toiseen faktadiskurssiin, tutkimusraportteihin? Faktakielellä ja faktakielellä on eroja, uutisissa on lupa paljon väljempään kielenkäyttöön kuin tutkimuksessa.

Uutiskieli pelinä. Pelaavatko toimittajat rivien väleillä? Tähän viittaavat muutamat keskustelut, joita olen käynyt. Toimittajat kertovat kuinka he ovat kirjoittaneet rivien väliin selvänä tarkoituksenaan sanoa sillä jotain. Nämä rivien väliin kirjoittamisen keinot ovat paljon hienovaraisempia kuin tässä työssä tarkastelemani. Tämän tyyppistä uutisrivien väliin tunkeutumista on yrittänyt esimerkiksi Veikko Pietilä (1996), mutta ainakaan minua tulos ei tyydytä. Pietilä on mielestäni hakenut merkityksiä sieltäkin missä niitä ei ole, jolloin todelliset merkitykset jäävät varjoon.

Rivinvälien muutos ajassa. Vaikka tämä työ kuvaakin käsiteltyjen kielen keinojen osalta radio- ja telvisuutisten nykyisiä rivivälejä, historiallinen ulottuvuus on mukana vain hyvin yleisellä tasolla. Tältä yleiseltä tasolta näyttää siltä, että rivien väleissä on tapahtunut muutoksia. Uskoisin näiden muutosten tarkastelun kuvaavan uutiskulttuurin muutosta ainakin samassa määrin kuin ilmitekstien ominaisuuksien tarkastelun.

Kuvan vaikutus sanaan. Kuinka sama television uutinen tulkitaan pelkkänä tekstinä, mitä tapahtuu tulkinnassa kun kuva otetaan mukaan. Jukka Kanerva (1994, 30-44) on tehnyt pienimuotoista tutkimusta tämän tapaisesta aiheesta ja senkin perusteella aihe vaikuttaisi tutkimisen arvoiselta.

Kaikki tämä ja muutkin mieleeni nousseet tutkimuksen aiheet palautuu kuitenkin siihen peruskysymykseen, josta lähdin rajaamaan tutkimustani. Tämä kysymys kuuluu: "mitä uutisissa sanotaan?". Muoto ja sisältö kietoutuvat uutisissa tiukasti toisiinsa, muoto on väistämättä osa sisältöä. Muoto kertoo siinä missä se 'varsinainen' sisältökin. Tämä ajatuksen tulee iskostua jokaisen toimittajan mielen perukoille, sen tulee olla osa jokaisen jutun tekemisen taustalla vaikuttavista asioista.

Uutinenhan on ennen kaikkea muoto. Juuri tämä muoto kertoo vastaanottajille, yleisöille, että kyse on uutisesta. Muodon ensisijaisuuden uutisessa näkee muun muassa tavasta, jolla mainonta käyttää tätä muotoa. Esimerkiksi luontaistuotteita mainostetaan huomattavassa määrin juuri uutisten muodolla. Ne liittyvät luontaistuotteisiin uutisten vakuuttavuuden ja uskottavuuden. Olemme tottuneet luottamaan tuohon muotoon. Toiminta on analogista metaforan ominaisuuksia siirtävän vaikutuksen kanssa. Luontaistuotteista välitettyyn informaatioon siirtyy samaa luotettavuutta kuin mitä uutisissa kohtaan tunnetaan.

Lähdin liikkeelle näkökulmanani retoriikka, mutta olen edennyt ajatuksissani genren ja diskurssin suuntaan. Retoriikka uutisissa on lähinnä vakuuttelua, ei niinkään suosittelua, genren ja diskurssin käsitteiden avulla on parempi lähestyä uutisten kokonaispuhunutta. Tällaista lähestymistapaa hamottelee mm. Norman Fairclough (1995).

Fairclough jää kuitenkin jotenkin puolitiiehen. Hän hahmottelee lähinnä mediakriittistä tarkastelutapaa, joka sinällään on tarpeellinen. Se suuri mediadiskurssia kuvaava teos odottaa edelleen tekijäänsä.

AINEISTO:

Yleisradion *TV-UUTISTEN KLO 20:30 -LÄHETYKSEN TEKSTIT* 10., 11 ja 12.1.1997 sekä 7., 14 ja 21.2.1998

Yleisradion *RADIOUUTISTEN PÄIVÄN PEILIN TEKSTIT* 7., 14 ja 21.2.1998

MTV3:n *KYMMENEN UUTISTEN TEKSTIT* 7., 14 JA 21.2.1998

HELSINGIN SANOMAT 15.1.1998 SIVU A7

SUOMEN KUVALEDEN 9.4.1998 JUTUT "Kysyville ei vastattu", "Kohu lehtikeisarin perinnöstä jatkuu" ja "Eurooppaa on elvytettävä"

RADIOUUTISTEN PÄIVÄN PEILIN JUTUT: 24.5. 1977 "Neuvostoliiton presidentti Nikolai Podgorny vapautettiin tehtävästään NKP:n poliittisessa toimikunnassa", 23.6 1977 "LKP:n pj Pekka Tarjanne nimitetty Posti- ja Lennätinlaitoksen pääjohtajaksi", 10.8 1977. "Presidentti Kekkonen aloittanut kolmipäiväisen valtiovierailun Islantiin", 17.9. 1977 "Suomi lakkauttaa YK-pataljoonansa Kyproksessa⁴⁴", 6.10 1977 "Nobel -kirjallisuuspalkinto 1977 espanjalaiselle runoilijalle Vicente Aleixandrelle ja 16.10. 1977 "Presidentti Kekkonen aloittanut vaalikampanjansa Hämeenlinnasta".

LÄHTEET:

ANDERSSON, JAN - FURBERG, MATS 1974: *Kieli ja vaikuttaminen: argumentoinnin semantiikkaa*. Otava. Helsinki.

ARISTOTLE: *The Rhetoric*. Teoksessa *Readings in Classical Rhetoric* (eds. Benson, Thomas W. - Prosser, Michael H.). Indiana University Press. Bloomington & London. (Painettu 1969.)

BALL, TERENCE 1988: *Transforming Political Discourse*. Basil Blackwell. Oxford.

44. Tämä juttu on poikkeuksena muista esitetty Radiouutisten Tänään 12.05 -lähetysessä.

BICKERTON, DEREK 1979: Where Presuppositions Come from. Teoksessa *Syntax and Semantics vol 11: Presupposition* (ed. by Oh, Choon-Kuy - Dinneen, David A.). Academic Press. New York.

BRUUN, MIKKO - KOSKIMIES, ILKKA - TERVONEN, ILKKA 1989: *Uutisoppikirja* (2. Painos). Tammi. Helsinki.

CAMPBELL, LAWRENCE 1997: Presupposition.
<http://www.adelaide.net.au/~venus/suggestion/presup.html>. (Haettu verkosta 20.9.1998.).

CONLEY, THOMAS M. 1990: *Rhetoric in the European Tradition*. Longman. New York.

COOPER, DAVID E. 1974: *Presupposition*. *Janua Linguarum: Studia Memoriae Nicolai van Wijk Dedicata, Series Minor 203*. Mouton. The Hague.

DAHLGREN, PETER 1992: What's the meaning of this? Viewers plural sense-making of TV news. Teoksessa *Culture and Power: A Media, Culture and Society Reader* (ed. by Scannell, Paddy - Schlesinger, Philip - Sparks, Colin). Sage. London.

FAIRCLOUGH, NORMAN 1995: *Media Discourse*. Edward Arnold. London.

FISKE, JOHN 1992: *Merkkien kieli: johdatus viestinnän tutkimiseen*. Vastapaino. Tampere.

FOSS, SONJA K. - FOSS, KAREN A. - TRAPP, ROBERT 1985: *Contemporary Perspectives on Rhetoric* (4th printing). Waveland Press. Prospect Heights.

FOUCAULT, MICHEL 1972: *The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language*. Pantheon Books. New York.

GARTON, GREG - MONTGOMERY, MARTIN - TOLSON, ANDREW 1991: Ideology, Scripts and Metaphors in the Public Sphere of a General Election. Teoksessa *Broadcast Talk* (ed. by Scannell, Paddy). Sage. London.

HAKALA, JUHA T. 1996: *Opinnäyte ja sen ohjaaminen: johdatus tutkimusprosessin hallintaan*. Gaudeamus. Tampere.

HAKULINEN, AULI - KARLSSON, FRED 1988: *Nykysuomen lauseoppia* (2. Painos). Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 350. Jyväskylä.

HALL, STUART 1980: Encoding/decoding. Teoksessa *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies 1972-79* (ed. by Hall, Stuart - Hobson, Dorothy - Lowe, Andrew - Willis, Paul). Hutchinson. London.

HEDQUIST, ROLF 1982: *Att Påverka med Språk: en översikt av språkliga påverkningsmedel med exemplifiering från Radio Moskvas, Radio Berlin*

Internationals och Radio Polonias svenskspråkliga sändingar. Beredskapsnämnden för Psykologiskt försvar. Stockholm.

HEDQUIST, ROLF 1978: *Emotivt Språk: en studie i dagstidningars ledare*. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 25. Umeå.

HEMANUS, PERTTI 1973: *Joukkotiedotus piilovaikuttajana*. Otava. Helsinki.

HEMANUS, PERTTI & TERVONEN, ILKKA 1980: *Objektiivinen joukkotiedotus*. Otava. Helsinki.

JUNTUNEN, TIMO 1996: *Kyllä vai Njet?: Suomen Kuvalehden ja julkisesta sektorista riippumattomien EU-kannattajien argumentaation analyysi retorisesta ja strategisesta perspektiivistä*. Valtio-opin pro-gradu -työ. Jyväskylän yliopisto.

KALLIOKOSKI, JYRKI 1995a: Johdanto. Teoksessa *Teksti ja ideologia: kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä: Kieli 9* (toim. Kalliokoski, Jyrki). Helsingin Yliopiston Suomen kielen laitos. Helsinki

KALLIOKOSKI, JYRKI 1995b: Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä. Teoksessa *Teksti ja ideologia: kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä: Kieli 9* (toim. Kalliokoski, Jyrki). Helsingin Yliopiston Suomen kielen laitos. Helsinki.

KANERVA, JUKKA 1989: Esipuhe: teksti, lukija, merkitys. Teoksessa *Politiikan teorian moderneja klassikoita* (toim. Kanerva, Jukka). Gaudeamus. Helsinki.

KANERVA, JUKKA 1994: "Ryvettymisen hyvä puoli...": suomalainen politiikka ja poliitikot televisiossa. Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 40. Jyväskylä.

KANGASLUOMA, MARIA 1993: *Kielelliset vaikutuskeinot Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa*. Suomen kielen pro-gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

KANGASNIEMI, HEIKKI 1992: *Modal Expressions in Finnish*. Studia Fennica Linguistica 2. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.

KARTTUNEN, LAURI - PETERS, STANLEY 1979: Conventional Implicature. Teoksessa *Syntax and Semantics vol 11: Presupposition* (ed. by Oh, Choon-Kuy - Dinneen, David A.). Academic Press. New York.

KARVONEN, PIRJO 1995: Missä on taloustekstin ihminen? Teoksessa *Teksti ja ideologia: kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä. Kieli 9* (toim. Kalliokoski, Jyrki). Helsingin yliopiston Suomen kielen laitos. Helsinki.

KEMPSON, RUTH M. 1979: Presupposition, Opacity and Ambiguity. Teoksessa *Syntax and Semantics vol 11: Presupposition* (ed. by Oh, Choon-Kuy - Dinneen, David A.). Academic Press. New York.

KUJALA, TARJA 1989: *Hedging Strategies of Finnish Students of English: A Reflection of Pragmatic Proficiency*. A Pro Gradu -Thesis in English Philology. University of Jyväskylä.

LEIWO, MATTI - PIETIKÄINEN, SARI 1996: Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä. Teoksessa *Pelkkää retoriikkaa: tutkimuksen ja politiikan retoriikat* (toim. Palonen, Kari - Summa, Hilikka). Vastapaino. Tampere.

LEIWO, MATTI - LUUKKA, MINNA-RIITTA - NIKULA, TARJA 1992: *Pragmatiikan ja retoriikan perusteita*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja 8. Jyväskylä.

LEVINSON, STEPHEN C. 1983: *Pragmatics*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge University Press. Cambridge.

LUTZ, CATHERINE A. - ABU-LUGHOD, LILA 1990: Introduction. Teoksessa *Language and the Politics of Emotion* (ed. by Lutz, Catherine A. - Abu-Lughod, Lila.) Studies in Emotion and Social Interaction. Maison des Sciences de l'Homme and Cambridge University Press. Cambridge and Paris.

LYONS, JOHN 1986: *Semantics 2*. Cambridge University Press. Cambridge.

MOORES, SHAUN 1992: Texts, readers and contexts of reading. Teoksessa *Culture and Power: A Media, Culture and Society Reader* (ed. by Scannell, Paddy - Schlesinger, Philip - Sparks, Colin). Sage. London.

PALMOLAHTI, HARRI 1993: *Kuka ampui? Tutkimus journalismin, erityisesti televisiouutisten, tavasta syyllistää*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos. Julkaisuja sarja A 81/1993.

PALONEN, KARI - SUMMA, HILKKA 1996: Johdanto: retorinen käänne? Teoksessa *Pelkkää retoriikkaa: tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. (toim. Palonen, Kari - Summa, Hilikka). Vastapaino. Tampere.

PEKONEN, KYÖSTI 1991: *Symbolinen modernissa politiikassa*. Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 25. Jyväskylä.

PESONEN, ULLA 1991: *Koko maailma kolmessa minuutissa: Yleisradion TV-sähkeutisten ja NO TV Newsin verbaalisen ja nonverbaalisen viestinnän vaikuttamiskeinojen vertailua*. Soveltavan kielitieteen pro-gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

PIETILÄ, VEIKKO 1996: *TV-Uutisista hyvää iltaa: merkityksen ulottuvuudet televisiouutisjutussa* (2. Painos). Yleisradion julkaisusarja: Tutkimus 4/1995. Vastapaino. Tampere.

RICHARDSON, KAY - CORNER, JOHN 1992: Reading reception: mediation and transparency in viewers' reception of a TV programme. Teoksessa *Culture and*

Power: A Media, Culture and Society Reader (ed. by Scannell, Paddy - Schlesinger, Philip - Sparks, Colin). Sage. London.

SALLINEN, AINO 1994: Televisioesiintyminen, mediaretoriikka ja poliittinen vaikuttaminen. Teoksessa *Puheesta ja vuorovaikutuksesta* (toim. Isotalus, Pekka). Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja 11. Jyväskylä.

SALOKANGAS, RAIMO 1996: *Yleisradion historia 1926 - 1996, 2. Osa 1949 - 1996: aikansa oloinen*. Yleisradio. Helsinki.

SEPPÄLÄ, ANTTI 1997: *Sanomatta sanominen TV-Uutisissa: TV-Uutisten emotiivisuuden, modaalisuuden ja presuppositioiden tarkastelua*. Valtio-opin proseminariesitelmä. Jyväskylän yliopisto.

SEPPÄNEN, LAURI 1997: Kieli ja valta. Teoksessa *Kielen vallassa: näkökulmia politiikan, uskonnon ja julkishallinnon kieleen* (toim. Mälkiä, Matti & Stenvall, Jari). Tampere University Press. Tampere.

SUMMA, HILKKA 1989: Hallinnon retoriikka ja politiikkojen synty. *Politiikka 2/1989*. Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu, XXXI vsk. Tampere.

TIITTULA, LIISA 1989: Sanomalehtikielellä vaikuttamisen keinoista. *Kielikello 2/1989*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.

TUCHMAN, GAYE 1978: *Making News: A Study in the Social Construction of Reality*. The Free Press. New York.

VUORTAMA, TIMO 1984: *Hyvä lehtimiestäpa*. Kustannus-Mäkelä Oy. Karkkila.

VÄLIVERRONEN, ESA 1996: *Ympäristöuhkan anatomia: tiede, mediat ja metsän sairaskeromus*. Vastapaino. Tampere.

VÄLIVERRONEN, ESA 1991: Riskien politiikka: tiede ja julkisuus ympäristöongelman määrittelijöinä. *Tiedotustutkimus 3/1991*. Tiedotusopillinen yhdistys. Tampere.

WEISCHEDEL, RALPH M. 1979: A New Semantic Computation While Parsing: Presupposition and Entailment. Teoksessa *Syntax and Semantics vol 11: Presupposition* (ed. by Oh, Choon-Kuy - Dinneen, David A.). Academic Press. New York.

WIBERG, MATTI - KOURA, ANTTI 1996: Kansanedustajat ovat kysyvinään ja ministerit ovat vastaavinaan. Teoksessa *Pelkkää retoriikkaa: tutkimuksen ja politiikan retoriikat* (toim. Palonen, Kari - Summa, Hilikka). Vastapaino. Tampere.

WILSON, DEIDRE - SPERBER, DAN 1979: Ordered Entailments: An Alternative to Presuppositional Theories. Teoksessa *Syntax and Semantics vol 11: Presupposition* (ed. by Oh, Choon-Kuy - Dinneen, David A.). Academic Press. New York.

WITTGENSTEIN, LUDWIG 1981: *Filosofisia tutkimuksia*. WSOY. Juva. (Alkuteos 1945.)